

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Konverze N>A v současné italštině

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jan Radimský, Ph.D.

Autor práce: Bc. Petra Vrbatová

Studijní obor: Italský jazyk (7310T071)

Ročník: 2012

Prohlášení o původnosti práce:

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 3. květen 2012

.....

Petra Vrbatová

Poděkování:

Ráda bych poděkovala všem, kteří mi během psaní této práce poskytli pomoc i potřebnou podporu. Zvláštní dík patří vedoucímu mé diplomové práce, panu doc. PhDr. Janu Radimskému, Ph.D. za trpělivé vedení mé práce, cenné rady a připomínky.

ANOTACE

Cílem této diplomové práce je zmapovat a popsat problematiku status jednotek N-N/N-A. V úvodu se práce zabývá tím, jak byla konverze zaznamenána v odborné literatuře a jak často se vyskytuje v současném italském jazyce. Poté jsou vymezeny významy některých termínů, které se vztahují k tematice konverze a to: transpozice, nulová derivace a juxtaopozice. Značná pozornost je věnována vztahu mezi členy N-N a N-A. Jsou posouzeny testy pro zařazení těchto jednotek do kompozit N-N nebo do syntagmat N-A a poté stanoveny vlastní testy pro popis těchto jednotek. Je zde rozebírán vzorek lemmat ze slovníku Zingarelli s funkcí jak podstatného, tak přídavného jména a poté jsou jejich vlastnosti ve funkci závislého členu ověřeny v italském korpusu itWaC. Na závěr práce obsahuje komplexní přehled spojení typu N-N a N-A, jehož druhý prvek prošel slovnědruhovou konverzí.

Klíčová slova

konverze

juxtaopozice

nulová derivace

transpozice

kompozita N-N

ANNOTATION

The aim of the diploma thesis is to describe a problematic state of the components N-N/N-A. The introduction part describes how the conversion is elaborated in literature and how often we can find it in contemporary Italian language. Following terms, related to the conversion subject, are defined: transposition, zero derivation and juxtaposition. In addition, the paper focuses on relation between elements N-N and N-A significantly. Existing tests, based on which the researched elements are categorized into compounds N-N or syntagmas N-A, were evaluated and new tests for description of these elements were defined. Dictionary Zingarelli was used for the excerpt of words, the function of which could be both noun and adjective. Characteristics of words obtained, the subordinate article function, were verified in Italian corpora itWaC. In conclusion, complex overview of the phrase type N-N and N-A, the second element of which passed transcategorization phenomena, was given.

Keywords:

conversion

juxtaposition

zero derivation

transposition

composition N-N

Obsah

1	Úvod.....	4
2	Konverze.....	7
2.1	Konverze v odborné literatuře.....	8
2.2	Konverze v současné italštině.....	11
2.3	Konverze v italštině a její vztah k ostatním jazykům.....	12
3	Terminologie.....	14
3.1	Nulová derivace.....	14
3.2	Transpozice.....	19
3.3	Juxtapozice.....	20
3.3.1	Vztah mezi členy N-N.....	20
3.3.2	Syntagma N-A.....	29
3.3.3	Různé pohledy na spojení typu parola chiave.....	32
4	Hranice mezi kompozity N-N a syntagmaty N-A.....	33
4.1	Kritéria pro rozdělení N-N a N-A.....	35
5	Excepce slov s funkcí N a A.....	38
6	Typologie jmen s funkcí N a A.....	40
6.1	Číslovky (I numeri).....	41
6.2	Toponyma (I toponimi).....	42
6.3	Světové strany (I punti cardinali).....	43
6.4	Nepřizpůsobené výpůjčky (I prestiti non integrati).....	44
6.5	Hrubé výrazy (Le parolacce).....	46
6.6	Označení osoby + vlastnost (Il nome di persona + il carattere).....	46
6.7	Typ na zakončení -ista (Il tipo -ista).....	47
6.8	Typ na zakončení -tore + povolání (La professione + il tipo -tore).....	48
6.9	Barvy (I colori).....	49
6.10	Idiomy (Le locuzioni idiomatiche).....	51
6.11	Závěrečný přehled.....	53
7	Aplikace testů na „základní soubor“.....	54
8	Rozdělení „základního souboru“.....	59
8.1	Syntagmata N-A.....	60
8.2	Atributivní kompozita.....	62
8.3	Kompozita grounding N-N.....	63
8.4	Koordinativní kompozita N-N.....	64
8.5	Závěrečný přehled 2.....	64
9	Závěr.....	73
10	Résumé.....	76
11	Seznam použité literatury:.....	79

1 Úvod

V italském jazyce existuje mnoho způsobů obohacování slovní zásoby, a to pomocí: derivace, kompozice, parasyntézy, alterace, redukce, retroformace, výpůjček, parole macedonia a konverzí. Úkolem v této diplomové práci bude především zmapovat komplexně fenomén konverze. V italštině jsou nejrozšířenějšími způsoby pro vytváření nových lexikálních jednotek derivace a kompozice, což jsou dva slovotvorné procesy, kterými vznikají nová slova pomocí morfologických operací. I přesto, že je konverze v italštině okrajový slovotvorný jev, zaznamenává v současné době vzrůstající produktivitu. Tato práce se bude zabývat pouze konverzí z podstatných jmen na jména přídavná. Jelikož ke konverzi na přídavná jména často dochází při spojení slova s jiným podstatným jménem, budeme proto konverzi zkoumat v tomto vztahu. U výsledných zkonstruovaných slov se pak budeme následně snažit určit, zda mají vlastnosti kompozit N-N či volných syntagmat N-A, u kterých by došlo ke transkategorizační přeměně, tedy ke konverzi. Uvidíme, že hranice mezi morfologií a syntaxí je v tomto případě velmi tenká. Tématu konverze byla dosud věnována velmi malá pozornost, proto jsem se v této práci rozhodla zaznamenat a následně zhodnotit studie, které se tomuto tématu dosud věnovaly. Získaných poznatků využijeme při výzkumu a pokusíme se konverzi roztřídit do různých skupin podle vlastností a zároveň vymezíme, u kterých slov došlo ke konverzi a u kterých nikoli a která slovní spojení lze tedy popisovat jako kompozita a která jako syntagmata.

K hlubšímu poznání typologie kompozit N-N nám pomohla především studie Marca Baroniho studie *Sulla tipologia dei composti N+N in italiano: principi categoriali ed evidenza distribuzionale a confronto* (2009) a kniha Pavla Štichauera *Tvoření slov v současné italštině* (2007). Konverzím na přídavná jména je věnována hlavně kapitola Anny M. Thortnové v knize *La formazione delle parole in italiano* (2004), jež byla napsána pod vedením Marie Grossmannové a Franze Rainera a dále studie Shigeaki Sugetové *Il sintagma nominale dei tipo "parola-chiave" in italiano e nelle lingue romanze* (1989). O problematice hranic mezi morfologií a syntaxí psal Nicola Grandi v příspěvcích: *When Morphology 'Feeds' Syntax: Remarks on Noun > Adjective Conversion in Italian Appositive Compounds* (2009) a *Considerazioni sulla definizione e la classificazione dei composti* (2006). Záměrně jsem zvolila co nejnovější prameny k této problematice, protože díky pozornosti věnované konverzi v nedávné

době je dobře vidět, že se jedná o jev se vzrůstající tendencí v současném italském jazyce.

Práce bude rozdělena do čtyř bloků. První část definuje konverzi jako takovou a ukazuje některé její základní vlastnosti. Tato kapitola obsahuje tři podkapitoly, které se šířeji zaměřují na konverzi. První kapitola zaznamenává, jak byla konverze popsána v odborné literatuře, druhá se zabývá jejím výskytem v současné italštině a třetí kapitola zkoumá výskyt tohoto jevu v ostatních jazycích.

Druhá část práce se zaměřila na složitou terminologii týkající se problematiky konverze. Poukážeme tedy na rozdílnost pojmenování termínu „konverze“ u různých lingvistů. Podrobně se podíváme na termíny: nulová derivace, transpozice a juxtaopozice. Konverze podstatného jména na přídavné se vyskytuje v italštině především ve spojení s předcházejícím podstatným jménem, když je přeměněné přídavné jméno v postnominální pozici, tedy plní funkci závislého členu. Navrhne proto vhodný způsob popisu těchto sousloví. Podrobně rozebereme, jak můžeme hodnotit spojení N-N podle vztahu mezi jejich členy a to na bázi rozdělení Pavla Štichauera a Marca Baroniho. V práci podám stručný přehled jednotlivých stanovisek různých odborníků, kteří se tématem konverze zabývali. Na příkladu „*parola chiave*“ si ukážeme, jak rozdílně se toto spojení interpretuje. Tento oddíl bude mít tedy především kompilační charakter, povede jak ke shrnutí a sjednocení terminologických poznatků tak zároveň k sumarizaci různých pohledů na rozdělení slovních spojení typu N-N. Z tohoto syntetického přehledu budeme dále vycházet v další části této práce.

V úvodu třetí části poukážeme na úzké hranice mezi kompozity a syntagmaty, následně zhodnotíme existující testy, které mohou dokázat, zda konverze patří do syntaxi (syntagma) nebo do slovotvorby (kompozitum). Na základě poznatků o konverzi, vlastnostech přídavných jmen a vlastnostech syntagmat si určíme vlastní testy pro ověření, zda se bude v námi zkoumaných spojeních jednat o syntagmata, nebo o kompozita. V praktické části této práce si ve slovníku Zingarelli 2011 vyhledáme substantiva, která plní funkci jak podstatných, tak přídavných jmen, tak abychom získali vzorek pouze těch slov, která mají na prvním místě funkci podstatných jmen a na druhém místě funkci přídavného jména, aby tedy bylo zřejmé, že konverzní proces probíhal směrem N→A.

Rozdělení konverze našeho vzorku je inspirováno přehledem Thorntnové, která se pokusila rozdělit konverzi do několika skupin a aplikovat na ně testy, které by dokázaly, že u slova došlo ke konverzi N-A. Zkoumala tedy především, zda mají

vlastnosti přídavných jmen. Náš vzorek ze slovníku Zingarelli bude tedy roztríděn do podobných skupin, které pro ověření jevu konverze aplikovala Thorntnová, v případě potřeby budou vytvořeny i nové skupiny. U každé skupiny budou pak blíže popsány její vlastnosti. Poukážeme na testy, které aplikovala na tyto skupiny Thorntnová, a ve sporných případech použijeme i námi zvolené testy. Vzorky jednotlivých skupin spolu s významy těchto slov budou uvedeny v přílohách.

Poslední část této práce pak aplikuje všechny zjištěné poznatky na slova, která nebylo možné zařadit do žádné předchozí skupiny. Na tento námi nazvaný „základní soubor“ budou postupně použity všechny námi zvolené testy. Podle zjištěných výsledků bude pak vzorek roztríděn na slovní spojení typu N-N a N-A, kde u druhého prvku došlo ke konverzi. Následně podle zjištěných vlastností určíme, zda jedná o kompozitum či syntagma. V případě kompozitum ještě určíme o jaký typ spojení se jedná – kompozitum koordinativní, atributivní, argumentová či grounding.

2 Konverze

Mnoho slov se v italském jazyce rodí ze slov již existujících a to pouhou přeměnou syntaktické funkce a gramatické kategorie. Důležitá studie o tvorbě slov v současné italštině „*La struttura delle parole*“ Sergia Scaliseho a Antonietty Bisettové uvádí jasně formulovanou definici konverze spolu s příklady: „*Konverze je proces tvorby slov, kterým se vytváří transpozice jednoho lexému z jedné lexikální kategorie do druhé, jako v následujícím případě:*

- (1) *it.* [vicino] A → (*il*) [vicino] N
[chiaro] A → [chiaro] Avv
[mangiare] V → (*il*) [mangiare] N

Tento proces může být zaznamenán následujícím způsobem:

- (2) [] X → [] Y

*ukazuje, jak konverze pracuje se změnou kategorie (z X na Y) bez přítomnosti jasného afixu. V každém z uvedených příkladu v (1) je opravdu stejná forma obou dvou slov, přestože se dvě původní přídavná jména změnila na podstatné jméno a příslovce, a sloveso se změnilo na podstatné jméno. Konverze je proto proces, který můžeme nazývat jako transkategorizační.“¹ Konverze vytváří v jazyce homofonii, výrazy jako „chiaro“ (přídavné jméno) a „chiaro“ (příslovce) se liší pouze syntagmatickým kontextem. Např. *un vestito di colore chiaro*, v postavení za podstatným jménem, funguje jako adjektivum, zatímco ve větě *basta che parli chiaro*, se jedná o adverbium. Proto je tedy pro slova, která prošla konverzí rozhodující, v jakém kontextu se nacházejí.*

Další velmi dobře formulovanou definici uvádí Thorntnová: „*Konverze je proces založený na přeměně morfologické kategorie ve slově bez zásahu afixu. [...] V obraze dosud načrtnutém je konverze proces, který dovoluje přeměnu kategorie slov pro vytvoření slova nového (jako *acquisto, salare*) bez použití explicitních*

¹ SCALISE, Sergio, BISETTO, Antonietta, *La struttura delle parole*. Bologna, Mulino, 2008, 197-198, orig. „*La conversione è un processo di formazione di parola con il quale si opera la trasposizione di un lessema da una categoria lessicale a un'altra, come nell'esempio seguente: (1) it. [vicino] A → (il) [vicino] N; [chiaro] A → [chiaro] Avv; [mangiare] V → (il) [mangiare] N. Questo processo, che può essere schematizzato nel modo seguente: (2) [] X → [] Y, mostra come la conversione operi un cambiamento di categoria (da X a Y) in assenza di un affisso manifesto. In ciascuno degli esempi in (1), infatti, la forma delle due parole è la stessa, nonostante i due aggettivi di base siano diventati rispettivamente nome e avverbio e il verbo sia diventato un nome. La conversione è pertanto un processo che possiamo definire di transcategorizzazione.*

morfologických znaků, které jsou představovány derivačními sufíxy“² Při konverzi dojde i ke změně syntaktické kategorie př.:

un vestito di colore chiaro – přívlastek

basta che parli chiaro – příslovečné určení způsobu

a to bez jakýchkoliv morfologických (afixů) a fonologických změn. U slova dojde k sémantickému rozšíření, vznikne nové pojmenování, mohli bychom proto o konverzi mluvit, jako o samostatném procesu tvorby slov. Otázka přeměny syntaktické kategorie pro potvrzení jevu konverze, bude vždy ale pouhou hypotézou, protože v italském jazyce mají některé slovní druhy více syntaktických funkcí. Podstatné jméno může ve větě plnit např. funkci podmětu, předmětu přímého či nepřímého nebo může být součástí jmenného přísudku. Na základě kontextu, dále pak především na bázi vzájemných vztahů mezi slovy ve větě a jejich funkcí bychom ale měli být vždy schopní rozlišit, o jaký slovní druh se jedná. Také proto, že slovní druhy popisují třídy slov s podobnými morfosyntaktickými vlastnostmi. Konverze je tedy použití slova jedné kategorie v typické funkci jiné kategorie.

Konverze podstatných jmen na jména přídavná se velmi často vyskytuje ve spojení s jiným jménem a vytváří tak juxtapozici, o které se často hovoří jako o podtypu kompozice.³ Existují ale autoři, kteří definují konverzi jako podtyp derivace, např. D'Achille: „*Konverze je mechanismus derivace nejrozšířenější v izolantních jazycích, které nepoužívají flexivní morfémy.*“⁴ Tím se dostáváme k dalšímu termínu nulová derivace, který rozebereme v další kapitole. V následujících podkapitolách se podívám na to, jaká byla dosud konverzi věnována pozornost v odborné literatuře, jaký je její výskyt v současném italském jazyce a jaký je její vztah k ostatním jazykům.

2.1 Konverze v odborné literatuře

Z odborné literatury, vyplývá, že téma konverze nebylo dosud zcela přesně vymezeno. Jak zmiňuje, v jednom z nejvýznamnějších děl o tvorbě slov v současném

² GROSSMANN, Maria - RAINER, Franz (a cura di), *La formazione delle parole in italiano*, Tübingen: Niemeyer, 2004, str. 501 a 503, orig. „*La conversione è un procedimento che consiste nel cambiamento di categoria sintattica di una parola senza intervento di un affisso. [...] Nel quadro fin qui delineato, la conversione è il processo che permette di transcategorizzare parole per formare nuove parole (come acquisto, salare) senza utilizzare la marca morfologica esplicita rappresentata da un suffisso derivazionale.*“

³ Jak uvidíme v následujících kapitolách, někteří lingvisté spojení dvou jednotek N+A popisují jako atributivní kompozitum, jiní naopak jako syntagma.

⁴ D'ACHILLE, Paolo., *L'italiano contemporaneo*, Bologna, Il Mulino, 2010, str. 138, orig. „*La conversione è il meccanismo di derivazione più diffuso nelle lingue isolanti, che non usano morfemi flessivi.*“

italštině, *La formazione delle parole in italiano* Anna M. Thorntonová⁵, dodnes chybí komplexní studie o konverzi v italštině. Italská lingvistka japonského původu Shigeaki Sugetová, se pokouší o detailnější zpracování tématu konverze a hned na začátku své studie uvádí: „*Syntagma, které zkoumáme jako složeninu dvou spojených jmen bez cenému (beze změny morfému), bylo vícekrát citováno jako jedna z velmi častých nových tendencí ve změně italské syntaxe a také v dalších románských jazycích,*⁶ *zůstává ale stále tématem, o kterém není dosud specifická studie. Tento typ syntagmatu se v posledním desetiletí velmi rozšířil a dnes máme v italštině mnoho párů jmen jako: città-giardino, chiusura-lampo, seduta fiume, donna soldato, libro-disco, conferenza stampa, prodotto tipo, il rapporto lingua-dialetto atd.*“⁷ Sugetová byla v šedesátých letech minulého století studentkou Bruna Miglioriniho, který si snad jako první povšimnul existence konverze v italském jazyce, a svou studii věnovala právě jemu. Migliorini ve své knize *Saggi sulla lingua del novecento*⁸ z roku 1963 říká: „*Již jsme si povšimli série, která byla založena na konstrukci preffixoidů, jedná se o zkrácená slova typu: auto, avio, ciclo, cinema, dinamo, moto, radio použitá ve funkci podstatných jmen: tato zkrácená slova jsou dnes rozšířená ve všech evropských jazycích, do italštiny se dostala pod vlivem francouzštiny. Pojednat o tom tady by nás ale zavedlo příliš daleko, pouze tedy odkážeme na Kjellmana, který svou monografii věnoval francouzské sérii.*“⁹

Můžeme nicméně sledovat zvyšující se tendenci používání některých z těchto zkrácených slov ve funkci přídavných jmen: „*il giornale radio*“ a podobně.¹⁰ Spíše než „*radio-giornale*“ se dává přednost této formě „*giornale radio*“, vysvětluje se to jako dávání přednosti větší shodě s obvyklým pořádkem slov v románských jazycích

⁵ Grossmann, Marie - Rainer, Franz (a cura di), *La formazione delle parole in italiano*, Tübingen: Niemeyer, 2004, str. 504

⁶ Viz. Migliorini (1960, 708-709), Id. (1962,29), Hall (1960, 341), De Mauro (1963,1983, 222-225), Rohlfis (1969, 324-343), Tekavčič (1972, 200-201), Tollemache 1945, Heiniman (1948, Benveniste 1967, Ferrater 1970, Müller (1975, 40).

⁷ Sugeta, Shigeaki. *Il sintagma nominale dei tipo "parola-chiave" in italiano e nelle lingue romanze*. In Foresti, Rizzi, and Benedini, 1989, str. 195 orig. „*Il sintagma che esaminiamo qui composto di due nomi uniti senza cenemi è stato citato più volte come una delle nuove tendenze più frequenti nel campo della sintassi dell'italiano ed anche delle altre lingue neolatine ma rimane un argomento su cui ancora manca uno studio specifico. Questo tipo di sintagma si è andato diffondere sempre più in questi ultimi decenni ed oggi abbiamo in italiano numerosissime coppie di nomi come città-giardino, chiusura-lampo, seduta fiume, donna soldato, libro-disco, conferenza stampa, prodotto tipo, il rapporto lingua-dialetto ecc.*“

⁸ MIGLIORINI, Bruno. *Saggi sulla lingua del novecento*. Firenze: Sansoni editore, 1963, str. 33-34

⁹ H. Kjellaman, *Mots abrégés et tendances d'abréviation en français*, Upsala 1920

¹⁰ viz. také benzina avio atd.; i v průmyslové terminologii: il raion cupro pro měďnaté hedvábí, což by bylo příliš dlouhé.

(*giornale quotidiano, giornale parlato atd.*).¹¹ V Miglioriniho knize se ale ještě neobjevuje termín konverze.

Tento jev se zřejmě dlouho nezkoumal, protože slovníky ho nezaznamenávaly. Ve slovnících se „*giornale radio*“ objevovalo jako dvě samostatné slovní jednotky, zatímco se jedná o víceslovné pojmenování. Toho si všímají i Claudio Iacobini a Anna M. Thorntonová: „*Zdaleka ne všechna existující kompozita byla zaznamenána v korpusech, zvláště juxta pozice (typu divano letto, nave scuola), v našem korpusu byly zaznamenány pouze čtyři elementy (uomo rana, uomo siluro, uomo talpa, stato guida), zatímco je známé, že se jedná o produktivní tvorbu slov. Nedostatek slov v korpusu byl pravděpodobně způsoben lexikografickým zvykem nelemmatizovat tvořící prvky ne více než jedním slovem.*“¹² Zda se ale jedná o proces kompozice, u kterého mohlo dojít ke konverzi, se pokusím objasnit v této diplomové práci. Iacobini a Thorntonová v jejich studii předkládají i názor Moniky Berrettové¹³: „*Co se týče konverze podstatných jmen na přídavná jména, je možné, že nedostatek příkladů v korpusu odráží skutečnou neproduktivitu tohoto fenoménu. Podstatná jména ve funkci modifikátorů jsou přirozeně používána v juxta pozici jako porta finestra, divano letto, paese guida, ale normálně se v popisu těchto struktur nekvalifikují jako přídavná jména, ale jako jeden ze členů kompozita.*“¹⁴

11 Migliorini, Bruno, *Saggi sulla lingua del novecento*. Firenze, Sansoni editore, 1963, .str. 33-34 orig. „*Una serie che abbiamo già visto esercitare un certo influsso sulla costituzione dei prefissoidi, è quella degli accorciamenti come auto, avio, ciclo, cinema, dinamo, moto, radio, adoperati come sostantivi: accorciamenti oggi diffusi in tutte le lingue europee, e in italiano giunti per lo più dalla Francia. Poiché il trattarne qui ci porterebbe troppo lontano, ci limiteremo a rinviare alla monografia che il Kjellman ha dedicato alla serie francese. (r) Osserveremo tuttavia che acquista sempre maggiore importanza l'uso di qualcuno di questi accorciamenti come aggettivo: il giornale radio e sim. (2). La preferenza accordata a questa forma in confronto con radio-giornale si spiega per la maggior conformità di giornale radio con la sequenza normale delle lingue romanze (giornale quotidiano, giornale parlato, ecc.).*“

¹² Iacobini, Claudio – Thornton, A.M., *Tendenze nella formazione delle parole nell'italiano*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag., 1992, str. 25 orig. „*Non tutti i processi di composizione possibili in italiano sono rappresentati nel corpus raccolto; in particolare i giustapposti (il tipo divano letto, nave scuola) risultano rappresentati nel nostro corpus solo da quattro elementi (uomo rana, uomo siluro, uomo talpa, stato guida), mentre è noto che si tratta di un tipo di formazione produttivo. La carenza di rappresentanti del tipo nel corpus è probabilmente dovuta alla consuetudine lessicografica di non lemmatizzare forme costituite da più di una parola ortografica.*“

¹³ Berretta, Monica *Formazione di parola, derivazione zero, e varietà di apprendimento dell'italiano lingua seconda*. „*Rivista Italiana di Dialettologia*“ 10:45-77, 1986

¹⁴ IACOBINI, Claudio – THORNTON, Anna M., *Tendenze nella formazione delle parole nell'italiano*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag., 1992, str. 31, orig. „*Per quanto riguarda la conversione di nomi in aggettivi è possibile invece che l'assenza di esempi nel corpus rispecchi un'effettiva non produttività del fenomeno. Nomi in funzione di modificatore sono usati naturalmente in giustapposti come porta finestra, divano letto, paese guida, ma normalmente nella descrizione di queste strutture non si qualifica come aggettivo uno dei due membri del composto.*“

Jak Sugetová tak Migliorini uvádějí, že se jedná o progresivní způsob tvorby slov. Naopak Iacobini, Thorntonová a Berrettová ve výše uvedených citacích, upozorňují na to, že u modifikátoru nemuselo ke konverzi dojít a proto tato slovní spojení popisují jako kompozita N-N. Eva Klímová ve své knize *Manuale di morfologia italiana* srovnává italskou konverzi s angličtinou, kde k tomuto jevu dochází velmi často: „*K derivačním procesům náleží také konverze, což je proces, ve kterém slovo přejde od jednoho slovního druhu ke druhému, aniž by změnilo formu. Konverze je velmi rozšířený jev v anglickém jazyce, kde mnoho slov může fungovat jako podstatná jména nebo slovesa, podle závislosti použití ve větě. Např. slovo water / voda je podstatné jméno, ale v případě že stojí před podstatným jménem, funguje jako jméno přídavné a water plant/ vodní rostlina, ale může fungovat i jako sloveso to water the garden / zalévat zahradu. V italštině není konverze příliš rozšířená, ale existuje: es. verde → il verde (přidáním členu)*“¹⁵ V následující kapitole se pokusíme zjistit, zda je konverze podstatných a přídavných jmen v italském jazyce rozšířený jev.

2.2 Konverze v současné italštině

Claudio Iacobini a Marie A. Thorntonová zkoumali výskyt konverze v příspěvku *Tendenze nella formazione delle parole nell'italiano del ventesimo secolo*.¹⁶ Ze čtyř slovníků¹⁷ vzniklých v období 1908-1989, vyjmuli soubor 1120 lemmat, u kterých došlo k procesu konverze. Průměrný výskyt konverze přídavných jmen byl 3,2%, což není zanedbatelné číslo. Největší výskyt konverze - 6,1% - zaznamenal slovník *Dizionario di parole nuove*, od M. Cortelazzo a U. Cardinale, který obsahuje nová slova z let 1964-1987, můžeme tedy konstatovat, že největší podíl konverze obsahoval nejnovější slovník.

¹⁵ KLÍMOVÁ, Eva, *Manuale di morfologia italiana*, Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2007, str. 4, orig. „*Appartiene ai processi di derivazione anche conversione, processo in cui una parola passa da una parte del discorso ad un'altra, senza cambiare la forma. La conversione è molto diffusa in inglese dove molte parole possono fungere da nomi o da verbi in dipendenza del loro uso nella frase. Per esempio, la parola water / acqua è un sostantivo, ma posta davanti ad un altro sostantivo funge da aggettivo (a water plant / una pianta acquatica) e può fungere anche da verbo (to water the garden / annaffiare il giardino) in italiano la conversione non è molto usata, ma esiste: es. verde → il verde (aggiunta dell'articolo)*“

¹⁶ IACOBINI, Claudio a THORNTON, Anna M., *Tendenze nella formazione delle parole nell'italiano*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag., 1992

¹⁷ *Dizionario moderno*, Alfredo Panzini, II. edizione, 1908, 233 lemmat, *Dizionario moderno*, Bruno Migliorini, VII. edizione, 1942, 251 lemmat, *Dizionario moderno*, Bruno Migliorini (= parole nuove), X. edizione, 1963, 423 lemmat, *Dizionario di parole nuove*, M. Cortelazzo, U. Cardinale, 1964-1987, 213 lemmat

Stejnou tendenci potvrzuje i Tulio de Mauro¹⁸ na základě výzkumu konverze ve slovníku *Grande dizionario dell'uso*. Ve své knize *La fabbrica delle parole il lessico e problemi di lessicologia* konstatuje, že k vymezení teorie, která začala oddělovat dva samostatné slovní druhy - podstatná a přídavná jména, došlo až ve 20. století. Slovník *Grande dizionario dell'uso* obsahuje podle výzkumu de Maura 66% čistých podstatných jmen a skoro 80% čistých jmen přídavných, což tedy znamená, že 66% podstatných jmen už nemůže být jiným slovním druhem než podstatnými jmény. To samé platí u přídavných jmen. Podstatná jména, plnící zároveň funkci přídavných jmen a přídavná jména, která mohou plnit funkci podstatných jmen, vznikala na sklonku 19. století a především v průběhu 20. století. V 18. století vykonávalo funkci podstatných a přídavných jmen současně 627 slov, o století později jich již bylo 3327 a ve 20. století již hovoříme o 13720 slovech. Slovník obsahuje cca 70 tisíc přídavných jmen, z toho jedna třetina je jich používána ve funkci podstatných jmen (viz. příloha č. 1). V tomto případě tedy hovoříme o konverzi A→N.

Z výše uvedených dat jasně vyplývá, že v současnosti zaznamenáváme postupný nárůst tohoto jevu. Konverze podstatných a přídavných jmen je tedy jev velmi aktuální.

2.3 Konverze v italštině a její vztah k ostatním jazykům

Typ spojení dvou jmen, pakliže u něj nedošlo k přeměně významu a funkce, můžeme nazývat kompozitem N-N, v opačném případě budeme hovořit o konverzi N-A. Kompozita N-N se podle Scaliseho¹⁹ dělí na koordinační, subordinační a atributivní. Tomuto rozdělení se ale budeme blíže věnovat v kapitole 3.3.1. Zmiňujeme se nyní o tomto rozdělení v souvislosti se srovnáním kompozit s jinými jazyky. Můžeme uvažovat o tom, že se některá kompozita N-N i spojení N-A dostala do italštiny z jiných jazyků. Jedná se buď o doslovný překlad cizího výrazu (kalk gramatický) nebo o výrazy, které jsou konstruovány podle cizí předlohy (kalky sémantické a frazeologické).

Shigeaki Sugeta²⁰ stejně jako Maurizio Dardano²¹ uvádějí, že ke kalkování dochází především u subordinačního typu kompozit. Tento závislostní typ kompozit

¹⁸ Tulio de Mauro, *La fabbrica delle parole il lessico e problemi di lessicologia*, UTET Libreria, Torino, 2005, str. 123-124

¹⁹ SCALISE, Sergio, BISETTO, Antonietta, *La struttura delle parole*. Bologna, Il Mulino, 2008, str. 197-199

²⁰ SUGETA, Shigeaki, *Il sintagma nominale dei tipo "parola-chiave" in italiano e nelle lingue romanze*. In Foresti, Rizzi, and Benedini, 1989, str. 195

se rozšířil zejména v posledních letech. Důvodem je podle nich potřeba stručnosti, která odráží byrokratické prostředí, s tím, že apoziční (koordinanční) kompozita mají mnohem starší kořeny (např. v latině *porcus femina*). U závislostního typu by se dalo také hovořit o vlivu cizích jazyků, mnoho juxtaaponovaných výrazů bylo překopírováno z angličtiny či francouzštiny, viz. následující příklady, které uvádí i Sugetová²²: *città giardino* [krásné město] – kalk z angličtiny *garden city*, nebo *chiusura-lampo* [zip] kalk z francouzštiny *fermeture-éclair*. Tohoto trendu si všímá i Sobrero: „Typ *N+N* se občas ukazuje jako kalk anglického výrazu: *effetto serra* [skleníkový efekt] / *angl. greenhouse effect*, *banca dati* (nebo *base dati*) [databáze] / *angl. data base*, *conferenza stampa* [tisková konference] / *angl. press conference*, *kompozitum cassa integrazione* [dočasné propuštění bez přerušení smlouvy, obvykle je v tomto stavu vyplácena i mzda] (se svým derivátem *cassaintegrati* nebo *cassintegrati*) se začalo používat, dále další výtvořiny více či méně malého výskytu v obchodním a reklamním jazyce: *casacittà* [realitní kancelář], *fondotinta* [make-up], *modamaglia* [módní dres], *pescetonno* [ryba tuňák].“^{23 24} Jak uvidíme v kapitole č. 8 „Základní soubor“, ne u všech příkladů, které uvádí Sobrero, je zcela jasné, že se jedná o kompozitum N-N.

Proces konvergence mezi románskými jazyky můžeme sledovat i na modelovém typu *it. parola chiave* - portugalská: *palavra chave*, španělská: *palabra clave*, katalánská: *paraula clau*, francouzská: *mot clé*, rumunská: *cuvînt cheie*. Tento příklad uvádí Sugeta²⁵ spolu s dalším již zmiňovaným příkladem *città-giardino* (viz. příloha č. 2). Dokazuje to tedy stejnou tendenci juxtapozice mezi románskými jazyky. V kapitole 6.4. uvidíme, že v italštině existují nepřizpůsobené výpůjčky z cizích jazyků, které vytvářejí spojení s různými podstatnými jmény. Abychom zjistili, které slovo je kalkem a které slovo je naopak původní, bychom museli dohledat stáří prvního výskytu v etymologickém slovníku. V této práci bude ale především otázkou výzkumu rozdělení na slovní spojení typu N-N a N-A.

²¹ DARDANO, Maurizio, *Lessico e semantica*, in: Sobrero Alberto. (a cura di), *Introduzione all'italiano contemporaneo, Le strutture*, Laterza, Roma-Bari, 1993, str. 348-349

²² SUGETA, Shigeaki, *Il sintagma nominale dei tipo "parola-chiave" in italiano e nelle lingue romanze*. In Foresti, Rizzi, and Benedini, 1989, str. 196

²³ DARDANO, Maurizio, *Lessico e semantica*, in: Sobrero Alberto. (a cura di), *Introduzione all'italiano contemporaneo, Le strutture*, Laterza, Roma-Bari, 1993, str. 348-349

²⁴ V hranatých závorkách uvádíme pro lepší pochopení významu český překlad.

²⁵ SUGETA, Shigeaki, *Il sintagma nominale dei tipo "parola-chiave" in italiano e nelle lingue romanze*. In Foresti, Rizzi, and Benedini, 1989, str. 209

Dříve než se začnu blíže zabývat problematikou pohledu na jev konverze, považuji za důležité upřesnit a specifikovat terminologii, kterou budeme dále v této práci používat.

3 Terminologie

V odborné literatuře se můžeme setkat ještě s termíny: *transpozice* / *nulová derivace* / *juxtapozice*, které se s naší definicí konverze kryjí jen částečně. Zde je základní souhrn významu těchto termínů:

O nulové derivaci budeme hovořit v případě, že dojde k přidání nulového afixu, který je fonologicky prázdný, což probíhá především směrem $N \rightarrow V$, $A \rightarrow V$ a $V \rightarrow N$.

K výskytu konverze $N \rightarrow A$, dochází nejčastěji ve spojení podstatného jména s dalším podstatným jménem. Juxtapozice ale nebere v potaz možnost, že dochází k přeměně kategorií, a popisuje tak dvě podstatná jména vedle sebe jako spojení typu N-N. V juxtapozici se jedná pouze o postavení dvou (ale i více) jmen (N-N) vedle sebe, bez jakéhokoli spojovacího výrazu, při čemž slova zůstanou nezměněna a tímto spojením vznikne nové pojmenování. Jelikož se při tomto jevu vytváří nová kompozita, můžeme uvažovat o tom, že se vytvářejí nové slovní jednotky a juxtapozice N-N by tak byla samostatným slovotvorným procesem.

Transpozice je buď synonymem k termínu konverze, nebo se chápe jako překladatelský postup.

Nyní se blíže zaměříme na každý termín zvlášť.

3.1 Nulová derivace

*„Někteří autoři analyzují derivační vztahy, které jsme doposud nazývali jako <konverze>, jako plod činnosti <nulového suffixu>, což je suffix, který má předem definovaný a popsateľný význam (significato), ale nulový significant (grafický a fonetický aspekt slova).“²⁶ Nulovým suffixem by tak mohla být například konjugační koncovka sloves *-are*, *-ere*, *-ire*. Sergio Scalise na základě této hypotézy uvádí možný rozdíl mezi konverzí a nulovou derivací: „Změna kategorie lexému je často definována jako nulová derivace, právě díky faktu, že se kategorie změní bez toho, aby přeměna*

²⁶ GROSSMANN, Maria, RAINER, Franz (a cura di), *La formazione delle parole in italiano*, Tübingen: Niemeyer, 2004, str. 501, orig. „*Alcuni autori analizzano i rapporti derivazionali che abbiamo finora chiamato <conversione> come frutto dell'operare di un <suffixo zero>, cioè un suffisso dal significato definito e descrivibile, ma dal significante zero.*“

byla doprovázena derivačním afixem, kromě přechodu mezi kategoriemi je také možná sémantická změna. Dva termíny konverze a nulová derivace jsou tedy docela často považovány za označení stejného procesu.

Ne všichni vědci ale zastávají tento názor. Podle některých by měly být tyto dva procesy považovány za dva typy. Konverze by měla být viděna jako proces, který „přizpůsobí“ příslušný lexém jisté lexikální kategorii odlišné kategoriální třídě, a ta tedy přijme vlastnosti, bez přidání afixu a beze změny fonologické formy téhož lexému. Tento proces proběhne například v uvedeném příkladu (1), kde lexém VICINO, nositel lexikální kategorie přídavného jména, přijme kategorii podstatného jména a distribuční vlastnosti, což znamená kontexty výskytu, podstatných jmen stejně jako členství jedné původní flexivní třídy (v případě třídy 1, kde jednotné číslo končí na –o a množné číslo na –i, jak jsme viděli v kapitole 6.) při zachování příslušné původní fonologické formy.

Nulová derivace by mohla být definována jako proces, na základě kterého je lexému přidán další člen, který funguje jako afix. Ten je ale ve skutečnosti fonologicky prázdný, tedy nulový. Díky tomu by mohla nulová derivace zdůvodňovat případné změny v informacích týkajících se transkategorizace lexému, informace, které nemohou být ve výchozím výrazu. V tomto případě by byl proces nulové derivace znázorněn následovně:

(3) derivazione zero [[]x Oy]y

kde Oy označuje sufix fonologicky nulový, ten tvorbě přisuzuje vlastnosti, které by nebyl afix fonologicky plný schopný přisoudit. Pokládáme například za proces tvorby slovesa přeměnou z přídavného a podstatného jména (existuje ale i možnost z příslovce), jako jev, který se běžně považuje za příklad konverze:

(4) a. <i>asfalto</i> → <i>asfaltare</i>	b. <i>calma</i> → <i>calmare</i>
<i>calmiere</i> → <i>calmierare</i>	<i>secco</i> → <i>seccare</i>
<i>scarpa</i> → <i>scarpinare</i>	<i>svelto</i> → <i>sveltire</i>
<i>favore</i> → <i>favorire</i>	<i>snello</i> → <i>snellire</i> ²⁷

²⁷ SCALISE Sergio, BISSETTO Antonietta, *La struttura delle parole*. Bologna: Mulino, 2008, 198-99, orig. „Il mutamento di categoria di un lessema è stato spesso definito anche derivazione zero proprio in virtù del fatto che la categoria cambia senza che al cambiamento si accompagni l'aggiunta di un affisso derivazionale in grado di dar conto, oltre che del passaggio categoriale, anche della possibile variazione semantica. I due termini conversione e derivazione zero vengono quindi abbastanza spesso

Z příkladů vidíme, že se jedná především o třídu sloves na „are“ a „ire“. Podstatná jména, která jsou derivována ze sloves, se nazývají jména dějová. Pro ověření, že proces probíhal směrem N→V nebo A→V, můžeme použít diachronní hledisko, podle kterého se dozvíme, který lexém je staršího původu.

K rozdělení na konverzi a nulovou derivaci se kloní i Iacobini a Thorntonová: „Opravdu denominální slovesa a deverbální jména se zdají být případy derivace s nulovým sufixem, jejichž produktivita je dnes regresivní, byla zapomenuta díky konkurenci dalších sufixů sémanticky blízkých (-izzare, -zione). Tyto nulové sufixy jsou také zprostředkovatelé, prostřednictvím kterých deriváty získávají flexivní znaky, které jsou vlastní cílové kategorii (viz. Thornton 1990). Zatímco derivovaná jména z přídavných jmen se zdají být originálními případy konverze. Ačkoliv změna flexivní kategorie v derivaci A→N by měla být normální v případě sufixace (viz. *abile* → *abilità*, *stupido* → *stupidaggine*, atd.), toto se ale neděje v případech konverze, která zde byla zkoumána, právě proto, že chybí sufix (i když s nulovým významem), který je nositelem flexivních značek, a tedy ve výchozí formě flexivní třídy nemůže zůstat stejný, jako v té původní.“²⁸

*considerati come indicanti lo stesso processo. Non tutti gli studiosi, però, condividono questa opinione. Secondo alcuni i due processi devono essere considerati di tipo diverso. La conversione, infatti, dovrebbe essere vista come un processo che 'adatta' un lessema appartenente ad una certa categoria lessicale ad una classe categoriale diversa, della quale assume le proprietà, senza aggiunta di alcun affisso e senza alcun mutamento nella forma fonologica del lessema stesso. È quel che avviene, ad esempio, nei casi illustrati in (1) dove lessema VICINO, portatore di categoria lessicale aggettivo, assume la categoria nome e le proprietà distribuzionali, cioè i contesti di occorrenza, dei nomi nonchè l'appartenenza ad una classe di flessione specifica (nel caso in oggetto la classe 1, quella dei singolari in -o e plurale in -i, come si è visto nel cap. 6) pur conservando la forma fonologica di partenza. La derivazione zero, invece, potrebbe essere definita come un processo in base al quale ad un lessema viene aggiunto un elemento che funziona come un affisso ma che è fonologicamente vuoto, cioè zero. La derivazione zero, pertanto, giustificerebbe eventuali cambiamenti nelle informazioni riguardanti il lessema trancategorizzato, informazioni che non possono essere attribuite di default. In questo caso, il processo di derivazione zero avrebbe la rappresentazione seguente: (3) derivazione zero [[]x Oy]y, dove Oy indica un suffisso fonologicamente nullo che attribuisce alla formazione ottenuta le proprietà che un possibile, cioè esistente o non esistente, affisso fonologicamente pieno sarebbe in grado di attribuire. Consideriamo, per esempio, il processo di formazione di verbo da aggettivo e da nome (possibile anche da avverbio), abitualmente considerato un caso di conversione: (4) a. *asfalto* → *asfaltare* b. *calma* → *calmare**

<i>calmiere</i> → <i>calmierare</i>	<i>secco</i> → <i>seccare</i>
<i>scarpa</i> → <i>scarpinare</i>	<i>svelto</i> → <i>sveltire</i>
<i>favore</i> → <i>favorire</i>	<i>snello</i> → <i>snellire</i>

²⁸ IACOBINI, Claudio a THORNTON, Anna, M., *Tendenze nella formazione delle parole nell'italiano*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag., 1992, str. 35, orig. „Infatti i verbi denominali e i nomi deverbali sembrano casi di derivati con suffisso zero, la cui produttività è oggi in regresso a causa della battaglia perduta nella concorrenza con altri suffissi semanticamente vicini (-izzare, -zione). Questi suffissi zero sono anche i tramite attraverso cui i derivati acquisiscono le marche flessive appropriate alla categoria dell'uscita (cfr. Thornton 1990). Invece i nomi derivati da aggettivi sembrano genuini casi di conversione. Benchè un cambio di categoria flessiva in una derivazione A→N sia del tutto normale in caso di suffissazione (cfr. *abile* → *abilità*, *stupido* → *stupidaggine*, ecc.), esso non avviene nei casi di

Díky tomu, že má italština některá omezení, jako ukončení na *-are*, *-ere*, *-ire* u sloves v infinitivu, není konverze v italštině tak rozšířená jako např. v angličtině, která nepoužívá flexivní morfémy. Př. *push / to push; tiro / tirare*. Nejrozšířenější je tedy konverze v izolačních jazycích, které nepoužívají předpony, přípony ani koncovky (jako je angličtina či švédština).

Ve studii Iacobiniho a Thorntnové *Tendenze nella formazione delle parole nell'italiano*²⁹ uvádí Crocco Galéase následující rozdělení:

„*Crocco Galéas (1991) rozděluje 7 typů tvorby slov, které všechny z jeho pohledu představují stejný fenomén konverze.*

1. *N→V: př. arma→ armare*³⁰
2. *A→V: př. calmo → calmare*
3. *V→ N: nominalizace slovesa v infinitivu*
4. *V→ N: př. revocare → revoca*
5. *V→ N: nominalizace prostřednictvím slovesné formy participia passata, př. tracciare, tracciato → tracciato*
6. *A → N: nominalizace přídavného jména, př. pubblico → il pubblico*
7. *N → A: př. animale → (regno) animale.*

(*Crocco Galéas v tisku: 1991: 73*)“

Vzhledem k tomu, že jsme na str. 7 uvedli definici konverze jako procesu přeměny kategorie bez použití afixu, rozdělila bych následujících sedm typů na dva samostatné jevy – na konverzi a nulovou derivaci. Do konverze bych zařadila typ 3 (př. sloveso – *sapere* → podstatné jméno – *il sapere*), 6 a 7. Zbývající typy 1, 2, 4 a 5 hodnotím jako nulovou derivaci, při níž dochází k připojení nulového sufixu, tímto způsobem se vytváří dějová jména. Podle Crocco Galeáse dochází ke konverzi i na základě kořene nebo kmene slova a to přidáním nulového sufixu, jako například [*calm*] přídavné jméno → [*calm*] sloveso, derivace *calmo* → *calmare* by byla podle Galeáse tedy plodem konverze. Já s tímto názorem nesouhlasím, myslím si, že se jedná o typ derivace

conversione qui in esame, proprio perché manca un suffisso (sia pure a significante zero) che si faccia portatore di marche flessive, e quindi nella forma in uscita la classe di flessione non può che restare uguale a quella della base.“

²⁹ IACOBINI, Cladio a THORNTON, Anna M., *Tendenze nella formazione delle parole nell'italiano*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag., 1992, str. 29, orig. „*Crocco Galéas (1991) elenca sette tipi di procedimenti di FP, a suo avviso tutti egualmente rappresentativi del fenomeno delle conversione: esempi viz. výše.*“

³⁰ ve skutečnosti pár *arma/armare* existoval již v latině; nejlepší příklad denominální tvorby slov v italštině je *telefonare* z *telefono*.

s nulovým afixem. Důležité je také zdůraznit, že šestý typ A > N nominalizace (*bello* → *il bello*) je vlastně opačným procesem konverze N→A, která je předmětem této práce. Kromě sloves, podstatných a přídavných jmen dochází ke konverzi z příslovčí na přídavná jména či z podstatných jmen, sloves nebo příslovčí na citoslovce, jak uvádí D'Achille: „Mezi příklady konverze můžeme uvést také použití přídavných jmen ve funkci příslovčí (*forte* v *andare forte*, *chiaro* v *parlare chiaro*, atd.) a také podstatná jména mohou fungovat jako příslovce (*via* v *andare via*), nakonec existují lexémy, které se řadí do různých tříd, které mají možnost se v rozhovoru přeměnit na citoslovce jako *già!* (příslovce), *basta!* nebo *viva!* (slovesa), *bravo!* (přídavné jméno), *cavolo!* (podstatné jméno), *bum!* (zvuk).³¹

Další typ rozdělení uvádí Monika Berretová, v příspěvku Iacobiniho a Thorntnové *Tendenze nella formazione delle parole nell'italiano*³², kde Berretová navrhuje následující dělení:

(a) **vlastní a pravá konverze**, když dojde mezi bází a derivátem pouze ke změně kategorie (jako u přídavných jmen používaných ve funkci příslovčí a podstatných jmen: př. *un uomo forte*, *corre forte*, *i forti* „osoby morálně silné“)

(b) **derivace bez sufixu**, mluvíme o ní, když se derivát jasně odliší od báze (formálně to může být naznačeno flexivními morfémy, které značí sémantický rozdíl, nebo alespoň rozdíl kategorie).

(c) **nulová derivace, neboli „s nulovým sufixem“**, chápána jako pravé a skutečné pravidlo tvorby slov, poznatelná na základě pravidel stejných jako u derivace s plným sufixem, je složkou paradigmatické řady.

Derivace bez sufixu (b), je vlastně nulovou derivací, o které jsme hovořili u Scaliseho, Thorntnové a Iacobiniho př. *calma* → *calmare*. Případem c – nulová derivace, neboli „s nulovým sufixem“ vytváří paradigmatické řady typu: *tenere*, *tieni*, *tenuto*, *terrò*,

³¹ D'ACHILLE, Paolo, *L'italiano contemporaneo*, Bologna, Il Mulino, 2006, str. 139, orig. „Tra gli altri esempi di conversione si possono ricordare l'uso avverbiale di aggettivi (*forte* in *andare forte*; *chiaro* in *parlare chiaro*, ecc.) e anche di nomi (*via* in *andare via*) e, infine, la possibilità per lessemi appartenenti a qualunque classe del discorso di trasformarsi in interiezioni, come *già!* (avverbio), *basta!* o *viva!* (verbi), *bravo!* (aggettivo), *cavolo!* (nome), *bum!* (ideòfono).“

³² Iacobini, Claudio a Thornton, Anna, M., *Tendenze nella formazione delle parole nell'italiano*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag., 1992, str. 30 orig. „(a) la conversione vera e propria, che si ha quando fra base e derivato vi è solo un cambio di categoria (come per gli aggettivi usati come avverbi, e sostantivati: es. *un uomo forte*; *corre forte*; *i forti* 'persone moralmente forti'); (b) la derivazione senza suffisso, o con 'zero suffisso', che si ha quando il derivato si separa nettamente dalla base (formalmente ciò può essere segnalato con morfemi flessivi, che segnalano, se non la differenza semantica, almeno quella categoriale); e (c) la derivazione con zero, o con 'suffisso zero', intesa come vera e propria regola di formazione di parole, riconoscibile sulla base di regole parallele di derivazione con suffisso pieno, costituenti serie paradigmatiche.“

tenente atd. Následující rozdělení je ale irelevantní pro výzkum konverze N→A. Tato práce je zaměřena pouze na vlastní a pravé konverze, při nichž nedochází k přidání žádného afixu. V této práci se budeme zabývat pouze konverzí, protože termín nulová derivace by se týkal spíše jakékoli přeměny se slovesy, která zde není předmětem našeho výzkumu.

3.2 Transpozice

Termín transpozice můžeme chápat buď jako synonymum pro konverzi, nebo jako samostatný překladatelský postup. V prvním případě se jedná o přenesení z jednoho slovního druhu do druhého. Slovnědruhá transpozice spočívá tedy v přeměně slovnědruhových kategorií. Ne vždy je zachován primární význam slova, transpozice bývá velmi často interpretována metaforicky např. *viaggio lampo* (blesková cesta), kde „*lampo*“ znamená „krátké trvání“, „*edizione pirata*“ (pirátské vydání), kde „*pirata*“ znamená „zneužití nebo neautorizaci“. Při použití překladatelského postupu transpozice naopak dbáme na to, aby byl překlad co nejvěrnější. Michal Tomášek v knize *Překlad v právní praxi*³³ uvádí následující příklad: anglický termín „*Single European Act*“ můžeme přeložit jako „*Jednotný evropský akt*“ což je doslovný překlad, nebo jako „*Akt o jednotné Evropě*“, což je překlad u kterého došlo ke slovnědruhé transpozici. Termín „*Jednotný evropský akt*“ vychází z předpokladu, že „jednotný“ má být onen akt, druhý termín „*Akt o jednotné Evropě*“ naopak vychází z předpokladu, že „jednotná“ má být Evropa, k níž se tento akt vztahuje. Pro zachování významu tohoto aktu bych tedy volila spíše druhou variantu překladu, záleží ale na názoru překladatele, jak tento termín přeloží.

Jan Radimský používá pojem transpozice ve významu konverze: „[...] *tendence transponovat substantiva na adjektiva (tzv. derivace s nulovým afixem)*“ *typu chiave > parola chiave (klíč – klíčové slovo) [...]*“³⁴ Michal Tomášek uvádí následující definici: „*Konverze (někdy též nepravá derivace) spočívá ve změně slovnědruhové kategorie jednoho slova. Je tak vlastně sama o sobě slovnědruhou transpozicí.*“³⁵

V případě překladatelského postupu může dojít k transpozici slovnědruhé, což je tedy podstatou konverze, nebo k transpozici větněčlenské. „*Překladatelský postup transpozice se používá předně tam, kde pravidla o tvorbě slov nebo o větné skladbě*

³³ TOMÁŠEK, Michal, *Překlad v právní praxi*, Linde, Praha, 2003, str. 111

³⁴ Časopis pro moderní filologii 93, 2011, č.2, Radimský, J., *Konfixace v současné italské slovo tvorbě* str.119

³⁵ TOMÁŠEK, Michal, *Překlad v právní praxi*, Linde, Praha, 2003, str. 115

v CJ³⁶ nedovolují použít stejné slovnědruhové nebo větněčlenské kategorie jako VJ.³⁷ Transpozici tedy chápeme jako translátologický postup, ale i ve významu konverze. V této diplomové práci proto nebudeme používat polysémní termín transpozice, ale pouze termín konverze.

3.3 Juxtapozice

Juxtapozice znamená pouhé postavení dvou (ale i více) jmen (*nome + nome*) vedle sebe, bez jakéhokoli spojovacího výrazu, přičemž výrazy zůstanou stejné a tímto spojením vznikne nové pojmenování. Druhé jméno, které se dostane do postavení typického pro přídavná jména, zůstane nezměněno (beze změny afixu), ale může získat funkci přídavného jména. V případě, že se jedná o koordinanční spojení, mění se spolu s předcházejícím podstatným jménem do množného čísla, u subordinačního typu již toto pravidlo neplatí (př. *trasporto latte, trasporti latte*), tyto dva druhy kompozit si představíme v následujícím odstavci.

Lingvisté toto spojení dvou jmen nazývají různě. Dardano a Ježková zastávají názor, že se jedná o nominální kompozita, která byla vytvořena juxtapozicí, Štichauer píše o víceslovných pojmenováních (polirematiche) a Hamplová uvádí termín sousloví. Názory na pojmenování tohoto jevu se tedy značně diferencují. U jednotlivých lingvistů se liší také pohled na rozdělení kompozit a následné zařazení juxtapozice jako podtyp kompozice. Když budeme hovořit o spojení dvou jmen, nebudeme mít tedy na mysli univerbizované kompozitum typu „*scacciapensieri*“, ale kompozitum juxtaponované typu „*divano letto*“, u něhož nedošlo k syntaktickému spojení dvou lexikálních jednotek (viz. Ježková str. 42-43)³⁸.

3.3.1 Vztah mezi členy N-N

Maurizio Dardano hovoří v knize *Storia della lingua italiana, vol. II Scritto e parlato*³⁹ o nominálních kompozitech N-N založených na schématu:

determinato (určený) + determinante (určující)

U kompozita „*treno merci*“ by tedy byl *determinato* (určený) „*treno*“ a *determinante* (určující) by bylo „*merci*“. Jedná se o termíny z tradičních gramatik.

³⁶ CJ = cílový jazyk

³⁷ VJ = výchozí jazyk, Tomášek, Michal, *Překlad v právní praxi*, Linde, Praha, 2003, str. 115

³⁸ JEŽEK, Elisabetta, *Lessico, classi di parole, strutture, combinazioni*, Bologna: Il Mulino, 2005

³⁹ DARDANO, Maurizio, *Profilo dell'italiano contemporaneo*, in *Storia della lingua italiana, II, Scritto e parlato*, a cura di Luca Serianni e Pietro Trifone, Torino, Einaudi, 1994

Dnes se o členech kompozita začíná nejvíce hovořit jako o hlavě a komplementu. Dardano připomíná, že schéma *determinato* (určený) + *determinante* (určující) bylo rozšířeno již od třicátých let minulého století, kdy vznikají celonominální typy (např. *treno merci* [nákladní vlak], slova derivovaná ze slovesné báze (např. *vendita mobili* [nábytek na prodej] a přídavná jména odvozená od podstatného jména (*rosso-mattone* [cihlově červený]). Kompozice se podle Dardana dále rozděluje do tří základních typů: „1) *endocentrická*, ve kterých nominální člen kompozita - nominální syntagma, představuje podmět základní věty: *questa cassa è forte* > *la cassaforte* (kombinace podstatného jména + přídavné jméno), *questo uccello è come una mosca* > *l'uccello mosca* (kombinace podstatného jména + podstatné jméno); 2) *exocentrická*, ve kterých nominální člen kompozita představuje nominální syntagma předmětu základní věty: *quest'uomo ha la pelle rossa* > *il pellerossa*; 3) *kopulativní*, pocházejí ze dvou koordinovaných vět: *questa è una cassa + questa (stejná věc) è una panca* > *la cassapanca*. Co se týče rodu 1) poznamenejme že, když se vytvářejí celé série se stejným determinantem, ten druhý člen se chová jako by byl sufixem: *parola chiave*, *problema chiave*; *romanzo fiume*, *seduta fiume*; *idea guida*, *stato guida*, *ruolo guida*; *appartamento modello*, *scolaro modello*.⁴⁰ Všechny tyto typy kompozit jsou přítomné, s rozdílnou frekvencí, ve všech sektorech současného jazyka. Musíme zmínit nemalou přítomnost hybridních nominálních kompozit typu: *industria leader*, *libro-game*.“⁴¹ Hybridní nominální kompozita u Dardana bychom mohli nazvat juxtaopozicí, Dardano nerozlišuje v tomto úryvku univerbizovaná a juxtaopozovaná kompozita, která dále

⁴⁰ Zaznamenáváme rozdílnou interpretaci tohoto fenoménu v současných slovnících. Zingarelli, až do desáté edice (1970), eviduje morfologický aspekt podle gramatických kategorií: <guida: ve funkci přídavného jména neměnného, výskyt za podstatným jménem>; následují příklady: *fossileguida*, *livello guida*, *orizzonte guida*, *stato guida*, *partito guida*. Zatímco ve slovníku *Vocabolario della lingua italiana* autora Aldo Duro (Roma, 1987) morfologická inovace je skoro vždy skrytá ve významu slova: <guida: [...] někdy se vyskytuje za podstatným jménem ve funkci apozitivní, neměnné>. Zkoumáme kontexty, ve kterých se vyskytuje tento typ kompozita, bude potřeba asi rozšířit morfologický sektor poznámkou <tecnicismo collaterale>, na poli lexikálním, z L.SERIANNI, *Saggi di linguistica italiana*, str. 103).

⁴¹ DARDANO, Maurizio, *Profilo dell'italiano contemporaneo*, in *Storia della lingua italiana*, II, *Scritto e parlato*, a cura di Luca Serianni e Pietro Trifone, Torino, Einaudi, 1994, str. 421, orig. „1) *endocentrici*, nei quali l'elemento nominale del composto rappresenta il sintagma nominale soggetto della frase di base: *questa cassa è forte* > *la cassaforte* (varietà "nome + aggettivo"), *questo uccello è come una mosca* > *l'uccello mosca* (varietà "nome + nome"); 2) *esocentrici*, nei quali l'elemento nominale del composto rappresenta il sintagma nominale oggetto della frase di base: *quest'uomo ha la pelle rossa* > *il pellerossa*; 3) *copulativi*, provenienti da due proposizioni coordinate: *questa è una cassa + questa (la stessa cosa) è una panca* > *la cassapanca*. Per quanto riguarda il genere I), notiamo che, quando si formano delle intere serie con lo stesso determinante, quest'ultimo si comporta quasi come se fosse un elemento suffissale: *parola chiave*, *problema chiave*; *romanzo fiume*, *seduta fiume*; *idea guida*, *stato guida*, *ruolo guida*, *uomo guida*; *appartamento modello*, *scolaro modello*. Tutti questi tipi di composti sono presenti, con varia frequenza, in vari settori della lingua di oggi. È da notare la non rara presenza di composti nominali ibridi del tipo: *industria leader*, *libro-game*.“

rozvíjí v poznámce 1, kde hovoří o sériích se stejným determinantem, jenž se nakonec jeví jako sufix: *stato guida* [řídící stát], *partito guida* [přední strana], *ruolo guida* [řídící role] nebo *uomo guida* [vedoucí muž]. Předmětem našeho pozdějšího výzkumu bude najít výrazy, které se mohou vyskytovat jako druhý člen v různých kombinacích.

Tyto série jsem našla i v učebnici italského jazyka – *Viaggio nell'italiano*⁴², juxtapozice je zde zařazena mezi základní procesy tvorby slov. Hovoří se zde o juxtapozicích podle schématu *testa* (hlava) + *modificatore* (modifikátor), př. *treno merci* [nákladní vlak] (*treno per le merci* – vlak na zboží); *discorso fiume* [dlouhá diskuze] (*discorso che continua come un fiume* – rozhovor, který se vleče dlouze jako řeka). Sergio Lubello v knize *Parole italiane per stranieri*⁴³ hovoří o „*parole-frasi*“ (slova s platností věty), která byla vytvořena juxtapozicí – spojením více slov, tato spojení v sobě obsahují významově celou větu: *cane poliziotto* [policejní pes] což znamená pes, který byl vycvičen, aby pomáhal policii nebo *guerra lampo* [blesková válka] v sobě obsahuje význam – válka, která proběhla velmi rychle. Grossmanová v knize *La formazione delle parole in italiano*⁴⁴ cituje lingvistu De Maura, který modifikátory pojmenoval jako „*pospositivi*“, která čas od času nahrazují přídavná jména, odpovídají celým souvětím a vytvářejí dokonce i více či méně komplexní opisné idiomy (De Mauro 1970, 223).

Dále v knize *Viaggio nell'italiano*⁴⁵ najdeme, 5 typových příkladů modifikátorů s uvedenými příklady:

base	<i>idea base</i> [základní myšlenka], <i>portata base</i> [hlavní chod]
chiave	<i>parola chiave</i> [klíčové slovo], <i>concetto chiave</i> [klíčový koncept], <i>idea chiave</i> [klíčová myšlenka]
fiume	<i>romanzo fiume</i> [dlouhý román], <i>discorso fiume</i> [dlouhý rozhovor]
tipo	<i>famiglia tipo</i> [typ rodiny], <i>casa tipo</i> [typ domácnosti], <i>vacanza tipo</i> [typ dovolené]
modello	<i>impiegato modello</i> [modelový zaměstnanec], <i>studente modello</i> [vzorný student], <i>marito modello</i> [ideální manžel]

Všech pět těchto modelových modifikátorů je podle Marca Baroniho a Nicola Grandi základním prototypem konverze N→A, která je předmětem naší práce.

⁴² COSTA, Bozzone a PIANTONI, Ghezzi, *Viaggio nell'italiano*, Torino: Loescher, 2004, str. 258-259

⁴³ LUBELLO, Sergio, *Parole italiane per stranieri*, Roma, Aracne, 2008, str. 71

⁴⁴ GROSSMANN, Maria - RAINER, Franz (a cura di), *La formazione delle parole in italiano*, Tübingen: Niemeyer, 2004, str. 528

⁴⁵ COSTA, Bozzone a PIANTONI, Ghezzi, *Viaggio nell'italiano*, Torino: Loescher, 2004, str. 258-259

Další rozdělení na bázi N-N přináší Pavel Štichauer (*Tvoření slov v současné italštině* str. 84-89)⁴⁶, o dvou samostatných jednotkách hovoří jako o víceslovném pojmenování (polirematiche). Pojmenování pro tento jev se u lingvistů velmi liší: *unità lessicali superiori* (Dardano), *unità polirematiche* (De Mauro - Gradit), *parole complesse*, *multi word expressions*, *sintagmi fissi*, *composto sintagmatico* (Scalise), *sinapsi* (fr. *synapsies* – E. Benveniste). V příspěvku Nicola Grandi⁴⁷ uvádí Miriam Vogerová následující definici, “*polirematiche*” je to: “*kombinace slov, která je rodilými mluvčími pocit’ována jako jednotná lexikální jednotka, bez toho aby by představovala morfologické vlastnosti typické slovům. Jedná se o spojení, která zpravidla nepřekračují hranice syntagmat a které mají větší vnitřní kohezi než je předpověditelná na základě jejich syntaktické struktury. V literatuře pojem označení tvorby slov typu “polirematiche”, (např. “ferro da stiro”, “ordine del giorno” atd.) není jednotné (např. Scalise [1994] hovoří o “composto sintagmatico”). Synonymními výrazy jsou tedy “polirematiche”, “sintagma lessicalizzato” a “composto sintagmatico/sintattico”.*⁴⁸ Proto spojení, která jsou spíše formacemi syntaktickými než morfologickými, budeme nazývat volnými syntagmaty. Ve srovnání s víceslovnými pojmenováními uvedeme ještě definici kompozit Nicola Grandiho: “*Kompozitum je spojení dvou nebo více forem, kterým rodilý mluvčí přisuzují lexikální autonomii a mezi kterými platí vztah koordinace nebo subordinace, jenž není ničím označen nebo se vyznačuje prostřednictvím čistě morfologických strategií.*”⁴⁹

Štichauer rozděluje víceslovná pojmenování podle vztahu, který existuje mezi konstituenty na typ koordinační (*odio amore = odio e amore*) a subordinační (*busta paga = busta delle paga*)⁵⁰, při čemž oba dva typy dělí ještě na endocentrické

⁴⁶ ŠTICHAUER, Pavel, *Tvoření slov v současné italštině*, Praha: Karolinum, 2007, str. 84-89

⁴⁷ <http://eprints.unife.it/annali/lettere/2006vol1/grandi.pdf>

⁴⁸ <http://eprints.unife.it/annali/lettere/2006vol1/grandi.pdf> orig. „*combinazioni di parole che sono sentite dai parlanti nativi come un’unica unità lessicale, senza per questo presentare le proprietà morfologiche tipiche delle parole. Si tratta di sequenze che non superano di norma l’estensione di un sintagma e che presentano una coesione interna maggiore di quella prevedibile sulla base della loro struttura sintattica. In letteratura il ricorso all’etichetta „polirematiche“ per disegnare formazioni di questo tipo (es. „ferro da stiro“, „ordine del giorno“ ecc.) non è unanimemente condiviso (ad esempio, Scalise [1994] ricorre all’etichetta „composto sintagmatico“). In questa sede, considererò come sostanzialmente sinonime le etichette „polirematica“, „sintagma lessicalizzato“ e „composto sintagmatico/sintattico“.*“

⁴⁹ <http://eprints.unife.it/annali/lettere/2006vol1/grandi.pdf> orig. „*Un composto è l’unione di due o più forme a cui i parlanti nativi attribuiscono autonomia lessicale e tra i quali vige una relazione di coordinazione o di subordinazione che è marcata mediante zero o mediante strategie puramente morfologiche.*“

⁵⁰ a typ atributivní, který se ale neshoduje s předmětem naší problematiky, jelikož se jedná o kompozita N-A u nichž nedošlo ke konverzi, tento typ ještě dále objasníme ve srovnání s atributivním typem Marca Baroniho. Toto rozdělení na subordinační, koordinační a atributivní typ je jak u Štichauera tak u Baroniho inspirováno rozdělením Antonietty Bisettové.

a exocentrické formace. Sylva Hamplová v *Mluvnici italštiny = Grammatica italiana*⁵¹ rozděluje juxta pozici na koordinační a subordinační, rozdělení na endocentrický a exocentrický typ už ale dále nerozvíjí. Dardano uvádí, jak rozmanité aspekty vstupují do problematiky kompozit endocentrického a exocentrického typu. „Zaměřili jsme se na některé základní pojmy, které se vyskytují v celé zkoumané oblasti, na vztah mezi „hlavou a modifikátorem“, rozdíl mezi endocentrickými a exocentrickými kompozity, „význam pravidel při tvoření slov“, „lexikální a „morfologický význam“, „struktura předmětů“; a dále vztah mezi tvorbou slov a sémantickou změnou, který se objevuje u „konverzí“ prostřednictvím postupů metafory a metonymie.“⁵² Zda se jedná o koordinační či subordinační vztah poznáme na základě Scaliseho⁵³ „testu spojitelnosti (Ē UN)“ např. *donna poliziotto è una donna* [žena policistka je žena] a *donna poliziotto è un poliziotto* [žena policistka je policistka]. V tomto případě tedy se jedná o koordinační vztah mezi oběma členy. Tento test využijeme o při našem rozdělování „základního vzorku“.

Když kompozita vstupují do koordinačního postavení a vytvářejí struktury víceslovných formací stejné lexikální kategorie, hovoří Štichauer o juxta pozici (tj. postavení vedle sebe), anebo mohou být spojeny slučovací spojkou e (a). **U KOORDINAČNÍCH pojmenování endocentrického typu** můžeme hovořit o dvou typech. První typ (např. *edizione pirata* [pirátské vydání], *parola chiave* [klíčové slovo]) je utvořen „*substantivem, které modifikuje hlavu (na způsob přístavku – proto se mu někdy říká apoziční), je většinou interpretováno metaforicky.*“⁵⁴ Oba výrazy se tedy navzájem modifikují. Schéma tohoto typu by mohlo tedy vypadat následovně:

testa (hlava) + modificatore (modifikátor) – viz. níže Marco Baroni

Druhým typem je spojení dvou hlav, kde jsou tedy oba výrazy rovnocenné (př. *studente-lavoratore* [pracující student], *scrittore-regista* [spisovatel a režisér v jedné osobě]). K těmto kompozitům je také často možné připojit ještě další

⁵¹ HAMPLOVÁ, Sylva, *Mluvnice italštiny = Grammatica italiana*, Praha: Leda, 2004, str. 394

⁵² Bibliografia degli scritti di Maurizio Dardano. In: Claudio Giovanardi (a cura di), *Lessico e formazione delle parole. Studi offerti a Maurizio Dardano per il suo 70° compleanno*, Firenze, Cesati, 2005, str. 110-111, orig. „Sono messi a fuoco alcuni concetti di base, che affiancano la concettualizzazione di cui è oggetto l'intero campo: il rapporto „testa-modificatore“, il confronto tra composti endocentrici ed esocentrici, „il significato delle regole di FP“, il „significato lessicale“ e quello „morfologico“, la „struttura argomentale“; e ancora il rapporto tra la FP e il cambio semantico, quale si manifesta nella „conversione“ mediante i procedimenti della metafora e della metonomia.“

⁵³ SCALISE, Sergio, BISESTO, Antonietta, *La struttura delle parole*. Bologna, Il Mulino, 2008, str. 123-124

⁵⁴ ŠTICHAUER, Pavel, *Tvoření slov v současné italštině*, Praha: Karolinum, 2007, str. 84-85

substantivum (př. *attore-regista-produttore* [herec, režisér a producent]). Schéma tohoto typu by mohlo vypadat následovně:

testa (hlava) + testa (hlava)

I u **exocentrických formací** se objevují dvě struktury, obě mají stejnou výstupní kategorii: $[N+N]_a$ a $[N+ \text{spojka} + N]_a$. “*Tato spojení fungují jako adjektiva. Jako taková tedy nemohou stát samostatně, ale vždy rozvíjejí nějaké substantivum: scontro polizia-manifestanti [střet policie s demonstranty], relazione madre-figlio [vztah matky a syna]...*”⁵⁵ U tohoto typu exocentrických formací již nedochází k procesu konverze i přesto, že Štichauer upozorňuje na to, že tato spojení fungují jako adjektiva, tj. celé “*madre-figlio*” ve výše uvedeném příkladě funguje jako adjektivum. Druhý typ exocentrické formace s předložkou je také mimo naše téma, jedná se zde o víceslovné spojení se spojkou a ne o kompozitum typu N-N.

U **SUBORDINAČNÍCH víceslovných pojmenování endocentrického typu** “*jde o vztah, ve kterém vystupuje hlava a její argument/komplement, tj. trasporto latte což je vlastně zkrácené trasporto del latte, přičemž výchozí je struktura predikát-komplement (trasportare il latte [převážet, rozvážet mléko]).*”⁵⁶ Jeden výraz tedy rozvíjí druhý. I zde se objevují ještě další dva podtypy: endocentrický typ $[N+N]^n$ a exocentrický typ $[N+P+N]^n$. Schéma tohoto typu by mohlo vypadat tedy následovně:

testa (hlava) + argomento (argument, komplement)

Štichauer při rozboru subordinačních víceslovných pojmenování uvádí velmi důležitou informaci, že typ N-N je nejvíce produktivní v současné italštině a často bývá považován za samostatný slovtvorný proces nazývaný juxtapozice. U subordinačních kompozit endocentrického typu se v plurálu mění převážně hlava (např. *controllo passaporti/ controllii passaporti*). Druhý typ s předložkou už je opět mimo naše téma. Jméno, kterému předchází předložka, nemění lexikální slovník jazyka. Z tohoto přehledu vyplývá, že o juxtapozici budeme hovořit u subordinačních a koordinančních víceslovných pojmenování endocentrického typu bez použití předložky či spojky.

Exocentrické formace subordinačního typu jsou tvořeny slovesnými výrazy (např. *rendersi conto* [uvědomit si], proto se i těmito typy nebudeme dále zabývat.

⁵⁵ ŠTICHAUER, Pavel, *Tvoření slov v současné italštině*, Praha: Karolinum, 2007, str. 86

⁵⁶ ŠTICHAUER, Pavel, *Tvoření slov v současné italštině*, Praha: Karolinum, 2007, str. 87

Další typ velmi komplexního rozdělení kompozit N-N popisuje současný italský lingvista Marco Baroni⁵⁷. Ve své studii nejprve zmiňuje rozdělení Antonietty Bisettové a Sergia Scaliseho⁵⁸, ze kterých vychází i Pavel Štichauer, tedy tozdělení na typ koordinační, subordinační a atributivní. Poslední typ jsme dosud nezmiňovali, jelikož Štichauer o tomto typu již nehovoří jako o víceslovném pojmenování N-N, ale popisuje dvě jména už jako spojení podstatného a přídavného jména (neuvádí ale, že by u něho docházelo ke konverzi N→A (narozdíl od Baroniho, který atributivní typ řadí do nesubordinančních kompozit viz. níže). Baroni píše o atributivních kompozitech následující: *“V závěru můžeme popsat atributivní kompozita N+N jako typické spojení nominální hlavy sémanticky plné a modifikátoru lexikálně nominálního, který se ale sémanticky chová jako vlastnost a který má výskyt stejný jako přídavné jméno.”*⁵⁹ Stejně jako Baroni zmiňuje Štichauer především atributivní funkci modifikátoru. I atributivní vztah rozděluje Štichauer na endocentrický [A+N]_n, [N+A]_n a exocentrický typ [N+A]_n. U těchto výrazů jsou ale přídavná jména skutečnými přídavnými jména, např. *carro armato, camera oscura, bocca aperta*. Baroni naopak u atributivních kompozit mluví o kompozitech N-N, kde druhé N má funkci modifikátoru, který přisuzuje vlastnosti hlavě, často bývá překládán metaforicky a chová se obvykle jako přídavné jméno např. *presidente fantoccio, progetto pilota*. Baroni zmiňuje typické atributivní modifikátory: *base, tipo, simbolo, pilota, modello, guida, chiave, limite, record, fantoccio, fantasma*. Tato slova mají vlastnost pojit se k mnoha různým podstatným jménům a vyskytují se v postnominální pozici, tedy v pozici typické pro přídavná jména. Štichauer o atributivních výrazech říká, že slouží jako reference k osobám (či zvířatům) na základě vztahu část-celek, jedná se tedy také o metonymické výrazy. Mohli bychom zde uvažovat o tom, že došlo ke konverzi modifikátoru směrem N→A. To budeme tedy později zkoumat ve výzkumné části této práce.

Podle Štichauerova rozdělení jsme se shodli na tom, že nás budou zajímat především formace subordinační a koordinační endocentrického typu pro popis kompozit N-N. Baroni ze třech typů koordinačního, subordinačního a atributivního

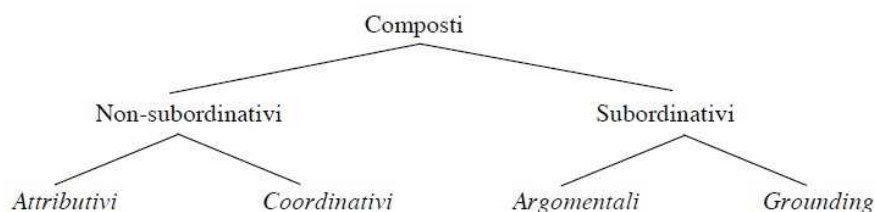
⁵⁷ BARONI, Marco, *Sulla tipologia dei composti N+N in italiano: principi categoriali ed evidenza distribuzionale a confronto*, Guevara: Pirrelli

⁵⁸ BISETTO, Antonietta a SCALISE Sergio, The classification of compounds. „Lingue e linguaggio“, 4(2), 2005, str. 319-332

⁵⁹ BARONI, Marco, *Sulla tipologia dei composti N+N in italiano: principi categoriali ed evidenza distribuzionale a confronto*, Guevara: Pirrelli, str. 9, orig. „In sintesi, possiamo descrivere i composti attributivi N+N come caratterizzati da una testa nominale semanticamente piena, e da un modificatore lessicalmente nominale che si comporta semanticamente come una proprietà e che spesso ha la distribuzione di un aggettivo.“

vytváří pouze typy dva a to kompozita koordinanční a subordinační. Zde je schéma jeho rozdělení viz. jeho studie⁶⁰:

obr. č. 1

NESUBORDINANČNÍ kompozita ještě dále rozděluje na **atributivní a koordinativní**. Tato kompozita nejsou implicitně syntakticky spojená. Schéma tohoto typu by se dalo formulovat následovně:

X nazvaný/řečený Y, opět schéma hlava (*testa*) + modifikátor (*modifikatore*)

Baroni tedy zdůrazňuje denotační funkci modifikátoru, který přisuzuje vlastnosti hlavě. Nesubordinativní typ je podle Baroniho nejjednodušším a nejpravidelnějším typem v italském jazyce. Jedná se především o dějová a činitelská jména, jména míst atd. Mezi příklady koordinativních kompozit Baroni uvádí *viaggio spedizione, cantante attore*. Nesubordinativní typ Baroniho kompozit je srovnatelný se Štichauerovým endocentrickým typem subordinačních a koordinančních kompozit. O atributivních kompozitech jsme se již zmínili výše.

SUBORDINAČNÍ kompozita Baroni dále rozděluje na kompozita **argumentová a grounding**. U subordinačních kompozit jsou členy jasně spojeny vztahem implicitní syntaktické závislosti. Hlavní je u tohoto typu hlava, která má formální a sémantickou funkci a určuje výskyt dalšího členu – modifikátoru.

U argumentových kompozit je hlavou deverbální jméno, které vyžaduje přítomnost dalšího argumentu. Modifikátor u argumentových kompozit vyjadřuje vnitřní argument slovesa podmaněný hlavě. Baroni uvádí příklady: *protezione persone, gestione priorità, arrivo documenti* nebo *caduta massi*. Argumentová kompozita by se dala srovnat se Štichauerovými subordinačními kompozity exocentrického typu [V + N]_v, kde se jedná také o strukturu predikát-komplement. Antonietta Bisetto o tomto typu kompozit píše: “Zejména tyto formace se nacházejí na hranici mezi kompozity a syntagmaty tím, že připouštějí vnitřní modifikace (*rivendita tabacchi*

⁶⁰ BARONI, Marco, *Sulla tipologia dei composti N+N in italiano: principi categoriali ed evidenza distribuzionale a confronto*, Guevara: Pirrelli, str. 7

nazionali, trasporto rapido latte) což není ale přípustné u jiných typů kompozit (**treno veloce merci*).⁶¹ Nicméně toto spojení nelze nijak syntakticky predisponovat (př. *Di quale trasporto ti occuperai oggi?* **Di quello latte?*, **È latte il trasporto di cui ti occuperai oggi?*), proto se Bisettová spíše přiklání k tomu, že se jedná o kompozita. Baroni dále ve svém příspěvku⁶² uvádí procentuální poměr výskytu kompozit, který získal z korpusu itWaC. Z celkového počtu 252 kompozit typu N-N, které byly vybrány ručně, byl procentuální poměr výskytu rozdělení kompozit N-N následující:

- a. koordinativní 13,49%
- b. atributivní 16,27%
- c. argumentová 20,24%
- d. grounding 46,82%
- e. ostatní 3,17%

Jak jsme již zmínili na straně 25, Štichauer uvádí, že subordinační typ N-N je nejvíce produktivní v současném italském jazyce. Stejně výsledky vycházejí i u Baroniho subordinačního typu (tedy součet argumentových a grounding kompozit).

Kompozita grounding typu N-N nevytvářejí argumentovou strukturu sloves. *“Hlava má nominální význam typu všeobecně-vztahového, má tendenci “přitahovat” modifikátory podle vlastního sémanticko-encyklopedického obsahu. Modifikátor u kompozit grounding kontextualizuje nebo specifikuje hlavu (modifikátor “je základ” hlavy), specifikuje tedy další obsah.”*⁶³ Obsah je především informativní, typickými příklady hlavy grounding jsou nositelé informací, názvy organizací, míst, ukazatelé času, prostoru atd. Baroni uvádí následující příklady: *stanza server, fondo pensioni, centro città, altezza righe* nebo *posto auto*.

Baroniho subordinační typ (jak argumentová tak grounding kompozita) vytvářejí juxtapozice typu N-N. U koordinativních kompozit atributivního typu budeme dále zkoumat, zda došlo ke konverzi na N→A. Kompozita nesubordinační, podtyp koordinativní jsou u Baroniho stejná jako u Štichaura koordinativní a subordinační

⁶¹ GROSSMANN, Maria - RAINER, Franz (a cura di), *La formazione delle parole in italiano*, Tübingen: Niemeyer, 2004, str. 41, orig. „*Queste formazioni si situano, in modo particolare, al confine tra composti e sintagmi in quanto ammettono la modificazione interna (rivendita tabacchi nazionali, trasporto rapido latte) che non è invece accettabile nelle altre forme composte (* treno veloce merci).*“

⁶² BARONI, Marco, *Sulla tipologia dei composti N+N in italiano: principi categoriali ed evidenza distribuzionale a confronto*, Guevara: Pirrelli, str. 7

⁶³ BARONI, Marco, *Sulla tipologia dei composti N+N in italiano: principi categoriali ed evidenza distribuzionale a confronto*, Guevara: Pirrelli, str. 9-10 orig. „*La testa ha invece un significato nominale di tipo generico-relazionale che tende ad „attirare“ modifikatori secondo il proprio contenuto semantico-enciclopedico. Il modificatore dei composti grounding contestualizza o specializza la testa (ingl. the modifier „grounds“ the head), specificandone ulteriormente il contenuto.*“

pojmenování endocentrické formace. Pro náš budoucí výzkum převezmeme Baroniho terminologii a budeme dále zkoumat subordinanční typ argumentových a grounding kompozit a nesubordinanční typ koordinativních kompozit jako kompozita typu N-N a u nesubordinančních kompozit atributivního typu budeme uvažovat o přítomnosti konverze N-A, kde by tedy modifikátor mohl převzít funkci přídavného jména. V tomto případě bychom pak u takového spojení ještě dále zkoumali, zda se chová jako volné syntagma typu N-A či spíše jako kompozitum.

Doposud jsme se na spojení *nome + nome* dívali z morfologického hlediska jako na kompozitum typu N-N. Když budeme ale uvažovat o větných vztazích, při větném rozboru bychom hodnotili dvě jména, kde by u druhého jména došlo ke konverzi, jako volné syntagma typu N-A.

3.3.2 Syntagma N-A

Nyní již budeme hovořit o samotném výskytu konverze N→A. Jak jsme již uvedli, nejčastěji k ní dochází ve spojení s dalším podstatným jménem. Stejně jako Dardano, také lingvistika Sugeta⁶⁴ zmiňuje vztah determinato (určený) a determinante (určující), nenazývá ale tento výsledný stav kompozitem, ale syntagmatem. Je potřeba se především zastavit u kritérií, která odlišují kompozita od „nekompozit“. Že se jedná o aktuální problematiku a hranice této problematiky nebyly ještě stále přesně vymezeny, zdůrazňuje i Maurizio Dardano: *Narážíme zde na problém, který bychom mohli definovat jako „problém hranic“, je přítomný především na dvou stupních: hranice mezi komplexním slovem a syntagmatem (a tedy mezi morfologií a syntaxí) a hranice mezi derivací a flexí, jeden z nejvíce diskutovaných problémů v morfologii.*⁶⁵ V příspěvku Nicola Grandiho – *Considerazioni sulla definizione e la classificazione dei composti*⁶⁶ je uvedeno rozdělení Miriam Vogherové od monomorfému po větu: slovo (*parola*) > slovo s afixy (*parola con affissi*) > univerbizované slovo (*parola incorporante*) > kompozitum (*composto*) > polirematiche > syntagma (*sintagma*) > věta (*frase*). Grandi upozorňuje na to, že kompozitum se nachází uprostřed, tedy na půl cesty

⁶⁴ SUGETA, Shigeaki,. *Il sintagma nominale dei tipo "parola-chiave" in italiano e nelle lingue romanze*. In Foresti, Rizzi, and Benedini, 1989, str. 195-212.

⁶⁵ Bibliografia degli scritti di Maurizio Dardano. In: Claudio Giovanardi (a cura di), *Lessico e formazione delle parole. Studi offerti a Maurizio Dardano per il suo 70° compleanno*, Firenze: Cesati, 2005, str. 110, orig. „*Ci s’imbatte in quello che si potrebbe definire “il problema dei confini”, presente particolarmente in due livelli: il confine tra una parola complessa e un sintagma (e quindi tra morfologia e sintassi) e il confine tra derivazione e flessione, uno dei problemi più discussi della morfologia.*“

⁶⁶ <http://eprints.unife.it/annali/lettere/2006vol1/grandi.pdf>

mezi morfologií a syntaxí. Vzhledem k tomu, že u kompozita není přesně stanovená definice, je také těžké definovat příslušnost k této skupině. Jestli jsou dvě složky kompozitem nebo syntagmatem, můžeme určit pomocí některých kritérií. Kompozitum na rozdíl od syntagmatu označuje podle sémantického kritéria jeden koncept, podle syntaktického kritéria má velkou vnitřní kohezi, aktualizovat lze kompozitum jako celek ne jeho jednotlivé části (až na výjimku argumentová kompozita), ve větě se chová stejně jako jednoduché slovo, lze tedy přemísťovat pouze celé spojení. Nicola Grandi v dalším článku “*When Morphology ‘Feed’ Syntax* [Když morfologie ‘krmí’ Syntax] říká, že: “*některá kompozita, která jsou výsledkem čistě morfologických operací a vypadají jako lexémy, mohou přijmout syntaktický status, obvykle po nějakých sémantických*

(a formálních) rozborech.“⁶⁷ U kompozit si obvykle lexikální jednotky zachovávají svůj význam, u atributivních kompozit musí být velmi často modifikátor interpretován metaforicky (př. *argomento* [argument, téma] *principe* [princ, kníže] => hlavní téma). Sémantické kritérium změny významu modifikátoru bude možné na závěr ověřit u významů ve slovníku Zingarelli, dále se mu tedy nebudeme věnovat. Na ukázkou uvádíme několik příkladů Nicola Grandiho⁶⁸, u nichž došlo ke konverzi N-A:

	<i>literární význam</i>	<i>metaforické rozšíření</i>
<i>fiume</i>	<i>řeka</i>	<i>dlouhý</i>
<i>bomba</i>	<i>bomba</i>	<i>senzační, úžasný</i>
<i>lampo</i>	<i>blesk</i>	<i>rychlí</i>
<i>chiave</i>	<i>klíč</i>	<i>klíčový, rozhodující, zásadní</i>
<i>mosca</i>	<i>moucha</i>	<i>malý</i>
<i>fantasma</i>	<i>duch, přízrak</i>	<i>zjevný, zřejmý</i>
<i>ombra</i>	<i>stín</i>	<i>souběžný, alternativní</i>

K posunutí významu dojde ale vždy, když se bude typový modifikátor nacházet v postnominální pozici, tedy ve spojení s dalším podstatným jménem. Podle Sugety⁶⁹ je

⁶⁷ GRANDI, Nicola. 2009. *When Morphology ‘Feeds’ Syntax: Remarks on Noun > Adjective Conversion in Italian Appositive Compounds*. In Selected Proceedings of the 6th Décembrettes, ed. Fabio Montermini, Gilles Boyé, and Jesse Tseng, 111-124. Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project, org. „[...] some compounds, which are the outcome of purely morphological operations and look like lexemes, can acquire a syntactic status, usually after a sort of semantic (and formal) reanalysis.“

⁶⁸ GRANDI, Nicola. 2009. *When Morphology ‘Feeds’ Syntax: Remarks on Noun > Adjective Conversion in Italian Appositive Compounds*. In Selected Proceedings of the 6th Décembrettes, ed. Fabio Montermini, Gilles Boyé, and Jesse Tseng, 111-124. Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project,

⁶⁹ SUGETA, Shigeaki. *Il sintagma nominale dei tipo “parola-chiave” in italiano e nelle lingue romanze*. In Foresti, Rizzi, and Benedini, 1989, str. 195-212.

určující jméno oproti určenému ve funkci apozice nebo závislosti. Určující výraz má „atributivní funkci“, lépe charakterizuje nominální hlavu, doplňuje specifikace, které mohou sloužit k lepšímu určení referenta, o kterém nominální syntagma hovoří, nebo ho bohatěji popisuje. Určující má dvě základní funkce (podobně jako u přídavných jmen): funkci omezující (*restrittiva*) – lépe charakterizuje referenta nebo má funkci popisnou (*descrittiva*) - bohatěji popisuje referenta, např. *il verde prato*. Funkci určující ve spojení s podstatným jménem plní tedy z převážné většiny přídavné jméno ve vztahu k podstatnému jménu, je tedy přívlastkem. Přívlastková funkce může být ale vyjádřena i přístavkem, přívlastkem neshodným či dokonce vztažnou větou. Proto nemůžeme uvažovat o tom, že všechny členy, které jsou vyjádřeny pomocí jmenných syntagmat, musejí být nutně přídavnými jmény.

Podle tradiční analýzy všechna přídavná jména, která doprovázejí podstatné jméno, mají funkci přívlastku. V italském jazyce se rozdělují na přídavná jména **kvalifikační** (*giovane, ammalato, eccellente*) a **determinační** (*mio, nostro, questo*). Funkci atributivní mají ale pouze přídavná jména kvalifikační, s výjimkou přídavných jmen relačních. Ta nepopisují žádné vlastnosti referentů ani jejich kvalitativní vlastnosti. Relační přídavná jména (odvozená od podstatných jmen) neoznačují množství ani vlastnost jména, ale zavádějí dva výjimečné typy vztahů:

- a) **argumentová přídavná jména** – korespondují se syntagmatem předložkovým

s funkcí přirovnávací např. *la decisione governativa* (dějové jméno – predikát) – *la decisione del governo* – *il governo decide* (argument a predikát). Přídavné jméno relační nemůže mít funkci přímého předmětu nebo podmětu inakuzativního slovesa.

- b) **vztah R** – což je specifický vztah, spojený s významem podstatného přídavného

jména ve společném kontextu, je to nepředvídatelný vztah:

př. *scarpe femminili* – *scarpe da donna*

V případě, že u dvou jmen, která stojí vedle sebe, dojde ke konverzi modifikátoru na přídavné jméno, toto přídavné jméno budeme nejspíše hodnotit jako relační, které bude mít stejné vlastnosti jako vztah R. Jména relační stojící za podstatným jménem nemohou být stupňována (nelze u nich vytvořit komparativ ani superlativ), nemohou stát ve jmenném přísudku. Vztah podstatného a přídavného jména nemůže být změněn na predikativní vztah (= přídavné jméno relační nemůže být predikativem - sponou) např. **il viaggio era papale*.

Toto přídavné jméno však nemůže mít ani funkci předmětu přímého (COD) nebo funkci podmětu inakuzativního slovesa. Přídavná jména relační budou nejspíše příklady konverze N-A. Tyto vlastnosti relačních přídavných jmen budeme dále zkoumat ve výzkumné části této práce.

3.3.3 Různé pohledy na spojení typu parola chiave

„*Parola chiave*“ přeložíme do českého jazyka jako „klíčové slovo“. „*Chiave*“ tedy všeobecně v postavení apozitivním za jménem znamená v překladu něco, co má základní důležitost. Typový příklad „*parola chiave*“ je u Štichauera⁷⁰ zařazen do víceslovných pojmenování koordinačních do podtypu endocentrické formace. Štichauer hodnotí „*chiave*“ jako substantivum, které modifikuje hlavu (na způsob přístavku). „*Parola chiave*“ je podle Štichauera spojení slov vytvořené juxtapozicí (tj. postavením vedle sebe). Z toho vyplývá, že Štichauer hodnotí „*parola chiave*“ jako víceslovné pojmenování typu N-N, u kterého tedy nedošlo ke konverzi, ale pouze k juxtapozici. Radimský⁷¹ naopak „*parola chiave*“ chápe jako syntaktické spojení s transponovaným podstatným jménem na jméno přídavné a hovoří tak o derivaci s nulovým afixem. Dardano⁷² kvalifikuje „*parola chiave*“ jako denominální kompozitum, přičemž „*chiave*“ se chová stejně jako sufixový člen, pomocí kterého se pak vytváří celé série různých kompozit.

Thorntnová⁷³ zdůrazňuje především fakt, že *chiave* má funkci modifikátoru, který upravuje podstatné jméno, jež ho předchází, u modifikátoru nemůže dojít k žádné změně. Neshoduje se s podstatným jménem (př. *parole chiave*), nelze ho stupňovat (**questa parola è più chiave di quella, parola *chiavissima*), nemůže zastávat prenominální pozici (*la *chiave parola*). Z toho vyplývá, že „*chiave*“ není plně obdařeno vlastnostmi přídavných jmen. Když tedy nebude možné dané spojení dvou slov dále upravovat, budeme toto spojení popisovat jako kompozitum N-N.

⁷⁰ ŠTICHAUER, Pavel, *Tvoření slov v současné italštině*, Praha: Karolinum, 2007, str. 84-89

⁷¹ RADIMSKÝ, Jan, *Konfixace v současné italské slovtvorbě*, Časopis pro moderní filologii 2011, roč. 93, č.2, str.117-122

⁷² DARDANO, Maurizio, *Lessico e semantica*, in: Sobrero Alberto. (a cura di), *Introduzione all'italiano contemporaneo, Le strutture*, Laterza, Roma-Bari, 1993, str. 348-349

⁷³ GROSSMANN, Maria - RAINER, Franz (a cura di), *La formazione delle parole in italiano*, Tübingen: Niemeyer, 2004, str. 501-530

Druhý pohled na spojení typu „*parola chiave*“ je, že se jedná o nominální syntagma - ten zastává např. Sugetová,⁷⁴ připomíná základní schéma určený (*parola*) a určující (*chiave*). Určující člen je velmi často interpretován metaforicky a vyjadřuje vlastnosti určeného (př. *processo fiume* – velmi dlouhý proces).

Modifikátor velmi často vytváří celé série s různými hlavami, ztrácí tak svůj sémantický význam a chová se jako by byl sufixem. Nicola Grandi říká: „*můžeme se domnívat, že v NN kompozitech jako je riunione fiume probíhá gramatikalizace a nehlavový člen je na dobré cestě, aby se stal sufixem (a to by mohlo vysvětlovat proč má tak fixní pozici).*“⁷⁵ Aby mohlo být slovo/morfém považován za afix, musí mít stálou pozici výskytu, musí mít širší význam (nebo alespoň ne specifický) a měl by se často vyskytovat v různých spojeních na stále pozici.

Podle Sugetové a Radimského je „*parola chiave*“ otázkou syntaxe, jedná se zde o syntagma N-A. Na rozdíl od Dardana, Thorntnové a Štichauera, kteří zastávají názor, že se jedná o samostatný slovtvorný proces, hovoříme zde tedy o slovtvorbě. „*Parola chiave*“ podle nich tedy funguje jako kompozitum typu N-N. Kritéria pro zhodnocení na syntagma N-A či kompozitum N-N se tedy velmi liší. V následující kapitole se zaměříme na testy, které nám umožňují popisovat slovní spojení jako syntagmata či jako kompozita.

4 Hranice mezi kompozity N-N a syntagmaty N-A

Jak jsme již upozornili v předchozí kapitole, i u konkrétního příkladu „*parola chiave*“ se názory na popis těchto dvou jednotek u různých lingvistů velmi liší. Antonietta Bisetto se v knize *Formazione delle parole in italiano* taktéž zaměřuje na problematiku rozlišení kompozit od syntagmat: „*Hranice mezi kompozity a syntagmatickou konstrukcí se jeví méně jistá v případech: (a) když má spojení strukturu N+N jako např. trasporto materiali a rimozione auto, (b) v případě formací se strukturou N+A jako capitale sociale, anima gemella, (c) když se jedná o nominální konstrukce, které obsahují jméno, které je ve funkci apoziční jako candela mangiafumo.*“

⁷⁴ SUGETA, Shigeaki. *Il sintagma nominale dei tipo "parola-chiave" in italiano e nelle lingue romanze.* In Foresti, Rizzi, and Benedini, 1989, str.197

⁷⁵ GRANDI, Nicola. 2009. *When Morphology 'Feeds' Syntax: Remarks on Noun > Adjective Conversion in Italian Appositive Compounds.* In Selected Proceedings of the 6th Décebrettes, ed. Fabio Montermini, Gilles Boyé, and Jesse Tseng, 111-124. Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project, orig. „*So, we can assume that in NN compounds as riunione fiume a gramaticalization process is at work and that non head constituents are on the way to becoming suffixes (and this would explain their fixed position).*“

Komplexní spojení jako „rimozione auto“ a „trasporto materiali“ se liší od typických kompozit, i když označují jednotný koncept a hlava (rimozione, trasporto) je hyperonymem komplexu, nejedná se o syntaktické části (nerespektují tedy celkově <podmínku jednotné řeči>); opravdu připouští vnitřní modifikace (rimozione rapida auto, trasporto materiali ingombranti) a někdy je také možná pronominalizace nehlavového členu, i když často ve zvláštních větných konstrukcích jako: in questa città la rimozione auto, avviene regolarmente eccetto che per quelle, di grandi dimensioni (viz. Bisetto / Scalise 1999). Tyto konstrukce také neukazují sémantickou proměnlivost ve vztahu mezi dvěma členy, také z důvodu, že nehlavový člen představuje vnitřní argument hlavy. Jedná se o deverbální člen a jeho vztah je typicky specifikační (rimozione delle auto, trasporto dei materiali). Proti analýze těchto formací - syntagmat, stojí ale absence specifikačního prvku nebo ukazatele pádu.“⁷⁶ Test modifikace použijeme při následujícím výzkumu. Pokud bude možné slovní spojení modifikovat, bude to znamenat, že by se mohlo jednat o syntagmatické spojení či argumentové kompozitum.

Nicola Grandi v příspěvku *Considerazioni sulla definizione e la classificazione dei composti* uvádí pět základních kritérií pro odlišení syntagmat od kompozit:

- i. *syntagmata nejsou syntaktickými atomy*
- ii. *u syntagmat je vztah mezi členy zpravidla syntakticky explicitně vyjádřený*
- iii. *syntagmata mají omezenou sématickou proměnlivost a význam je méně specifický*
- iv. *syntagmata mají na rozdíl od kompozit jiný přízvuk*
- v. *pořádek členů syntagmat je volnější než u kompozit*⁷⁷

⁷⁶ GROSSMANN, Maria - RAINER, Franz (a cura di), *La formazione delle parole in italiano*, Tübingen: Niemeyer, 2004, str. 35 orig. „Il confine tra composto e costruzione sintagmatica appare meno netto quando: (a) la formazione complessa ha la struttura N+N ed è del tipo di trasporto materiali e rimozione auto, (b) si tratta di formazioni con struttura N+A quali capitale sociale, anima gemella, (c) si tratta di costruzioni nominali che contengono un nome in funzione di apposizione come candela mangiafumo. I complessi quali rimozione auto e trasporto materiali differiscono dalle parole composte tipiche in quanto, pur indicando un concetto unico ed essendo la testa (rimozione, trasporto) un iperonimo del complesso, non sono atomi sintattici (non rispettano cioè interamente la <condizione sull'elemento di discorso unico>); ammettono infatti la modificazione interna (rimozione rapida auto, trasporto materiali ingombranti) ed anche il riferimento pronominale al costituente non-testa è talvolta possibile, anche se in costruzioni frasali sovente peculiari come in: in questa città la rimozione auto, avviene regolarmente eccetto che per quelle, di grandi dimensioni (cfr. Bisetto / Scalise 1999). Queste costruzioni, inoltre, non manifestano neppure variabilità semantica nella relazione tra i due costituenti in ragione del fatto che il nome non-testa rappresenta l'argomento interno del nome testa. Quest'ultimo è un astratto deverbale e la relazione è tipicamente di specificazione (rimozione delle auto, trasporto dei materiali). Contro l'analisi di tali formazioni quali sintagmi sta, invece, l'assenza dell'elemento di specificazione o assegnatore di caso.“

⁷⁷ <http://eprints.unife.it/annali/lettere/2006voll1/grandi.pdf> orig. „i. i sintagmi non sono atomi sintattici; ii. nei sintagmi le relazioni tra i costituenti sono di norma marcate sintatticamente; iii. i sintagmi hanno una limitata variabilità semantica ed un significato meno specializzato; iv. i sintagmi hanno un contorno

Některé z těchto vlastností budeme tedy zkoumat v praktické části naší práce. Kritéria pro jednotlivé typy rozdělení jsou uvedeny v následující podkapitole.

4.1 Kritéria pro rozdělení N-N a N-A

Na základě tabulky uvedené v následující kapitole se zaměříme na dva základní aspekty. Nejprve popíšeme slova, u kterých došlo ke konverzi N-A, tedy původní význam slova označoval podstatné jméno a postupem času se z něho vytvořilo jméno přídavné (např. toponyma, hrubé výrazy). Dále popíšeme slova, která sama o sobě mají funkci podstatných jmen, ale ve spojení s dalším jménem mohou plnit funkci jména přídavného. U těchto spojení budeme dále zkoumat, zda se chovají jako atributivní kompozita N-A či jako syntagmata N-A, nebo u nich nedochází ke konverzi. V tomto případě bychom tato spojení hodnotili jako kompozita N-N.

V případě atributivních kompozit je spojení mezi hlavou a modifikátorem velmi těsné. Když je hlava v množném čísle, modifikátor se s ní většinou neshoduje v čísle, pokud se modifikátor do množného čísla nemění (viz. test č.2), bude to znamenat, že by se mohlo jednat o atributivní kompozitum či syntagma. Prvky kompozita nemohou být modifikovány (výjimku tvoří argumentová kompozita). V případě, že bude možné modifikátor dále vnitřně rozvíjet, bude nám to opět značit, že bychom spojení mohli popisovat jako syntagma (viz. test č.3). Kompozitum nepřipouští ani možnost spojit se souřadně s dalším přídavným jménem (viz. test č.4). Pokud půjde modifikátor souřadně spojit s dalším přídavným jménem, podstatné jméno bude rozvíjeno dvěma souřadně spojenými jmény přídavnými, vznikne nám tedy rozvítené nominální syntagma. Pouze přídavné jméno lze s přídavným jménem spojit souřadně.

Pro ověření, že se jedná o syntagma N-A, bude platit následující: když bude hlava v plurálu, bude se modifikátor málokdy vyskytovat v množném čísle. Spojení nebude syntakticky a sémanticky tak těsné jako u kompozita, mezi hlavu a modifikátor bude možné vkládat autosémantika, která by dále vnitřně rozvíjela modifikátor. Spojení půjde souřadně spojit s jiným přídavným jménem tak, aby vznikl syntaktický vztah N-A-A. Pro rozdělení na kompozita N+N a syntagmata N+A, použijeme tyto testy:

1) výchozím bude **distribuční test** (type) – vyhledáme, ke kolika dalším podstatným jménům se může modifikátor pojit v postnominálním postavení. V případě,

accentuale diverso da quello dei composti; v. l'ordine dei costituenti di un sintagma è più libero di quello dei costituenti di un composto.“

že by se daný modifikátor vyskytoval pouze v malém počtu kombinací, budeme o těchto slovních spojeních hovořit jako o kompozitech. Z morfologického hlediska modifikátor prokáže, že se váže k omezenému počtu bází. Tato kompozita roztřídíme podle jejich vlastností na kompozita koordinativní, argumentová a grounding podle znaků, které jsme uvedli v kapitole 3.3.1. „Vztah mezi členy N-N“.

V opačném případě by modifikátor vytvářel mnoho slovních spojení, nebyl by tedy ničím omezen. Budeme dále uvažovat o tom, že by mohl převzít funkci přídavného jména. V tomto případě bychom dané spojení popisovali buď jako atributivní kompozitum nebo syntagma N-A. Jednalo by se o syntaktické spojení podstatného jména a jeho argumentu – přídavného jména. Dotaz do korpusu itWaC⁷⁸ na distribuční test bude vypadat následovně: `[tag="NOUN"][[lemma="chiave"]]`.

Pro ověření tedy použijeme tyto testy a vyhledáme je podle níže uvedených dotazů v korpusu itWaC:

2) **Flexe spojení v množném čísle**

dotaz: `[lemma="parole"][[lemma="chiave"]]`

(9719 výskytů - parole chiave, 3842 výskytů - parole chiavi, 251 výskytů paroli chiavi)

3) **Vnitřní modifikace** př. *parola molto chiave*,

dotaz: `[word="parola"][[word="chiave"]]`

4) Ověříme, zda se může modifikátor **souřadně spojit s dalším přídavným jménem** př. *parola chiave e importante*

dotaz: `[tag="NOUN"] [word="chiave"] [tag="CON"] [tag="ADJ"] [!tag="NOUN"]`

Anna M. Thorntnová v knize *Formazione delle parole in italiano*⁷⁹ zkoumá konverzi N→A na základě následujících testů:

- (a) i. shoda čísla s upravovaným podstatným jménem
- ii. shoda rodu s upravovaným podstatným jménem
- (b) i. stupňovatelnost komparativu
- ii. stupňovatelnost superlativu
- (c) možnost použití derivace na příslovce – mente
- (d) možnost tvorby prenominální pozice

⁷⁸ Korpus itWaC je největším italským korpusem, obsahuje přes 2 miliony tokenů. ItWaC je složený z webových textů, je tedy velmi aktuální pro náš výzkum. Jelikož se jedná o tak velký korpus, výsledky budou velmi komplexní. ItWaC je plně otagován a lemmatizován.

⁷⁹ GROSSMANN, Maria - RAINER, Franz (a cura di), *La formazione delle parole in italiano*, Tübingen: Niemeyer, 2004, str. 526-530

Výsledky jí ale vycházejí u valné většiny případů negativně, jelikož mnoho podstatných jmen v postnominální pozici není obdařeno vlastnostmi přídavných jmen, neodpovídá kladně na všechny testy Thorntnové, ale pouze na některé z nich. Jak říká Thorntnová, podstatná jména přeměněná na přídavná jména nejsou kvalifikačními adjektivy, ale můžeme je hodnotit jako relační adjektiva, která nejsou plně obdařena vlastnostmi přídavných jmen. Na relační adjektiva se nedají aplikovat testy (b) až (d). Navíc Nicola Grandi⁸⁰ upozorňuje také na některá adjektiva označující rozměry, věk a barvy, která také nemohou vytvářet příslovce se sufixem *-mente* (např. **piccola-mente*, **vecchia-mente*, **rossa-mente*) a nemohou stát v prenominální pozici (např. **rosso vestito*). V případě „amico vecchio“ [starý přítel – věkově] a „vecchio amico“ [dávný přítel] sice prenominální pozice je možná, ale přídavné jméno v tomto postavení mění zásadně význam.

Proto jsme pro náš budoucí výzkum zvolili spíše testy, které budou zaměřeny na vlastnosti syntagmat. Zda se jedná o přídavná jména, ověříme testem spojitelnosti s dalšími adjektivy. Výrazy či věty negramatické budeme v naší práci indikovat tímto symbolem: *, jedná se o tradiční symbol generativní gramatiky. V případě, že nenalezneme žádný výsledek (viz. tabulka „atributivní kompozita“ a „základní soubor“), označíme tento výsledek následovně: ∅.

Když testy a–d Thortnové vycházejí negativně, tedy pokud se slova neshodují v rodě a čísle s upravovaným podstatným jménem, nemohou se stupňovat, derivovat na příslovce se sufixem *-mente* a nemohou vytvářet prenominální pozice, hodnotí Thorntnová tyto výrazy jako podstatná jména a spojení dvou jmen, tedy jako kompozitum N-N. Pakliže však alespoň část těchto testů vychází pozitivně, uvažuje o konverzi N-A a slovní spojení jako „busta paga“ by tak podle ní bylo syntagmatem N-A. Thorntnová rozdělila výrazy s funkcí podstatných a přídavných jmen na následujících sedm typů (viz. tabulka str. 40):

- 1) Typ Montalcino (toponymum) → montalcino (etnický původ), Pakistan → pakistano
- 2) Typ N fascista
- 3) Typ socio fondatore, potenze vincitrici
- 4) Typ parola chiave, uccello mosca

⁸⁰ GRANDI, Nicola. 2009. *When Morphology 'Feeds' Syntax: Remarks on Noun > Adjective Conversion in Italian Appositive Compounds*. In *Selected Proceedings of the 6th Décebrettes*, ed. Fabio Montermini, Gilles Boyé, and Jesse Tseng, 111-124. Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project

- 5) Typ busta paga
- 6) Typ N albicocca / ciclamino / salmone
- 7) Ostatní - světové strany, jména, která popisují nějaký sloh, značky, hrubé pojmenování, epiteton rostlin a někdy i zvířat

Thorntnová zkoumá prakticky všechny konverzní výrazy ve spojení s dalším jménem, kdy druhý výraz plní funkci modifikátoru a dostává se tak do postavení typického pro přídavná jména. I ve slovníku Zingarelli je u druhého významu, kdy se slovo vyskytuje ve funkci přídavného jména, uveden vždy příklad použití ve spojení s podstatným jménem. I my budeme konverzi zkoumat vždy ve spojení s dalším jménem, přičemž budeme ověřovat především dvě skutečnosti a to za prvé, ke kolika bázím se druhý člen pojí v postnominálním postavení, tedy zda se chová jako sufixový člen přisuzující vlastnosti hlavě, což je hlavní funkce přídavného jména, a za druhé, jestli má spojení vlastnosti kompozita nebo syntagmatu. Po stanovení kritérií a pravidel musíme vyhledat slova, která by plnila jak funkci podstatných, tak přídavných jmen.

5 Excepce slov s funkcí N a A

Pro vyhledání vzorku podstatných jmen, která mohou vykonávat i funkci jmen přídavných, jsme zvolili slovník Zingarelli vydání 2011 na CD verzi. Iacobini a Thorntnová upozorňují ale na to, že slovník obsahuje mnoho archaismů a používaných výrazů, které budeme muset z našeho vzorku vyloučit: „*V italské lexikografii 20. století jediný slovník, který umožňuje v zásadě srovnání a výpočty slov příchozích i odchozích v různých edicích je Zingarelli. Nicméně v nových vydáních Zingarelliho se stále široce objevují archaismy a nepoužívané výrazy, takže přehled slovní zásoby obsažený v nejnovějších vydáních by nebyl vhodným pramenem k tomu, abychom z něho mohli vyvozovat závěry o používání nových slov. Jako zdroj tedy byly použity slovníky neologismů spíše než různá vydání slovníku Grande Dizionario Italiano dell'Uso, abychom dosáhli co nejlepšího poměru mezi kvantitou dat, kterou potřebujeme získat a kvantitou dat zkoumaných.*“⁸¹ Zingarelli je ale jediným italským slovníkem, který pravidelně každý rok zaznamenává nová slova a publikuje novou obnovenou verzi

⁸¹ IACOBINI, Claudio a THORNTON, Anna M., *Tendenze nella formazione delle parole nell'italiano*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag., 1992, str. 26, orig. „*Nella lessicografia del Novecento, l'unico dizionario che consenta in linea di principio confronto e calcoli su voci in entrata e in uscita in diverse edizioni è lo Zingarelli. Tuttavia le nuove edizioni dello Zingarelli continuano ad accogliere largamente archaismi e voci disusate, cosicchè una recensione dei vocaboli esclusi nelle edizioni più recenti non sarebbe adeguata a dare un quadro dell'effettiva uscita dall'uso di nuovi vocaboli. Si è scelto di usare come fonte dizionari di neologismi piuttosto che diverse edizioni di un dizionario dell'uso per ottimizzare il rapporto tra quantità di dati utili e quantità di dati esaminati.*“

slovníku, proto by měly být výsledky excepcce našeho vzorku velmi aktuální. Pro náš výzkum jsme si zvolili v době vzniku této práce nejnovější vydání, při výzkumu jsme tedy používali slovník Zingarelli 2011. Thorntnová při svém dělení konverze používala *Dizionario Italiano Sabatini-Coletti Compact versione 1.1* z roku 1997 a výzkum prováděla v korpusu *La Repubblica*, proto se výsledky excepcce budou mírně lišit.

Ze slovníku Zingarelli jsme vyexcerpovali všechna podstatná jména, která plní zároveň funkci podstatných a přídavných jmen a to na základě rozšířeného dotazu podle gramatické kategorie: **Categoria grammaticale (s f) .e (agg)** pro ženský rod a **(s m) .e (agg)** pro rod mužský. Dotaz jsme omezili pouze na základní lemmata (lemma fondamentale). Na základě tohoto dotazu jsme získali vzorek 145 jmen ženského rodu a 1022 jmen rodu mužského. Z těchto jmen jsme dále ručně vybrali pouze ta, která mají u prvního významu uvedenou funkci podstatného jména a hned u druhého významu funkci jména přídavného, tak aby bylo jasné, že by konverze probíhala směrem N→A a ne opačně (což by byl případ nominalizace). Vzorek se nám tedy dále omezil na 81 jmen ženského rodu a 232 jmen rodu mužského. Podstatná jména s druhotnou funkcí přídavného jména tvoří tedy pouze 26,8% z celkového vzorku slov s funkcí N a A. Zbytek jsou jména, u nichž mohlo dojít k nominalizaci.

Jak uvádí Iacobini a Thorntnová, slovník Zingarelli zachovává i archaismy, tedy slova, která se už nepoužívají. Z našeho vzorku jsme proto ještě dále vyloučili 12 archaismů mužského rodu a 8 knižních výrazů také rodu mužského, jejichž výskyt v roli přídavných jmen by byl velmi malý v současném italském jazyce. Z mužského rodu nám tedy nakonec zůstane 212 výrazů, které budeme dále zkoumat. V následující tabulce jsou uvedeny archaismy a knižní výrazy, které jsme ze vzorku vyloučili, protože se již ve funkci přídavného jména v současném jazyce příliš nebo vůbec nepoužívají. Ve slovníku Zingarelli je u nich uveden křížek (†), což znamená, že význam tohoto slova už se nepoužívá, nebo poznámka (lett.) – použití u literární.

archaismy (parole morte) †	knižní výrazy (lett.)
caporale	aggettivo
Cristo	ambiente
diavole	birichino
fiammiferro	cognato
flusso	custode
mago	fanciullo
mercante	funerale
motivo	servo
occidente	
pedone	
presidente	
torrente	

6 Typologie jmen s funkcí N a A

Následující typologie jmen byla utvořena ze vzorku jmen s funkcí N a A, který byl vyexcerpován ze slovníku Zingarelli 2011:

Tabulka č. 1

náš název	název podle Thorntonové	příklad	počet excerpt	procentuální zastoupení
číslovky (I numeri)	neuvádí	Diciassette minuti	29	9,89%
toponyma (I toponimi)	Il tipo Montalcini (toponimo) → montalcino (etnico), Pakistan → pakistano	Il pane arabo	8	2,73%
světové strany (I punti cardinali)	Punti cardinali	La zona sud	4	1,37%
nepřizpůsobené výpůjčky (I prestiti non integrati)	neuvádí	La cifra record	9	3,07%
hrubé výrazy (Le parolaccie)	Nomi usati con riferimento ad umani in funzione di ingiuria	La risposta stronza	9	3,07%
označení osoby + vlastnost (Il nome di persona + il carattere)	neuvádí	Il ciclista dilettante	15	5,12%
typ na zakončení -ista (Il tipo -ista)	Il tipo N fascista	Il ciclista professionista	8	2,73%
povolání + tore (La professione + il tipo -tore)	Il tipo socio fondatore, potenze vincitrici	Il principio direttore	17	5,8%
barvy (I colori)	Il tipo N albicocca / ciclamino / salmone	I capelli carota	45	15,35%
idiomy (Le locuzioni idiomatiche)	neuvádí	Il libro paga	69	23,55%
základní soubor N+N a N+A (Il set di base N+N e N+A)	Il tipo parola chiave, uccello mosca (N+N) a Il tipo busta paga (N+A)	La sposa bambina, La guerra lampo	80	27,3%

Jak jsme již uvedli v předchozí kapitole, rozdělení je inspirováno přehledem, který uvádí Anna M. Thorntonová. Většina kategorií se s rozdělením Thorntonové shoduje, my zavádíme pouze nové kategorie: nepřizpůsobené výpůjčky, vlastnost + označení

osoby, idiomy, číslovky a základní soubor. Thorntnová náš pracovní nazvaný „základní soubor“ dělí ještě na typ: 1) *parola chiave, uccello mosca* a 2) *busta paga*. První typ *parola chiave* a *uccello mosca* Thorntnová hodnotí jako spojení dvou jmen N+N a druhý typ *busta paga* hodnotí jako spojení N+A, kde u „*paga*“ tedy došlo ke konverzi N→A. My si „základní soubor“ rozdělíme až na základě výsledků našeho zkoumání a finální graf uvedeme v závěru této práce.

V následujících kapitolách si postupně rozebereme všechny třídy uvedené v tabulce č. 1 a zaměříme se postupně na jejich vlastnosti. U každé skupiny určíme, zda u ní došlo ke konverzi N→A, nebo zda dvě jednotky stojí vedle sebe beze změny funkce, tedy vytváří strukturu N-N. Všechny námi vytvořené skupiny až na „základní soubor“ budou rozděleny podle sémantiky a „základní soubor“ si rozdělíme na základě syntaktického vztahu, který bude vznikat mezi oběma členy. U „základního souboru“ budeme muset zkoumat každé slovo zvlášť, jelikož náš „základní soubor“ nemá žádné společné charakteristiky.

6.1 Číslovky (I numeri)

V naší tabulce se nám objevily i některé číslovky, které mají funkci jak podstatných tak přídavných jmen. V některých případech se mohou číslovky ale chovat i jako zájmena, např. *I magnifici sette*. Ve slovníku Zingarelli se nám vyexcerpovalo 29 číslovek: 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100, 1000 (viz. Příloha č. 3). Tyto číslovky se nazývají základní (*I numeri cardinali*), fungují jako přídavného jména determinativní. Jak je uvedeno ve slovníku Zingarelli, zeptáme-li se otázkou *Kolik? (Quanto?)* a *Jaký? (Quale?)*, bude mít v tomto případě v odpovědi číslovka funkci přídavného jména, např. *Diciassette minuti. Prendi l'autobus diciassette*.

Jako podstatné jméno se bude stejná číslovka objevovat v těchto případech: *Il (numero) diciassette. Il diciassette maggio. La fermata del diciassette*. Bude se jednat o výskyty, které popisuje Sylva Hamplová⁸²: 1) při vynechání příslušného podstatného jména *uomo sui cinquanta (anni)*, 2) u udávání počtu osob, např. *siamo in dieci*, 3) u přibližného počtu osob, který je vyjádřen členem neurčitým, např. *hanno partecipato un cinquanta persone* a 4) v některých ustálených rčeních jako např. *abitare a due passi da* [bydlet pár kroků od]. A my ještě dodáme v obrazných pojmenováních

⁸² HAMPLOVÁ, Sylva, *Mluvnice italštiny*, Praha: Leda, 2004, str. 151-152

jako např. *Pezzo da novanta* [což je v mafiánské terminologii člověk, ze kterého mají všichni respekt].

Slovník Zingarelli u těchto číslovek uvádí označení následovně: **agg. num. card.; anche s. m.**, jejich základní zařazení je ale do slovního druhu přídavných jmen s tím, že jejich druhotnou funkcí je podstatné jméno. Když bychom v tomto případě uvažovali o konverzi, jednalo by se o konverzi směrem A→N, tedy o nominalizaci. Číslovky můžeme proto vyjmout ze základního seznamu konverzí N→A. Substantivizovány mohou být prakticky všechny základní číslovky. Díky omezení na základní lemmata se nám ve slovníku Zingarelli objevily pouze některé.

6.2 Toponyma (I toponimi)

Z původních toponym se v italštině vytvořila konverzí jména některých národností. Homofonními výrazy jsou např. jména obcí, států a jejich obyvatel. „*Crocco Galéas (1991a, 313) registruje patnáct případů tohoto typu, počínajíc jmény italských obcí, např. Montalcino → montalcino, Matelica → matelico. Mimo jména italských obcí můžeme tento okruh rozšířit o jména etnická, např. toscano, bucovino, filippino, pakistano (viz. Migliorini 1957c), argentino, eireo, fenicio, lidio, svizzero, ucraino (viz. Schweickard 1992, 129); je evidentní, že se jedná o kořenovou konverzi, kde se derivát začlenil do třídy přídavných jmen s výchozí koncovkou (-o/-i, -a/-e).*“⁸³ Slovník Zingarelli nám odhalil pouze 8 takových případů: *arabo, ebreo, franco, longobardo, mandarino, musulmano, rom, a zingaro* (viz. Tabulka č. 4). Výraz „*arabo*“ tak v italštině znamená jak obyvatele Arábie – Arab, a ve spojení s podstatným jménem, přídavné jméno arabský př. *pane arabo*. Těchto případů je velké množství, díky omezení na základní lemmata nám však slovník Zingarelli opět odhaluje pouze některé. Pokud bychom hledali výrazy plnící funkci podstatných a přídavných jmen bez omezení na základní lemmata, objevili bychom i příklady, které uvádí Thorntnová, nebo např. výraz „*francese*“ [Francouz], „*lingua francese*“ [francouzský jazyk].

⁸³ GROSSMANN, Maria - RAINER, Franz (a cura di), *La formazione delle parole in italiano*, Tübingen: Niemeyer, 2004, str. 526, orig. „*Crocco Galéas 1991a, 313 registra una quindicina di casi di questo tipo a partire da basi che costituiscono nomi di comuni italiani: tra gli esempi, Montalcino → montalcino, Matelica → metalico. Allargando l'orizzonte al di là degli etnici formati da nomi di comuni italiani, si trovano altri esempi, quali toscano, bucovino, filippino, pakistano (cfr. Migliorini 1957c), argentino, eritreo, fenicio, lidio, svizzero, ucraino (cfr. Schweickard 1992, 129); è evidente che si tratta di una conversione di radice, con inserimento del derivato nella classe di flessione degli aggettivi a quattro uscite (-o/-i, -a/-e).*“

Na spojení „*pane arabo*“ pro ověření, že „*arabo*“ je opravdu přídavným jménem, aplikujeme naše testy podle dotazů, které byly uvedeny v kapitole 4.1 „Kritéria pro jednotlivé typy rozdělení“.

- 1) „*arabo*“ se v korpusu itWaC vyskytuje v postavení za podstatným jménem ve 132 případech, které mají frekvenční výskyt alespoň deset, např. *mondo arabo*, *paese arabo*.
- 2) „*pane arabo*“ se v 89 případech vyskytuje v jednotném čísle, pouze ve čtyřech případech se objevují oba prvky v množném čísle: *pani arabi*.
- 3) v korpusu jsme vyhledali dva případy modifikace, např. *pane tipico arabo*, *pane tradizionale arabo*.
- 4) celkem se objevilo 554 výskytů souřadného spojení s jiným přídavným jménem ve 285 různých případech, př. *Europa dovrà intensificare il dialogo con **il mondo arabo e musulmano***.

„*Pane arabo*“ tedy na základě našich testů prokázalo, že má vlastnosti syntagmat a že se „*arabo*“ chová jako přídavné jméno.

6.3 Světové strany (I punti cardinali)

Názvy světových stran - *nord*, *sud*, *est*, *ovest*, které stojí za podstatnými jmény, jsou i v tomto případě považovány za přídavná jména vzniklá ze jmen podstatných. Jako přídavná jména je můžeme hodnotit např. v těchto spojeních: *fascia sud*, *parete sud*, *zona sud*.

Spojení „*zona sud*“ si dále ověříme. Na „*zona sud*“ aplikujeme naše testy, abychom zjistili, zda má toto spojení skutečně syntagmatické vlastnosti.

- 1) „*Sud*“ se v korpusu vyskytuje v postavení za podstatným jménem ve 88 případech, které mají frekvenční výskyt alespoň deset, např. *direzione sud*, *lato sud*.
- 2) „*Zona sud*“ se v 1097 případech vyskytuje v jednotném čísle a ve 23 případech se mění pouze hlava do mn.č. (tedy plur. + sing.), a to z toho důvodu, že „*sud*“ nemá italské zakončení.
- 3) V korpusu jsme našli 32 případů modifikace, např. *zona a sud*, *zona del sud*, *zona Roma sud*.
- 4) celkem se objevilo 29 výskytů souřadného spojení s jiným přídavným jménem, ve 29 různých případech, př. *Le estremità di questo asse si chiamano poli (**polo nord o artico, polo sud o antartico**)*.

Spojení „Zona sud“ tedy na základě našich testů prokázalo, že má vlastnosti syntagmat a že u „sud“ došlo ke konverzi N→A. Jelikož je světových stran málo a také nemají italské zakončení, stejně jako skupina „Nepřizpůsobené výpůjčky“, můžeme tedy tyto dvě skupiny sloučit do jedné (viz. Závěrečný přehled). Vlastnosti mají obě dvě skupiny stejné.

6.4 Nepřizpůsobené výpůjčky (I prestiti non integrati)

V citaci č. 41 Maurizio Dardano upozorňuje na to, že se v italštině objevuje nemalá přítomnost hybridních nominálních kompozit typu: *industria leader*, *libro-game*. Slovník Zingarelli vyexcerpoval 9 nepřizpůsobených výpůjček (*internet*, *tv*, *bar*, *flash*, *jeans*, *manager*, *record*, *sport*, *spray*) převážně z konce 19. a průběhu 20. století (viz. příloha č. 5). Tato slova cizího původu se pojí s dalšími podstatnými jmény a dostávají se tak do postnominální pozice. Ověříme si nyní na základě distribučního testu, s kolika podstatnými jmény se mohou spojovat a jak často se tato spojení v itWaCu objevují.

internet – *indirizzo internet* (2358), *rete internet* (1093), *redazione internet* (909), *connessione internet* (691), *sito internet* (640), *servizi internet* (579), *portale internet* (406), *collegamento internet* (373), *host internet* (266), *pagina internet* (234) a další

tv – *diritti tv* (620), *programmi tv* (601), *serie tv* (553), *film tv* (458), *spot tv* (300), *programma tv* (281), *trasmissione tv* (239), *sala tv* (221) a další

bar – *wine bar* (536), *frigo bar* (519), *servizio bar* (360), *coctail bar* (347), *piano bar* (293), *snack bar* (246), *sala bar* (153), *banco bar* (118) a další

flash – *memoria flash* (288), *cima flash* (92), *animazioni flash* (84), *notizie flash* (83), *memorie flash* (78), *tecnologia flash* (45) a další

jeans – *tessuto jeans* (13), *linea jeans* (12), *tela jeans* (11), *pantaloni jeans* (9), *sesto jeans* (8), *giubotto jeans* (8)

manager – *general manager* (800), *team manager* (733), *marketing manager* (308), *country manager* (238), *window manager* (220), *file manager* (214)

record – *cifra record* (416), *tempo record* (343), *numero record* (134), *anno record* (132), *livello record* (124), *temperature record* (74) a další

sport – *bar sport* (394), *settore sport* (43), *sezione sport* (32), *spazio sport* (30), *commissione sport* (30), *ufficio sport* (29), *salute sport* (26) a další

spray – *bombolette spray* (231), *bomboletta spray* (162), *vernice spray* (122), *silicone spray* (44), *prodotti spray* (19), *ghiaccio spray* (13) a další

U každého slovního spojení je uvedena frekvenční distribuce. U některých těchto slov je frekvenční distribuce opravdu velká (internet), u jiných je naopak menší (jeans). Každý výraz se ale pojí k velkému počtu slov v postnominálním postavení. U spojení „*general manager*“ se „*manager*“ v postnominálním postavení stává podstatným jménem, které je rozvíjeno přídavným jménem „*general*“, v češtině bude znít překlad také podle tohoto schématu „*generální manager*“. Všechna spojení, která uvádíme u slova „*manager*“, jsou celá výpůjčkami a ve všech případech vytvářejí spojení A-N.

Slovo „*flash*“ se dostalo do italštiny ve 20. letech 20. století, jedná se o výpůjčku „*di lusso*“, jelikož v italštině již existuje výraz „*lampo*“ se stejným významem. Slovník Zingarelli u „*flash*“ uvádí „*vc. ingl., propr. 'lampo', di orig. espressiva*“. Ač v jazyce obecně neexistují úplná synonyma, „*lampo*“ se s „*flash*“ shoduje v mnoha použitích. „*Lampo*“ se nachází v našem grafu v základním souboru, frekvence slova „*lampo*“ v postnominálním postavení je prakticky stejně velká jako u „*flash*“ - *guerra lampo* (260), *visita lampo* (116), *chiusura lampo* (82), *gara lampo* (41), *viaggio lampo* (38), *cerniere lampo* (36) a další (srovnej viz. výše). Význam slova „*lampo*“ ve spojení s předcházejícím podstatným jménem je ve významu rychlý, kdežto „*flash*“ vyjadřuje spíše bleskovost, tedy ještě větší rychlost než u „*lampo*“.

Modifikátor nepřizpůsobených výpůjček nepůjde určitě převést do množného čísla, jelikož se jedná o slova bez italského zakončení. Výpůjčku „*flash*“ tedy nebude možné ani stupňovat ani z ní vytvořit adverbium. V korpusu itWaC nebyl nalezen ani jeden výskyt v prenominální pozici. První tři testy ale vycházejí negativně především proto, že se jedná o nepřizpůsobenou výpůjčku. Pokusíme se na „*memoria flash*“ aplikovat i naše testy uvedené na začátku této kapitoly a ověříme naše dotazy v korpusu itWaC.

- 1) Spojení bylo možné ve třech případech modifikovat např. *memoria interna flash*, *memoria compact flash*, *memoria wireless flash*
- 2) Spojení je možné doplnit i dalším přídavným jménem v souřadném spojení, např. *Disponibile in formato flash e iframe*.

Nepřizpůsobené výpůjčky odpovídají záporně všem testům Thorntnové pro ověření vlastností přídavných jmen. Spojení je ale podle našich testů možné modifikovat a spojit souřadně s přídavným jménem. Výpůjčky se v postnominálním

postavení tedy chovají jako přídavná jména, došlo u nich ke konverzi a tato spojení bychom proto hodnotili jako volná syntagmata N-A.

6.5 **Hrubé výrazy (Le parolaccie)**

Thorntnová o těchto výrazech píše: „*jména, která označují urážky člověka, mají všechny vlastnosti přídavných jmen, odpovídají pozitivně všem našim testům: jako příklad stačí uvést: stronzo (collegli stronzi, una risposta stronza della mia / stronzissima / ha risposto stronzamente, la stronza collega). Jedná se ale o jednotlivé případy transkategorizace a lexikalizace v určitém použití, spíše než produktivní pravidlo konverze.*“⁸⁴ V tomto případě jde tedy spíše o povahu některých podstatných jmen označujících názvy osob či jiných živých tvorů a zároveň jejich vlastnost. Ve slovníku Zingarelli jsme našli devět příkladů (*spazzatura, asino, assassino, cretino, gnocco, idiota, maleducato, pazzo a schifo*), které mají tuto vlastnost. Tato slova i s příklady významů jsou uvedena v příloze č. 6. Některé příklady se shodují s češtinou, např. „*asino*“ (osel) je označení zvířete, ale i osoby, která je hloupá, zároveň „*asino*“ znamená přídavné jméno hloupý, hrubý, ignorantský, v postavení za podstatným jménem tedy např. „*gente asina*“ přeložíme jako hloupí lidé. Konverze v tomto případě vznikla metonymií. Dalším příkladem je slovo „*maleducato*“, které v českém jazyce znamená nevychovaný, hrubý a neslušný. Tyto výrazy jak v češtině, tak v italštině samy o sobě znamenají jak osobu (neslušný člověk), tak její vlastnost (Petr je neslušný). Tato třída bude tedy velmi úzce souviset s následující kategorií 6.6, na kterou budeme aplikovat naše testy. „Hrubé výrazy“ a „Označení osoby + vlastnost“ bychom mohli tedy sloučit do jedné.

6.6 **Označení osoby + vlastnost (Il nome di persona + il carattere)**

Ač se v této skupině nebude již jednat o hanlivé výrazy, slova jako *ammalato, arrogante, benestante, celibe, chiacchierone, dilettante, gigante* a další budou mít velmi podobné vlastnosti jako předchozí skupina. Kompletní tabulka těchto výrazů se nachází v příloze č. 7. U všech těchto slov se můžeme zeptat stejně jako u předchozí skupiny

⁸⁴ GROSSMANN, Maria - RAINER, Franz (a cura di), *La formazione delle parole in italiano*, Tübingen: Niemeyer, 2004, str. 530, orig. „*Nomi usati con riferimento ad umani in funzione di ingiuria, che hanno sviluppato proprietà aggettivali complete, rispondendo positivamente ai nostri test: valga come esempio stronzo (collegli stronzi, una risposta stronza / più stronza della mia / stronzissima, ha risposto stronzamente, la stronza collega). Sono del parere però che si tratti di singoli casi di transcategorizzazione dovuta a lessicalizzazione di un certo uso, piuttosto che di una regola di conversione produttiva.*“

otázkou Kdo? (*Chi?*) a Jaký? (*Come?*). Např. výraz „*dilettante*“ znamená amatér (člověk této povahy) a ale i vlastnost – amatérský. V postavení za podstatným jménem ho překládáme přídavným jménem, např. „*critico dilettante*“ [amatérský kritik] nebo „*ciclista dilettante*“ [amatérský cyklista] a spojení můžeme i transformovat na sponovou konstrukci, např. *Ciclista è dilettante* (viz. otázka Jaký?)

Nyní si ověříme spojení „*modo arrogante*“ na našich testech, abychom zjistili, zda má „*arrogante*“ v tomto spojení skutečně vlastnosti přídavného jména a zda se spojení chová jako syntagma.

1) „*Arrogante*“ se v korpusu itWaC vyskytuje v postavení za podstatným jménem ve 29 případech a frekvencí vyšší než devět, např. *atteggiamento arrogante, tono arrogante*.

2) Spojení „*modo arrogante*“ se objevilo ve 111 případech v jednotném čísle a v 11 případech v čísle množném, např. *modi arroganti*.

3) V korpusu itWaC jsme našli 28 výskytů modifikace v 12 různých spojeních, např. *modo così arrogante, modo troppo arrogante, modo più arrogante*

4) „*Modo arrogante*“ bylo souřadně spojeno s jiným přídavným jménem ve 285 případech, např. *Avere come principio l' essere arrogante e offensivo è sinonimo di intelligenza?*

„*Arrogante*“ tedy na základě našich testů prokázalo vlastnosti přídavného jména. Spojení jako „*modo arrogante*“ proto budeme hodnotit jako syntagma N-A, u kterého došlo ke konverzi podstatného jména na přídavné. U skupiny „Označení osoby + vlastnost“ i u skupiny „Hrubé výrazy“ došlo tedy ke konverzi N→A.

6.7 Typ na zakončení –ista (Il tipo –ista)

Tímto typem se blíže zabývala i Thorntnová, která o těchto slovech říká: „*jména derivovaná se suffixem –ista můžeme rozdělit na zhruba dvě kategorie: jména řemesel a povolání (typu dentista, giornalista) a jména, která označují stoupence různých ideologických, politických a uměleckých hnutí (typu fascista, comunista, simbolista). Jména tohoto druhého typu mají různé vlastnosti přídavných jmen.*“⁸⁵ Slova této

⁸⁵ GROSSMANN, Maria - RAINER, Franz (a cura di), *La formazione delle parole in italiano*, Tübingen: Niemeyer, 2004, str. 527, orig. „*I nomi derivati con il suffisso –ista possono dividersi grosso modo in due categorie: nomi di mestieri e professioni (il tipo dentista, giornalista) e nomi che indicano aderenti a movimenti di pensiero, ideologici, politici, artistici (il tipo fascista, comunista, simbolista). I nomi di questo secondo tipo hanno diverse caratteristiche aggettivali.*“

kategorie lze podle testu Thorntnové převést do množného čísla (*desideri egoisti*), je možné je stupňovat (*più egoista di te, egoistissimo*) a mohou vytvářet prenominální pozice (*l'egoista domenica, egoista sordità, egoista mondo*). Nelze je pouze derivovat na příslovce pomocí koncovky *-mente*. Abychom z nich tedy mohli vytvořit příslovce, musíme se vrátit k původní formě těchto přídavných jmen, což jsou přídavná jména s koncovkou *-istico*, která se vyskytovala v italském jazyce před příchodem formy *-ista*, např. *umorista => umoristico* a od této formy je pak dále možné vytvořit příslovce *umoristicamente*. Thorntnová dále uvádí, že sufix *-ista* byl převzat z francouzského jazyka. Toho si můžeme všimnout i u původu 8 slov, která byla vyjmuta ze slovníku Zingarelli (viz. příloha č. 8). Slova zakončená na *-ista* mají v jednotném čísle stejný tvar jak pro mužský, tak pro ženský rod a nedochází u nich tedy k rodové opozici (př. *il pianista, la pianista*).

Typ zakončení na *-ista*, by se dal také zařadit do skupiny 6.6. „Označení osoby + vlastnost“. Slova jako: *altruista, ciclista, egoista, opportunista, pacifista, professionista, protagonista, umorista* označují osoby a zároveň vyjadřují i její vlastnost. I u těchto slov, stejně jako u předchozí skupiny, slova na *-ista* v postavení za podstatným jménem přijmou funkci přídavného jména, např. *attore protagonista, ciclista professionista*. Jsou to tedy opět originální případy konverze N-A.

6.8 Typ na zakončení –tore + povolání (La professione + il tipo -tore)

Ženský rod u slov zakončených na *-tore* je vždy vytvořen pomocí sufixu *-trice* např. *collaboratrice*. Ze sémantického hlediska se jedná o označení osoby vykonávající nějakou činnost. Ve spojení s podstatným jménem dojde ke specifikaci této činnosti např. *pescatore esperto* - rybář, který je expertem ve svém oboru. Slova, která jsou součástí této skupiny, se nachází v příloze č. 9. Na rozdíl od předchozího typu na *-ista* se slova zakončená na *-tore* zdají být málo obdařena vlastnostmi přídavných jmen, i přesto, že jde v obou případech o činitelská jména. Thorntnová uvádí, že se ve funkci modifikátorů shodují v rodě a čísle s předcházejícími podstatným jménem (př. *docenti collaboratori*), které upravují, ale opět se nedají stupňovat (**categoria più collaboratore, *collaboratissimo*) a nemohou se od nich utvořit příslovce (**collaboratamente*) a nemohou stát před podstatnými jmény (**inquisitore sguardo, *inquisitrice occhiata*). Až na „*pirata*“ a „*poliziotto*“ je u všech slov této skupiny ve slovníku Zingarelli uvedeno, že se jedná o přídavná jména - *agg.*, u 15 slov této

skupiny tedy došlo ke konverzi N→A „pirata“ a „poliziotto“ si ověříme na našich testech.

Testy aplikujeme na spojení „*donna poliziotto*“ a „*nave pirata*“, abychom zjistili, zda mají „*poliziotto*“ a „*pirata*“ také vlastnosti přídavného jména a zda se spojení chová jako syntagma.

1) „*Poliziotto*“ se v korpusu itWaC vyskytuje v postavení za podstatným jménem v 6 případech s frekvencí vyšší než devět, např. *cane poliziotto, padre poliziotto*.

„*Pirata*“ se v korpusu itWaC vyskytuje v postavení za podstatným jménem ve 34 případech s frekvencí vyšší než devět, např. *copie piata, auto pirata*.

2) Spojení „*donna poliziotto*“ se objevilo ve 47 případech v jednotném čísle a ve 28 případech se do množného čísla měnila pouze hlava, např. *donne poliziotto*.

Jeden výskyt zaznamenalo spojení „*donne poliziotti*“ a „*donne poliziotte*“.

„*Nave pirata*“ se v jednotném čísle objevilo ve 135 případech, a ve 30 případech se do množného čísla měnila pouze hlava „*navi pirata*“.

3) V korpusu itWaC jsme nenašli žádný výskyt modifikace spojení „*donna poliziotto*“ a „*nave pirata*“ bylo možné modifikovat pouze předložkou *di*.

4) Nenašli jsme žádný výskyt souřadně spojeného „*donna poliziotto*“ ani „*nave pirata*“ s jiným přídavným jménem

Podle Scaliseho⁸⁶ testu „*donna poliziotto è una donna, donna poliziotto è un poliziotto*“ se toto spojení chová jako koordinativní kompozitum, u „*nave pirata*“ se naopak jedná o subordinační vztah, proto bychom toto spojení zařadili do grounding kompozit.

6.9 **Barvy (I colori)**

Ve slovníku Zingarelli jsme našli 45 případů těchto jmen, kompletní seznam je uveden v příloze č. 10. Z důvodu nedostatku prostoru nejsou u významů uvedeny ve většině případů příklady použití. Této kategorie si všímá i Thorntnová a píše o ní: „*Je to známý případ podstatných jmen, která se objevují ve funkci modifikátorů a používají se jako označení jejich typické barvy, jde o jména květin, ovoce a další zeleniny, živočichů, minerálů, jídla a nápojů. Použití je rozšířeno především v sektoru módy a textilního průmyslu: oblečení a doplňky mohou být bílé, černé, červené nebo modré, ale také prugna (švestkové), arancio (pomerančové), fucsia (fuchsiové), geranio*

⁸⁶ SCALISE, Sergio, BISETTO, Antonietta, *La struttura delle parole*. Bologna, Il Mulino, 2008, str. 123-124

(*pelargóniová*), *seppia* (*sépiová*), *salmone* (*lososová*), *petrolio* (*petrolejová*) nebo *panna* (*šlehačková*). Mezi nejběžnější příklady našeho typu patří i *rosa* (*růžová*), *viola* (*fialová*) a *marrone* (*hnědá*).“⁸⁷

Podle našeho vzorku je možné zelenou barvu pojmenovat mnoha způsoby. 1) Podstatné jméno označující barvu se dostane do postnominální pozice a spolu s barvou, kterou označuje, vytvoří bližší určení barvy: *verde acqua* [vodově zelená – světlá zelená], *verde bottiglia* [lahvově zelená – tmavě zelená], *verde erba* [zelená v barvě trávy], *verde oliva* [olivově zelená], *verde mela* [jablečně zelená, světle zelená], *azzurro*, *verde pavone* [pávově zeleno-modrá] a *verde pisello* [hráškově zelená – bledě zelená]. Modifikátor tedy velmi často specifikuje tonalitu barvy. V našem vzorku se jedná o podstatná jména označující především bližší určení základních barev: bílé, šedivé, žluté, oranžové, červené, modré, fialové a černé. 2) Mohou barvu plně zastupovat: např. *un paio di scarpe color caffè*, *occhi color carbone*, *legno del noce*, *tramonto color sangue* atd. O jakou barvu se jedná, poznáme na základě podobnosti, přirovnání. Každý si dovede představit, jakou barvu má uhlí. 3) V našem vzorku se objevily i doplňkové barvy: *arancio*, *marrone*, *viola*, *violetto*, *rosa*. „*La rosa*“ je v překladu růže, od tohoto podstatného jména se postupem času vyvinula vazba: „*il colore della rosa*“, postupným odstraněním „*il colore della*“ se barva osamostatnila, jelikož se jedná ale o odvozené barvy, v rodě a v čísle se s podstatnými jmény shodovat mohou a nemusí. Některé tyto doplňkové barvy jsou ve slovníku Zingarelli hodnoceny jako neměnná adjektiva (*agg. inv.*).

Tato skupina podstatných jmen označující barvy se zdá být málo obdařena vlastnostmi přídavných jmen. Pro ověření použijeme např. spojení: „*verde aqua*“. V korpusu itWaC bylo nalezeno 170 výskytů „*verde aqua*“ a 23 výskytů „*verdi acque*“. Příklady z korpusu: *le verdi acque di questo fiume*, *le verdi acque del lago artificiale*, *le verdi acque dell' Oceano Indiano* atd. To znamená, že převedení do množného čísla je možné, ale je zatím velmi výjimečné. Substantiva označující barvy, která se vyskytují v postnominálním postavení, by se neměla s předcházejícím podstatným jménem převádět do množného čísla. Jak jsme ale ukázali výše, z neměnných podstatných jmen by se postupem času mohla vyvinout přídavná jména.

⁸⁷ GROSSMANN, Maria - RAINER, Franz (a cura di), *La formazione delle parole in italiano*, Tübingen: Niemeyer, 2004, str. 529, orig. „Un noto caso di nomi che appaiono in funzione di modificatori è quello dei nomi di fiori, frutti, e altri vegetali, di animali, di minerali e di cibi e bevande usati come designazioni del loro colore tipico. L'uso è diffuso soprattutto nel settore della moda e dell'industria tessile: abiti e accessori possono essere bianchi, neri, rossi o blu ma anche prugna, arancio, fucsia, geranio, seppia, salmone, petrolio o panna. Tra i più comuni casi di questo tipo sono rosa, viola e marrone.“

Stupňovat je, jak ověřuje Thorntnová, také nelze: **la mia maglia è più salmone della tua*, **la mia maglia è salmonissima*. Tato slova označující barvy nemůžeme převést na příslovce: **salmonamente* a nemohou stát ani v prenominální pozici: **salmone maglia*.

Jelikož slova v této skupině odpovídají záporně všem testům Thorntnové, budeme tedy tuto skupinu hodnotit jako podstatná jména, která upravují jiná podstatná jména, tedy spojení jako „*la maglia salmone*“ budeme popisovat jako dvě podstatná jména stojící vedle sebe. Thorntnová tuto kategorii slov hodnotí stejně.

6.10 **Idiomy (Le locuzioni idiomatiche)**

Tato velká skupina obsahuje celkem 69 slov. Ze slovníku Zingarelli byla vybrána všechna slova, která mají u příkladu použití ve funkci přídavného jména uvedeno: *Nella loc.* (tedy v idiomatických spojeních), např. *pesce palla*. U idiomatických spojení se předpokládá, že by se měl modifikátor vyskytovat za podstatným jménem pouze v daném idiomu, měl by se tedy pojít k velmi malému počtu hlav. Pro ověření ještě použijeme korpus itWaC a zkontrolujeme každé slovo ze vzorku idiomů, jak často se modifikátor vyskytuje v postavení za podstatným jménem ve funkci přídavného jména, na základě následujícího dotazu do vyhledání konkordance s typem dotazu CQL: *[tag="NOUN"] [word="zkoumané slovo"]*. Původní hypotéza, že by se modifikátor měl pojít k velmi malému počtu slov, se nepotvrdila. Většina výrazů měla opravdu na první pozici největší výskyt spojení, které je uvedeno jako příklad ve slovníku Zingarelli. Nebylo tomu tak ale pokaždé. Kompozitum „*uccello lira*“ se v itWaCu vyskytovalo pouze dvakrát, na rozdíl od spojení „*cambio lira*“, které mělo celkem 51 výskytů či „*conversione lira*“ 34 výskytů. Ověřili jsme, že každý modifikátor se může pojít s velkým počtem dalších podstatných jmen a některé příklady uvádíme dále ve třetím sloupci tabulky (viz. příloha č. 11). Nebereme ale v potaz, zda modifikátor vykonává ve všech případech stejnou funkci a zda má stejný sémantický význam.

Nyní zkusíme aplikovat testy Thorntnové a naše testy na slovní spojení „*libro paga*“ a „*pesce palla*“.

1) nenašli jsme žádný případ, kde by se „*libro paga*“ měnilo do množného čísla, u „*pesce palla*“ (119 výskytů), „*pesci palla*“ (31 výskytů) se do množného čísla mění pouze hlava, modifikátor zůstává beze změny.

2) „paga“ ani „palla“ není možné žádným způsobem stupňovat (**il libro è più paga del tuo*, * *il libro è paghissimo*, **il pesce è più palla del tuo*, **il pesce è pallissimo*)

3) v korpusu itWaC jsme nenašli žádný příklad, kde by bylo možné „paga“ nebo „palla“ převést na příslovce pomocí sufixu –mente.

4) v prenominální pozici se „paga“ vyskytovalo ve spojení „paga base“, „paga legno“, „paga dazio“, „paga tasse“ a dalších, slovo „palla“ se také vyskytovalo v prenominální pozici a to v těchto spojeních: „palla gol“, „palla rasoterra“, „palla volo“, „palla lancio“ a dalších. „Paga“ a „palla“ tedy mohou fungovat jako hlava kompozita, což je příznakem toho, že obě slova fungují jako podstatná jména.

Nyní ověříme tato spojení na našich testech. První test se v zásadě shoduje s Thorntnovou. Modifikátor do množného čísla převést nejde.

1) Spojení „*libro paga*“ a „*pesce palla*“ není možné vnitřně modifikovat, ověření jsme provedli na základě zadání tohoto dotazu do korpusu itWaC:

```
[word="pesce"][[word="palla"]
```

2) Spojení nelze ani souřadně spojit s dalším přídavným jménem, ověření jsme provedli na základě zadání tohoto dotazu do korpusu itWaC:

```
[tag="NOUN"] [word="palla"] [tag="CON"] [tag="ADJ"] [tag="NOUN"]
```

„*Libro paga*“ a „*pesce palla*“ odpovídají záporně prakticky na všechny naše testy. „*Paga*“ ani „*palla*“ nelze převést do množného čísla, u „*pesce*“ se mění v některých případech pouze hlava.

V závěru tedy můžeme shrnout, že „paga“ i „palla“ nejsou obdařeny vlastnostmi přídavných jmen, proto tato spojení budeme popisovat jako kompozita N-N. Tato spojení: *città giardino*, *angolo giro*, *squadra materasso*, *serva padrona*, *gonna pantalone*, *legge quadro* můžeme popsat jako kompozita grounding podle Baroniho přehledu, protože modifikátor specifikuje hlavu a je tedy nositelem různých informací. U všech těchto spojení si můžeme říci „jako“ (come), např. „*serva come padrona*, *legge come quadro*“. Modifikátor tedy obrazně vyjadřuje základní vlastnost hlavy, např. *squadra* [tým] *materasso* [matrace] => tým který často prohrává a nemá žádné body, *asilo* [azyl] *nido* [hnízd] => jesle. Tento typ kompozit N+N – idiomatická spojení – je tedy na překlad nejtěžší, protože se modifikátor ve spojení s hlavou velmi odchylují od původního významu.

Je také zajímavé si povšimnout, kolik modifikátorů se pojí k hlavě „*pesce*“. Zingarelli uvádí celkem 17 příkladů, kde modifikátor upravuje různým způsobem

význam slova *pesce*: *pesce chitarra* (Rhinobatidae – Rejnoci), *pesce luna* (Mola mola – Měsíčník svítivý), *pesce palla* (Tetraodontiformes - Čtverzubcovití), *pesce rondine* (Letoun kulatoploutvý), *pesce sega* (Familia Pristidae - čeleď Pilounovití), *pesce spada* (*Xiphias gladius* - Mečoun obecný), *pesce ago* (*Syngnathus acus* – Jehla hranatá), *pesce angelo* (Pomacanthidae - čeleď Pomcovití), *pesce gatto* (Siluriformes – Sumci), *pesce imperatore* (*Luvarus imperialis* - Luváριοvití), *pesce lupo* (*Dicentrarchus labrax* - Mořčák evropský nebo-li Mořský vlk), *pesce martello* (Sphyrnidae – Kladivoun), *pesce pipistrello* (Ephippidae – Čabrakovití), *pesce prete* (*Uranoscopus scaber* - Nebehled obecný), *pesce ragno* (*La trachina* – Ostnatec velký), *pesce tamburo* (*Capros aper* - Drsnatec obecný), *pesce violino* (Rhinobatidae – Rejnoci). Modifikátor má v tomto případě funkci specifikací, určuje o jaký druh ryby se bude jednat. Modifikátor je zde podstatným jménem, který tedy vytváří grounding typ kompozit.

6.11 Závěrečný přehled

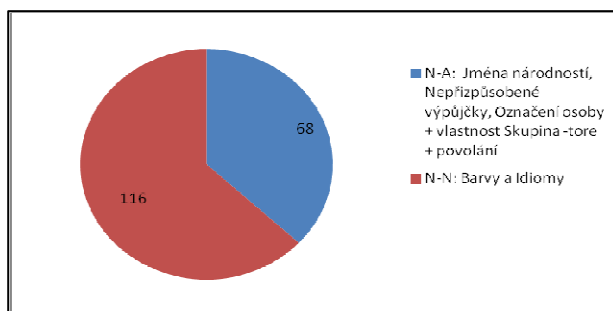
Nyní uvedeme závěrečný souhrn kapitol 6.1 až 6.10. Z některých podstatných jmen se vytvořila postupem času přídavná jména. Do konverze N-A zařadíme:

- 1) *Toponyma*
- 2) *Označení osoby + vlastnost* (tato skupina zahrnuje stejnojmennou skupinu a skupinu *Hrubé pojmenování a Typ na zakončení –ista*)
- 3) *Nepřízpůsobené výpůjčky* (tato skupina obsahuje i *Světové strany*)
- 4) *Skupina -tore + povolání*

U skupiny *Barev a Idiomů* nedošlo ke konverzi a dvě jména stojící vedle sebe tak hodnotíme jako spojení N-N (plus dvě spojení ze skupiny -tore). Ke konverzi došlo ve skupině *Číslovky*, ale směrem A→N. Z našeho vzorku byly tedy číslovky vyřazeny.

Zde je výsledný graf, který ukazuje poměrné zastoupení konverze N-A (37%) a kompozit N-N (63%).

Graf č. 1

7 Aplikace testů na „základní soubor“

- 1) **Distribuční test** jsme aplikovali pomocí dotazu v korpusu itWaC: [tag="NOUN"] [word="hledané slovo"]. Podle frekvence slovních tvarů bylo spočítáno, kolik různých podstatných jmen se může vázat k našemu slovu. Jak uvádí Baroniho studie⁸⁸, u atributivních kompozit má modifikátor velkou tendenci se opakovat, stejnou vlastnost opakování mají ale i kompozita grounding. Baroni zkoumal vzorek 252 kompozit N-N, náš vzorek čítal celkem 293 slov, také proto, že jsme mylně do souboru zařadili 29 číslovek, 213 slov (včetně číslovek) bylo roztríděno sémanticky a 80 slov „základního souboru“ bude dále zkoumáno prostřednictvím našich testů. Počet spojení jsme u distribučního testu počítali od minimálního frekvenčního výskytu 10, aby bylo zjevné, že se nejedná o náhodná spojení. Do tabulky byly uvedeny vždy tři nejfrekventovanější spojení. Museli jsme ale brát v potaz, že korpus nám zobrazil i náhodná sousední spojení, jako např. „*singolo bambino*“ (frek. výskyt 104), což byl zároveň i nejfrekventovanější výskyt. Nejedná se zde ale o slovní spojení N-N, ale o náhodné spojení A-N. Do tabulky jsme proto zařadili další příklady podle nejvyšší frekvence, tedy „*posto bambino*“ (58), „*spirito bambino*“ (35) a „*comparto bambino*“ (25). Náhodnou kombinací sousedící bylo i „*regalo cucciolo*“ (frek. výskyt 15), což bylo u tohoto slova jediné spojení s frekvencí nad deset, stejně jako v případě „*fenomeno*“, kde se nám po zadání našeho dotazu objevilo jako nejfrekventovanější spojení „*dato fenomeno*“ (frek. výskyt 38), což je spojení přídavného a podstatného jména. Mohli jsme dále zkoumat příklad uvedený ve slovníku Zingarelli: „*cani cuccioli*“ a „*cavallo fenomeno*“, ten ale korpus itWaC nezaznamenal, proto tato dvě slova, nebylo možné zařadit do žádné ze skupin. Slovník Zingarelli nám zobrazil i příklad spojení „*metà prezzo*“, kde „*metà*“ je sice adjektivum, ale spojení má strukturu A-N, proto ho také nebudeme již dále zkoumat. Do tabulky jsme nemohli zaznamenat ani „*futuro compagno*“ (frek. výskyt 16), což je stejný případ jako u „*fenomeno*“, jedná se o kolokaci A-N. Nejasná slovní spojení tedy bylo nutné dále zkoumat v kontextu. Jako příklady jsme neuváděli ani názvy organizací a firem, např. *Istituzione fondo* nebo *Laboratorio immagine*.

⁸⁸ BARONI, Marco, *Sulla tipologia dei composti N+N in italiano: principi categoriali ed evidenza distribuzionale a confronto*, Guevara: Pirrelli, 2009

Nebylo bráno v potaz rozlišení množného a jednotného čísla, velkých a malých písmen u hlavy (např. *idee regalo* 292 výskytů, *idea regalo* 114 výskytů), jelikož ruční excepcce pouze některého z těchto kritérií by byla časově náročná. Z 80 slov našeho „základního souboru“ bylo na základě distribučního testu 31 slov začleněno rovnou do kompozit. U zbylých 49 slov budeme dále zkoumat, zda by mohla plnit funkci přídavných jmen a bylo by možné je tak zařadit do Baroniho atributivních kompozit a dokázat, že u nich došlo ke konverzi N→A s možností hovořit o nich jako o volných syntagmatech N-A. Kritériem pro začlenění do skupiny kompozit byl malý výskyt spojení s dalším podstatným jménem. Do kompozit byla zařazena všechna slova, která se nepojila minimálně s deseti podstatnými jmény. Abychom mohli dále kompozita rozčlenit na koordinativní, argumentová a grounding, aplikovali jsme na ně ještě test č.2, na zbylé výrazy byly dále aplikovány všechny testy č. 2-4.

2) **Flexe spojení:** Test byl uplatněn na spojení, která měla u distribučního testu u každého zkoumaného slova největší frekvenci výskytu (tučné výrazy) na základě zadání tohoto dotazu do korpusu itWaC: *[lemma="hledaný výraz"]**[lemma="hledaný výraz"]*. Test jsme aplikovali na slova, která se mohou v množném čísle měnit. Když bylo nejfrekventovanějším spojením například „*città capoluogo*“, kde „*città*“ s italským psaným přízvukem nelze převést do množného čísla, použili jsme na testování hned následující spojení „*sedi capoluogo*“, které jsme samozřejmě nejprve převedli do jednotného čísla. Pokud se zdál být výsledek nejistý, jako v níže uvedeném případě, byl test aplikován i na zbylá dvě spojení:

messaggio fiume 77 sing. + sing., 3 plur. + sing.
 riunione fiume 68 sing. + sing. / 69 plur. + sing.
 seduta fiume 68 sing. + sing. / 9 plur + sing.

V tomto případě bylo u prvního výsledku velmi málo případů hlavy v množném čísle ve srovnání s výskytem v jednotném čísle. Spojení jsme tedy ještě dále ověřili a vyšlo nám, že modifikátor se u těchto spojení v množném čísle nevyskytuje. Proto je u některých spojení, kde byly ověřovány i zbylé dva příklady, napsán i slovně výsledek např. nemění se do mn. čísla (myslí se modifikátor).

Počty výskytů jednotného a množného čísla jsme sčítali. Korpus rozlišuje výskyty i podle velkých a malých písmen, jako např. u spojení „*scheda video*“:

scheda video	2454	Schede Video	17
schede video	1050	SCHEDA VIDEO	16

Schede video	51	scheda Video	12
Scheda video	43	schede Video	2
Scheda Video	40	SCHEDE video	1
SCHEDE VIDEO	37		

Výsledný součet byl tedy: 2565 výskytů sing. + sing., 1158 výskytů plur. + sing. Nakonec jsme počty ještě sečetli a pro lepší orientaci a přehlednost jsme uvedli procentuální výskyt proměny modifikátoru pouze v čísle množném (u koordinativních kompozit jsme sledovali i číslo jednotné).

Pokud korpus našel pouze jeden či velmi malý počet výskytů, je možné, že se jedná o chybu mluvčího či počítačový překlep. Jako v případě „*anno ponte*“:

58 výskytů	anni ponte
25 výskytů	anno ponte
1 výskyt	anni ponti

Takto malé výskyty jsme do naší tabulky neuváděli. Tento test jsme aplikovali na celý základní soubor, abychom na základě dosažených výsledků mohli následně soubor roztřídit na: koordinativní, atributivní, argumentový, grounding typ kompozit podle výsledků, které byly již dosaženy v Baroniho studii⁸⁹. Ten zkoumal, jak se chovají oba členy v množném čísle (také v korpusu itWaC). Kritéria pro rozdělení byla již uvedena v teoretické části této práce. Níže uvádíme Baroniho výslednou tabulku, která nám pomůže dojít k našim výsledkům:

tabulka č. 2

<i>Testa al singolare</i>		
Classe	Mod. singolare	Mod. plurale
ATTR	95.73%	4.27%
COOR	100.00%	0.00%
ARGU	46.24%	53.76%
GROU	70.75%	29.25%
<i>Testa al plurale</i>		
Classe	Mod. singolare	Mod. plurale
ATTR	94.17%	5.83%
COOR	2.71%	97.29%
ARGU	41.05%	58.95%
GROU	62.11%	37.88%

Tato tabulka ukazuje poměr výskytů jednotného a množného čísla na základě výsledků z korpusu itWaC, když je hlava v jednotném (první tabulka – *Testa*

⁸⁹ BARONI, Marco, *Sulla tipologia dei composti N+N in italiano: principi categoriali ed evidenza distribuzionale a confronto*, Guevara: Pirrelli, 2009

al singolare) nebo množném čísle (druhá tabulka – *Testa al plurale*). Baroni používal funkci macro-averages.

Pro popis kompozit nám tak vznikají tyto čtyři možnosti rozdělení podle vztahu mezi konstituenty:

a) **sing. + sing, plur. + plur. = koordinativní**. U tohoto typu dochází v jednotném čísle ke 100% shodě, to znamená, že pokud bude hlava v jednotném čísle, modifikátor by měl být také v jednotném čísle. Pokud bude hlava v čísle množném, modifikátor by se měl s hlavou shodovat v množném čísle (viz. Baroniho tabulka).

b) **plur. + sing. = atributivní kompozitum (N-A)**. Pokud bude hlava v čísle množném, měl by modifikátor zůstat prakticky vždy beze změny (tedy v jednotném čísle), jak uvádí Baroni ve své studii: „*Možnou hypotézou by mohlo být, že jména používaná v roli atributivních modifikátorů nejsou již „plnými“ jmény s pravými a platnými referenty. Byla omezena na to, aby označovala pouze jedinou prototypickou vlastnost jejich referenta, vlastnost, která je predikována hlavě kompozita. Nominální rys čísla již pro ně není platný a tak jsou tedy v zásadě bez čísla [...]*“.⁹⁰ Baroni dále uvádí jako další možnost, proč se modifikátor skoro nikdy neobjevuje v množném čísle to, že je realizován v syntaktickém kontextu, který nevyžaduje gramatickou shodu mezi lexikálními hlavami (**modelli di basi*). Když bude hlava množném čísle a modifikátor zůstane beze změny, bude nám to značit, že by se mohlo jednat o atributivní kompozita, kde je možné, že došlo ke konverzi N→A. U některých atributivních kompozit ale uvidíme, že došlo ke gramatikalizaci a objevuje se u nich shoda mezi oběma členy např. *duelli chiavi, parole chiavi, riunioni fiume* atd. U atributivních kompozit dále ověříme, zda je lze nějakým způsobem modifikovat. Pokud ano, nazveme tato spojení spíše volnými syntagmaty N-A.

c) U **argumentových kompozit** se nemůžeme dále řídit shodou mezi hlavou a modifikátorem, jelikož výsledky nejsou prokazatelné. Znakem argumentových kompozit bude to, že hlava je deverbální jméno obvykle nazývané jako jméno dějové. Kompozitum je tedy složeno z dějového jména a jeho argumentu. Modifikátor je tedy buď předmětem tranzitivního slovesa, nebo podmětem inakuzativního slovesa. Dějová jména jsou ale ve slovníku Zingarelli hodnocena skoro vždy jako substantiva, není

⁹⁰ BARONI, Marco, *Sulla tipologia dei composti N+N in italiano: principi categoriali ed evidenza distribuzionale a confronto*, Guevara: Pirrelli, orig. „*Un'ipotesi in proposito è che, poichè i nomi usati come modificatori negli attributivi non sono più dei nomi "pieni" con dei referenti veri e propri, ma sono ridotti ad indicare una sola proprietà prototipica del loro referente, proprietà che viene predicata della testa del composto, il tratto nominale di numero non è più pertinente per loro, e dunque essi sono essenzialmente senza numero...*“

u nich uvedena funkce přídavného jména. S největší pravděpodobností v našem vzorku žádné takové kompozitum nenajdeme.

d) U **grounding kompozit** má hlavní význam hlava, modifikátor u těchto spojení pouze specifikuje hlavu (jedná se především o názvy organizací, míst, ukazatele času, prostoru, modifikátor je nositelem různých informací). I když mají grounding kompozita hlavu málokdy v množném čísle, modifikátor u nich zůstává podle Baroniho studie v 62% beze změny (př. *stanza server, centro città*), stejně jako u atributivních kompozit.

U kompozit odstraněných po aplikaci distribučního testu byly uvedeny vždy dva příklady, jeden ze slovníku Zingarelli a druhý z korpusu itWaC a to proto, abychom mohli srovnat, zda tyto dva zdroje uvádějí podobné příklady. Příklady jsme nechali v původním tvaru tak, jak jsou uvedeny ve slovníku. Zkoumán byl nejfrekventovanější výraz z distribučního testu nalezený v korpusu itWaC.

3) **Test na vnitřní modifikaci** byl vyhledáván pomocí dotazu: *[word="zkoumané slovo"]* *[[[word="zkoumané slovo"]]*, s tím, že možnost modifikace tedy nebyla ničím omezena. Objevovaly se nám proto například výsledky jako: *pollo, arrosto* (3 výskyty) a *pollo marinato arrosto* (1 výskyt). V tabulce uvádíme 4 výskyty modifikace u tohoto spojení, ale pouze v jednom případě se jednalo o skutečnou modifikaci spojení „*pollo arrosto*“. Proto jsou počty výskytů dost nepřesné a pro náš výzkum spíše orientační.

Ověřovali jsme vždy slovní spojení, které mělo nejvíce výskytů u distribučního testu (tučně zvýrazněné). Pakliže byla spojení modifikována nějakým jiným slovním druhem než předložkou či spojkou, opět nám to značí, že dané spojení má syntagmatické vlastnosti. Vnitřní modifikace připouští jak kompozita atributivní, tak argumentová (např. *trasporto rapido latte*). U atributivních kompozit nás budou nejvíce zajímat modifikace autosémantiky (hlavně přídavnými jmény a příslovci), naopak u kompozit nám k rozřídění pomohou modifikace předložkami.

Spojení modifikovaná předložkami a spojkami zkoumal také Marco Baroni⁹¹. Jeho práce přinesla následující výsledky:

⁹¹ BARONI, Marco, *Sulla tipologia dei composti N+N in italiano: principi categoriali ed evidenza distribuzionale a confronto*, Guevara: Pirrelli, 2009

a) koordinační spojky (*e, o, nonché, né*) se mohly vyskytovat u všech spojení, nejvíce pak u koordinativních kompozit, která byla modifikována koordinační spojkou v 64,71% případů.

b) předložka *di/del* je znakem především argumentačních (90,20%) a grounding kompozit (75,42%).

c) předložky *a/al, in/nel, per/ per il, con/col, su/sul* se nacházely nejvíce mezi členy kompozit grounding (68,64%) a argumentačních kompozit (54,90%). U koordinativních kompozit byl výskyt minimální (20,59%).

Z Baroniho studie tedy pro náš výzkum opět vyplývají některé další znaky pro rozřídění našeho vzorku kompozit.

4) **Test spojitelnosti s dalšími přídavnými jmény** byl vytvořen tak, aby se přídavné jméno vázalo s předcházejícím podstatným jménem. Byl proto zamezen výskyt podstatných jmen za druhým přídavným jménem: `[tag="NOUN"] [word="zkoumané slovo"] [tag="CON"] [tag="ADJ"] [!tag="NOUN"]`. I přesto ne všechna přídavná jména se po vyhledání přímo pojila k předcházejícímu přídavnému jménu: např. *Isola Vittoria cittadina di Campell River sull' omino fiume e affluenti, kde „affluenti“* je podstatné jméno vzniklé konverzí $V \rightarrow N$ ze slovesa „*affluire*“. Jako příklady jsme ale vždy uvedli taková spojení, která mají vzorec: N – A - (souřadná spojka) – A, tedy obě dvě přídavná jména plní funkci přívlastku předcházejícího podstatného jména. Zda se jedná ve všech uvedených příkladech o přídavná jména, jsme ještě ověřili konzultací s italskými rodilými mluvčími. Některá spojení se v korpusu vyskytují častěji, jelikož stejný článek se na internetu objevuje na více internetových stránkách. Počty frekvenčních výskytů a typů spojení jsou tedy irelevantní.

8 Rozdělení „základního souboru“

Po aplikaci testu „Flexe spojení“ jsme znovu přesunuli z kompozit do „základního souboru“ některá slova: *fantasia, mini, sorella, truffa*, jelikož projevila vlastnosti přídavných jmen. Kritérium četnosti frekvence se objevilo jako málo spolehlivé, například modifikátor „*fantasia*“ se v korpusu itWaC pojí celkem ke 200 různým hlavám, většinou se ale jedná o jednotlivé výskyty, např. *bevanda fantasia, bikini fantasia, cagnolino fantasia, alchimia fantasia* atd. To samé platilo u „*mini*“, které

se pojí celkem ke 282 podstatným jménům, „*sorella*“ ke 132 jménům a „*truffa*“ se pojí ke 149 podstatným jménům, což tedy splňuje kritérium velké možnosti spojitelnosti.

Na druhou stranu jsme některá slova ze „základního souboru“ vyjmuli a přesunuli je do kompozit, protože vlastnosti syntagmat nepotvrdila. Do koordinativních kompozit jsme ze „základního souboru“ vložili tato slova: *ospite*, *maestro a regina*. Tato slova se chovají jako "na pomezí", jelikož ve funkci modifikátorů mohou vstupovat do několika typů kompozit současně, např. "*ape regina*" [včelí královna] je případ N-N koordinativního kompozita, ale "*prova regina*" může být jak [královská zkouška] nebo [zkouška královny], což by bylo v prvním případě grounding kompozitum a v druhém opět koordinativní kompozitum. V korpusu itWaC jsme našly pouze případ použití grounding: *Per gli investigatori è la prova regina*. Jak tedy opět vidíme, pro určení typu je v mnoha případech důležitý i kontext. „Základní soubor“ byl rozdělen podle vlastností tučně zvýrazněného kompozita (viz. Tabulky č. 3 - 6). Vzhledem k tomu, že další dva uvedené příklady mohly vstupovat do jiných kompozit, zaměřili jsme se tedy pouze na jeden konkrétní případ. U lemmatu: „*cucciolo*“ a „*fenomeno*“ jsme v korpusu itWaC nenašli žádné spojení N-N, kde by se tato lemmata vyskytovala v postnominálním postavení, nezobrazily se nám ani příklady uváděné ve slovníku Zingarelli – „*cani cuccioli*“ a „*cavallo fenomeno*“. Tato spojení tedy nebude možné dále testovat, proto jsme je ze vzorku vyjmuli jako nezařaditelná.

Nakonec jsme vytvořili skupinu 38 syntagmat N-A, 19 atributivních kompozit, 11 grounding kompozit, 8 koordinativních kompozit. Našli jsme i jeden případ argumentového kompozita: *causa ritardo – causare il ritardo*. Tři spojení jsme umístili do skupiny Nezařaditelné. Finální tabulky uvádíme pro přehlednost až za následujícím rozdělením.

8.1 Syntagmata N-A

Část Baroniho skupiny „atributivních kompozit“ jsme přesuli do skupiny „syntagmata N-A“, jelikož se u této skupiny projeví vlastnosti syntagmat. Ve skupině „syntagmata N-A“ nám zůstala slova, která se v roli modifikátoru pojí k velkému počtu hlav. V 82% případech, kdy byla hlava v množném čísle, zůstal modifikátor beze změny, tedy neshodoval se s hlavou v množném čísle. V osmi případech se objevila dvojitá možnost, tedy modifikátor zůstal buď beze změny nebo se do množného čísla změnil. Taková možnost byla ale skoro vždy velmi malá - cca 1% (viz. Tabulka č. 3

„Syntagmata N-A“)⁹². Dokazuje to tedy zvyšující se tendenci gramatikalizace, např. v 72% se v korpusu objevovalo „*valori limite*“ a pouze v 1% „*valori limiti*“. V pěti případech jsme zaznamenali pouze shodu v čísle a to u spojení: *chiesa sorella*, *treno carico*, *spirito guerriero*, *silenzio complice* a *figlio maschio*. Tato dvě spojení „*testo base*“ a „*calcio spettacolo*“ jsme našli v korpusu pouze v jednotném čísle. Některé příklady se tedy vyskytují „na pomezí“, ale vzhledem k tomu, že odpovídaly kladně na další testy, ponechali jsme je v této skupině.

Na test vnitřní modifikace odpovídalo záporně pouze spojení „*comparto scuola*“, u kterého jsme nenašli žádnou možnost modifikace plnovýznamovým slovem nebo jiným slovem, které by umožňovalo rozdělit hlavu a modifikátor a upozornit tak na to, že modifikátor má roli přídavného jména a spojení není tak těsné jako u kompozit, jako je tomu například u těchto syntagmat: *nave quasi fantasma*, *spirito più guerriero*, *materie già oggetto* nebo *idea come regalo*.

V 82% případů bylo možné modifikátor souřadně spojit s přídavným jménem a dokázat tak, že se jedná skutečně o syntaktický vztah N - A - A. V sedmi případech jsme nedostali žádný výsledek, může to být ale pouze tím, že se v korpusu nevyskytuje žádné takové spojení. Nedokazuje nám to ale, že takové spojení není možné.

Jak jsme již uváděli v teoretické části této práce, podle mnoha lingvistů (Scaliseho, Baroniho, Grandiho a dalších) je nejdůležitějším rysem N-A spojení velmi častý metaforický posun modifikátoru. Některé příklady jsme již uvedli na str. 30 této práce. Upozorníme proto především na ta slova, u nichž došlo ke konverzi N-A a nebyla zde ještě zmíněna.

	<u>literární význam</u>	<u>metaforické rozšíření</u>
<i>fantasia</i>	<i>představivost, fantazie</i>	<i>křiklavý, velmi barevný</i>
<i>mini</i>	<i>krátká sukně</i>	<i>malý formát</i>
<i>carico</i>	<i>náklad</i>	<i>bohatý na něco, nabitý</i>
<i>giocattolo</i>	<i>hračka</i>	<i>falešný, fiktivní</i>
<i>oggetto</i>	<i>předmět</i>	<i>něco pro pobavení</i>
<i>omaggio</i>	<i>hold, pocta</i>	<i>volný, dárkový, zdarma</i>
<i>ponte</i>	<i>most</i>	<i>funkce proviz. spojení či řešení</i>

⁹² Tabulka byla rozdělena na dvě části pouze z důvodu velkého rozlišení a malého prostoru.

Ne u všech výrazů došlo k tak velkému významovému posunu. Polovina slov jsou příklady metonymického pojmenování např. *sera* [večer, večerní], *scuola* [škola, školní], *luce* [světlo, světelný], *maschio* [muž, mužský] atd.

Syntagmata N-A obsahují všechny typové modifikátory atributivních kompozit, které uvádějí ve svých studiích Baroni a Grandi, až na „*mosca*“, které jsme ve slovníku Zingarelli ve funkci přídavného jména nenašli a „*record*“, který se nachází ve skupině „Nepřízpůsobené výpůjčky“. Náš „základní soubor“ tedy prokázal především díky testům vnitřní modifikace a spojitelnosti s dalším přídavným jménem vlastnosti syntagmat, a jelikož se u modifikátoru projevíly vlastnosti přídavných jmen, výsledkem tohoto zkoumání je skupina 38 syntagmat N-A.

8.2 Atributivní kompozita

Stejně jako u předchozí skupiny, u atributivních kompozit došlo také ke konverzi N→A. Tuto skupinu 18 spojení jsme vytvořili ze skupiny syntagmat, protože ne všechna slova bylo možné vnitřně modifikovat. Projevila tedy značnou vnitřní kohezi typickou pro kompozita. Modifikátor nebylo v mnoha případech možné spojit s dalším přídavným jménem. Do této skupiny bylo zařazeno 10 slov, u kterých je ve slovníku Zingarelli uvedeno, že se jedná o přídavná jména, tj. *agg.* (viz. Tabulka č. 4). Zbylá slova jsou do této skupiny zařazena především proto, že mají ve spojení s podstatným jménem metaforický význam, který hlavě přisuzuje stálou neodmyslitelnou vlastnost a chovají se jako sufixový člen, tj. pojí se k velkému počtu hlav.

Hlavním znakem atributivních kompozit je především to, že modifikátor metaforicky přisuzuje vlastnosti hlavě, což si můžeme ověřit u významů ve slovníku Zingarelli (viz. Příloha č. 12). Např. „*lampo*“ je něco, co trvá velmi krátce, jako blesk, proto „*matrimonio lampo*“ je manželství, které trvalo velmi krátkou dobu, tj. krátké manželství. Naopak „*fiume*“ vyjadřuje trvání delší, než jsme obvykle zvyklí, proto „*romanzo fiume*“ je román, který je dlouhý jako řeka, tj. dlouhý román. Často se jedná o lexikalizovaná spojení, kde se metafora vyskytuje tak často, až se její význam ustálil a slova jako „*fiume*“ či „*lampo*“ vyjadřují již sama o sobě nějakou stálou neodmyslitelnou vlastnost. Zde je pro ukázkou několik příkladů:

Příklad Zingarelli	význam slovník Zingarelli	překlad
<i>libro francobollo</i>	<i>Di dimensioni piccolissime o molto ridotte.</i>	<i>malá kniha</i>
<i>idea forza</i>	<i>Che costituisce l'elemento fondamentale.</i>	<i>základní myšlenka</i>

<i>re galantuomo</i>	<i>Che è onesto, probo.</i>	<i>pocitivý král</i>
<i>tram lumaca</i>	<i>Detto di ciò che procede con estrema lentezza</i>	<i>pomalá tramvaj</i>
<i>foto ricordo</i>	<i>Si dice di ciò che serve a far ricordare qlcu. o qlco.</i>	<i>vzpomínková fotka</i>
<i>città satellite</i>	<i>Che ruota intorno o che dipende da qlco.</i>	<i>satelitní město</i>

Atributivní kompozita jsme našli často pouze v jednotném čísle (v 5 případech). V množném čísle se měnily buď obě složky (v 7 případech), nebo pouze hlava (v 6 případech). Jedná se tedy o nejméně předpověditelný vztah mezi hlavou a modifikátorem. Atributivní kompozita jsou zaznamenána v tabulce č. 4 včetně testů, u kterých jsme v korpusu itWaC nezaznamenali žádný nález.

8.3 **Kompozita grounding N-N**

Hlavním znakem těchto kompozit je, že se dají téměř všechna modifikovat italskou předložkou druhého pádu „di“. Pouze ve třech případech nebyla modifikace možná: *natura matrigna*, *triangolo pedale a classe regina*. U následujících příkladů ale modifikace možná byla: *perno del pedale a corpo del pedale*. Tato spojení stojí „na pomezí“, mohli bychom je zařadit i do koordinativních kompozit.

Zde jsou uvedeny příklady modifikace s předložkou „di“:

1. <i>giocatori di bandiera</i>	5. <i>popoli di fratelli</i>
2. <i>uomo di immagine</i>	6. <i>posto del letto</i>
3. <i>stile dell'impero</i>	7. <i>velocità della lepre</i>
4. <i>tossine dell'insetticida</i>	8. <i>conferenza di stampa</i>

U grounding kompozit funguje syntaktický vztah subordinační. Jak jsme již uvedli v teoretické části, hlavní je u tohoto typu hlava, která má formální a sémantickou funkci a určuje výskyt dalšího členu – modifikátoru. Stejně jako u atributivních kompozit byla flexe spojení dost variabilní. Ve třech případech jsme našli výskyt pouze v jednotném čísle, v dalších třech se modifikátor převáděl spolu s hlavou do množného čísla a ve čtyřech případech se v množném čísle měnila pouze hlava. V Baroniho studii v 62% případů zůstával modifikátor beze změny, pokud budeme počítat pouze výskyty v množném čísle, i u nás v 57% zůstal modifikátor beze změny. Na závěr se také potvrdilo Baroniho tvrzení, že modifikátor má u grounding kompozit také tendenci se opakovat (viz. počty frekvencí u distribučního testu v tabulce č. 5).

8.4 Koordinativní kompozita N-N

Kompozita tohoto typu byla vytvořena podle schématu X nazvaný/řečený Y, kde je mezi oběma členy syntaktický vztah koordinační. V některých případech se objevují dokonce pouze dvě hlavy, např. *figlia femmina* nebo *pasta biscotto*. Takováto spojení je možné často vidět spojená pomlčkou. Koordinativní kompozita se vyznačují velkou shodou jak v čísle jednotném, tak v čísle množném mezi oběma členy. Ve 4 případech byla 100% shoda mezi členy v jednotném i množném čísle, ve 2 případech se spojení vyskytovalo pouze v jednotném čísle, ale opět se 100% shodou mezi oběma členy, a nakonec ve třech případech byla shoda narušena: u kompozit „*sede capoluogo*“, „*nave ospedale*“ a „*casa rifugio*“ se modifikátor nepřeváděl do množného čísla, jedná se o spojení, u kterých je hlava a modifikátor různého rodu, např. „*la sede*“ a „*il capoluogo*“, „*la casa*“ a „*il rifugio*“. Je tedy možné, že ke shodě nedocházelo právě z tohoto důvodu. U „*nave ospedale*“ můžeme ale sledovat tendenci gramatikalizace spojení, kdy se již ve 3% případech všech výskytů spojení převádělo celé do množného čísla („*navi ospedali*“). V jednotném čísle jsme zaznamenali 100% shodu mezi hlavou a modifikátorem, stejně jako Marco Baroni ve své studii.

8.5 Závěrečný přehled 2

Nakonec ještě uvádíme závěrečný souhrn rozdělení, včetně procentuálního zastoupení, ze kterého jasně vyplývá, že konverze $N \rightarrow A$ v „základním souboru“ jasně převládá (celkově 71,25%).

	Počet spojení	Procentuální zastoupení
Syntagma N-A	38	47,5%
Atributivní kompozita N-A	19	23,75%
Grounding kompozita N-N	11	13,75%
Koordinativní kompozita N-N	8	10%
Argumentová kompozita N-N	1	1,25%
Nezařaditelné případy	3	3,75%

Finální rozdělení „základního souboru“, kde jsou zaznamenány aplikace jednotlivých testů, uvádíme v následujících čtyřech tabulkách. Tabulka č. 3 – Syntagmata N-A, tabulka č. 4 Atributivní kompozita, tabulka č. 5 Grounding kompozita a tabulka č. 6 Koordinativní kompozita.

Tabulka č. 3 – **Syntagmata N-A**

	1) Distribuční test - nad frekvenci 10	2) Flexe spojení	Poměrné procentuelní zastoupení změny v plurálu	3) Test vnitřní modifikace	4) Test spojitelnosti s přídavnými jmény
	[tag="NOUN"] [word="zkoumané slovo"]	[lemma="z.s. "][lemma=="z.s. "]		[word="z.s. "][word="z.s. "]	[tag="NOUN"] [word=""z.s."] [tag="CON"] [tag="ADJ"]![tag="NOUN"]
base	330 (testo base, data base, radio base)	4267 sing. + sing.	∅	230 výskytů, př. testo normativo base	102 výskytů, 76 spojení př. <u>contributi base ed integrativi</u>
bomba	27 (allarme bomba, pacco bomba, pacchi bomba)	416 sing. + sing., 19 plur. + sing.	100% plur. + sing.	13 výskytů, př. allarme finta bomba	∅
chiave	227 (parole chiave, parola chiave, ruolo chiave)	9719 plur. + sing., 3842 sing. + sing., 251 plur. + plur.	98% plur. + sing. , 2% plur. + plur.	68 výskytů, př. parole storicamente chiave	32 výskytů, 27 spojení, př. hanno svolto <u>un ruolo chiave e primario</u> i regnanti dell'Epiro
fantasia	0 (6 cravatta fantasia, 6 camicie fantasia, 4 sezione fantasia)	6 sing + sing, 2 plur. + sing	100% plur. + sing	1 výskyt, př. cravatta celeste fantasia	1 výskyt, 1 spojení, př. Giuliano Fiocco è uno scrittore bravissimo che sposa in egual <u>misura fantasia e tecnica.</u>
guida	133 (linee guida, linea guida, ruolo guida)	35 735 plur. + sing., 184 plur. + plur.	99% plur. + sing. , 1% plur. + plur.	158 výskytů, př. linee operative guida	72 výskytů, 52 spojení, př. la redazione delle <u>linee guida e metodologiche</u> per applicazione
luce	21 (anni luce, punti luce, effetti luce)	4873 plur. + sing., 159 sing. + sing.	100% plur. + sing.	78 výskytů, př. anni senza luce	8 výskytů, 8 spojení, př. <u>Effetti luce e sonori</u> e i travestimenti sono curati..
mini	8 (iPod mini, versione mini, formato mini)	34 sing. + sing., 6 plur. + sing.	100% plur. + sing.	17 výskytů, př. versione veramente mini	13 výskytů, 11 spojení, př. La strada per abbattere la spesa farmaceutica, facendo risparmiare 650 mln di euro applicando la Finanziaria, sarebbe quella di mettere in commercio le <u>confezioni mini e maxi.</u>

pilota	102 (progetto pilota , progetti pilota, esperienza pilota)	3835 sing. + sing., 2586 plur. + sing.	100% plur. + sing.	37 výskyty, př. progetto sperimentale pilota	60 výskyty, 37 spojení, př. le fasi di progettazione e realizzazione di <u>progetti pilota e dimostrativi</u>
radio	231 (onde radio , stazioni radio, frequenze radio)	1413 plur. + sing., 47 sing. + sing.	100% plur. + sing.	33 výskyty, př. onde elettromagnetiche radio	390 výskyty, 214 spojení, př. l'amministrazione delle <u>stazioni radio e televisive</u> possedute dallo stato.
scuola	154 (comparto scuola , tempo scuola, campo scuola)	4972 sing. + sing., 50 plur. + sing.	100% plur. + sing.	∅	13 výskyty, 13 použití, př. Attività fisica, vacanze e viaggi, inclusi <u>campi scuola e ricreativi</u> .
sera	47 (sabato sera , domenica sera, venerdì sera)	9849 sing. + sing., 92 plur. + sing.	100% plur. + sing.	28 výskyty, př. sabato ieri sera	11 výskyty, 11 použití, př. questioni spinose vengano affrontate in <u>maniera sera e veloce</u>
sorella	2 (chiesa sorella , organizzazione sorella)	46 sing. + sing., 237 plur. + plur.	100% plur. + plur.	3 výskyty, př. chiesa valdese sorella	∅
terra	32 (piano terra , terra terra, pianeta terra)	7630 sing. + sing., 148 plur. + sing.	100% plur. + sing.	186 výskyty, př. piano fuori terra	45 výskyty, 30 spojení, př. E' composto da <u>piano terra e primo</u> .
arrosto	24 (pollo arrosto , patate arrosto, pesce arrosto)	162 sing. + sing., 22 plur. + sing.	100% plur. + sing.	4 výskyty, př. pollo marinato arrosto	13 výskyty, 13 spojení, př. Si consiglia su piatti di <u>carne arrosto ed umido</u> .
artigiano	24 (settore artigiano , imprenditore artigiano, comparto artigiano)	486 sing. + sing., 30 plur. + plur., 6 plur. + sing.	83% plur. + sing. , 17% plur. + plur.	14 výskyty, př. settore edile artigiano	17 výskyty, 13 spojení, př. cooperazione nei <u>settori artigiano e agricolo</u>
bambino	30 (posto bambino , spirito bambino, comparto bambino)	58 sing. + sing., 13 plur. + sing.	100% plur. + sing.	25 výskyty, př. posto Gesù bambino	9 výskyty, 8 spojení, př. paternità dalla perenne assenza di <u>un compagno bambino ed egoista</u> .
capo	80 (procuratore capo , ingegnere capo, rabbino capo)	1609 sing. + sing., 20 plur. + sing.	100% plur. + sing.	2 výskyty, př. procuratore militare capo	8 výskyty, 6 spojení, př. <u>i marescialli capo e ordinari</u> fino alla copertura
carico	26 (camion carico, treno carico , zona carico)	138 sing. + sing., 91 plur. + plur.	100% plur. + plur.	112 výskyty, př. treno merci carico, treno blindato carico	30 výskyty, 22 spojení, př. riesce a percepire <u>il profumo carico e pesante</u> di un cotechino di apparente colore bordeaux

complice	8 (silenzio complice , sguardo complice, sorriso complice)	101 sing. + sing., 6 plur. + plur.	100% plur. + plur.	26 výskyty, př. silenzio più complice, silenzio diventa complice	42 výskyty, 39 spojení, př. dicevo, è in grado di fare cose incredibili ... (<u>sguardo complice ed allusivo</u>) - naaaa ... anche?
fantasma	48 (città fantasma, nave fantasma , minaccia fantasma)	324 sing. + sing, 18 plur. + sing.	100% plur. + sing.	2 výskyty, př. nave quasi fantasma	13 výskyty, 9 spojení, př. Siamo di fronte a <u>una crisi fantasma e ridicola</u> sulla pelle del Paese.
fantoccio	8 (governo fantoccio , governi fantoccio, regime fantoccio)	319 sing. + sing, 77 plur. + sing., 9 plur. + plur.	97% plur. + sing. , 3% plur. + plur.	20 výskyty, př. governo provvisorio fantoccio, governo francese fantoccio	3 výskyty, 3 spojení, př. Al Jazeera gli disegnano delle <u>elezioni fantoccio e sanguinose</u> -
giocattolo	17 (pistola giocattolo , armi giocattolo, strumenti giocattolo)	164 sing. + sing., 42 plur. + sing.	100% plur. + sing.	5 výskyty, př. pistola visibilmente giocattolo, pistola tipo giocattolo	2 výskyty, 2 spojení, př. Armisoft Si occupa della vendita di <u>armi giocattolo e leggere</u> , come pistole revolver e fucili a salve, pistole a molle e gas, fucili elettrici, archi, balestre, fionde e coltelli sportivi.
guerriero	13 (spirito guerriero , mostro guerriero, popolo guerriero)	227 sing. + sing., 12 plur. + plur.	100% plur. + plur.	18 výskyty, př. spirito più guerriero	19 výskyty, 19 spojení, př. soprattutto non alludono a sue particolari abilità in <u>campo guerriero e militare</u> .
limite	71 (valori limite, valore limite , caso limite)	5741 plur. + sing., 2119 sing. + sing., 90 plur. + plur.	98% plur. + sing. , 2% plur. + plur.	31 výskyty, př. valori fuori limite	24 výskyty, 15 spojení, př. Università di giurisprudenza come " <u>caso limite e irripetibile</u> "
maschio	34 (figlio maschio , erede maschio, parente maschio)	904 plur. + plur., 617 sing. + sing.	100% plur. + plur.	28 výskyty, figlio primogenito maschio, figlio maggiore maschio	29 výskyty, 22 spojení, př. il suo <u>umore maschio e forte</u> , il carattere infinitamente il migliore
minerale	30 (aqua minerale , densità minerale, olio minerale)	4490 sing. + sing., 3623 plur. + plur., 5 plur. + sing.	99% plur. + plur., 1% plur. + sing.	33 výskyty, př. acqua non minerale, acqua cosiddetta minerale	88 výskyty, 72 spojení, př. Il raffronto dei prezzi tra <u>acqua minerale e potabile</u> e' stupefacente:

modello	68 (studente modello , dichiarazione modello, ascensore modello)	169 sing. + sing., 26 plur. + sing.	100% plur. + sing.	5 výskytů, 5 spojení, př. studente universitario modello	∅
oggetto	447 (materie oggetto , materia oggetto, temi oggetto)	3426 plur. + sing., 1651 sing. + sing.	100% plur. + sing.	178 výskytů, př. materie non oggetto, materie già oggetto	∅
omaggio	20 (biglietti omaggio, biglietto omaggio , copia omaggio)	241 plur. + sing., 204 sing. + sing., 4 plur. + plur.	98% plur. + sing. , 2% plur. + plur.	5 výskytů, př. biglietti aerei omaggio	3 výskyty, 3 spojení, př. contribuire offrendo quanto in loro possesso, <u>campioni omaggio o medicinali</u> e materiale sanitario in vendita
ponte	20 (prestito ponte , anni ponte, soluzione ponte)	273 sing. + sing., 2 plur. + sing.	100% plur. + sing.	10 výskytů, př. prestito finanziario ponte	∅
premio	32 (viaggio premio , tariffa premio, biglietto premio)	197 sing. + sing., 68 plur. + sing.	100% plur. + sing.	12 výskytů, př. viaggio soggiorno premio	∅
principio	45 (strumento principio , argomento principio, obiettivo principio)	531 sing. + sing., 24 plur. + sing. (nemění se do mn.č.)	100% plur. + sing. , (nemění se do mn.č.)	16 výskytů, př. strumento progettuale principio	9 výskytů, 5 spojení, př. <u>elemento principio e notorio</u> che caratterizza una azienda.
regalo	14 (idee regalo, idea regalo , pacco regalo)	324 plur. + sing., 99 sing. + sing. (nemění se do mn.č.)	100% plur. + sing. , (nemění se do mn.č.)	3 výskyty, př. idea come regalo	4 výskyty, 4 spojení, př. Offre una ampia gamma di <u>oggetti regalo e promozionali</u> .
simbolo	80 (luogo simbolo , città simbolo, luoghi simbolo)	352 sing. + sing., 261 plur. + sing., 4 plur. + plur.	99% plur. + sing. , 1% plur. + plur.	38 výskytů, př. luogo come simbolo, luogo sacro simbolo	4 výskyty, 4 spojení, př. Il " Passamano " sarà <u>la manifestazione simbolo e culminante</u> della suddetta Festa
spettacolo	30 (sport spettacolo, fine spettacolo, calcio spettacolo)	67 sing. + sing.	∅	253 výskytů, př. fine grande spettacolo	5 výskytů, 3 spojení, př. <u>Lo sport spettacolo e professionistico</u> segue ormai suoi codici
tipo	415 (schema tipo , convenzione tipo, contratto tipo)	884 sing. + sing., 239 plur. + sing.	100% plur. + sing.	73 výskytů, př. schema convenzione tipo	∅
truffa	5 (legge truffa , decreto truffa, accordo truffa)	73 sing. + sing., 3 plur. + sing.	100% plur. + sing.	25 výskytů, př. legge elettorale truffa, legge finanziaria truffa	2 výskyty, 2 spojení, př. lavoreremo sulla possibilita' di far bocciare questa ipotesi dai cittadini attraverso un referendum contro una <u>legge truffa e liberticida</u> ' '.

video	249 (scheda video , schede video, qualità video)	2565 sing. + sing., 1158 plur. + sing.	100% plur. + sing.	22 výskytů, př. scheda acquisizione video	209 výskytů, 172 spojení, př. Guastini, società sarzanese specializzata in <u>produzioni video e multimediali</u> .
--------------	--	--	---------------------------	---	---

tabulka č. 4 – **Atributivní kompozita**

Zkoumané slovo	příklad Zingarelli	1) Distribuční test - nad frekvenci 10	2) Flexe spojení	Poměrné procentuelní zastoupení singuláru a plurálu	3) Test vnitřní modifikace	4) Test spojitelnosti s přídavnými jmény
		[tag="NOUN"] [word="zkoumané slovo"]	[lemma="z.s."][lemma="z.s."]		[word="zkoumané slovo"]][word="zkoumané slovo"]	[tag="NOUN"] [word="zkoumané slovo"] [tag="CON"] [tag="ADJ"]![tag="NOUN"]
avversario	squadra avversaria	29 (portiere avversario , campo avversario, esercito avversario)	22 plur. + plur. (campo avversario se mění do mn.č.)	100% plur. + plur.	∅	∅
compagno	vestito compagno	3 (amico compagno , anni compagno)	14 sing. + sing., 11 plur. + plur.	100% plur. + plur.	∅	2 výskyty, 2 spojení, př. C'era il vecchio <u>avvocato compagno e ebreo</u> che era un <u>personaggio importante</u>
corsaro	nave corsara	0 (8 legno corsaro , 6 capo corsaro, 5 colpo corsaro)	8 sing. + sing., 4 plur. + plur.	100% plur. + plur.	∅	∅
francobollo	libro francobollo	3 (classificazione francobollo , Richiesta francobollo, formato francobollo)	16 sing. + sing.	∅	∅	∅
fiume	processo fiume	17 (messaggio fiume , riunioni fiume, seduta fiume)	77 sing. + sing., 3 plur. + sing. (nemění se do mn.č.)	100% plur. + sing. , (nemění se do mn.č.)	∅	∅
fondo	piatto fondo	19 (pista fondo , esempio fondo, tipo fondo)	23 sing. + sing, 1 plur. + sing.	100% plur. + sing.	∅	5 výskytů, 5 spojení, př. Il Nero di sud-est ha un <u>sapore fondo e morbido</u> , complicato da aromi di liquirizia, sentori di viola, speziature di chiodi di garofano.

forza	idea forza	22 (gruppo forza , gioco forza, idea forza)	1085 sing. + sing. (nemění se do mn.č.)	∅ (nemění se do mn.č.)	∅	∅
galantuomo	re galantuomo	1 (re galantuomo)	14 sing. + sing.	∅	∅	1 výskyt, 1 spojení, př. io odio l' Italia d' oggi, personificata nel suo <u>re galantuomo</u> e imbecille, che siede su un trono
lampo	matrimonio lampo	24 (guerra lampo , visita lampo, chiusura lampo)	267 sing. + sing. , 19 plur. + sing. (nemění se do mn.č.)	100% plur. + sing. , (nemění se do mn.č.)	∅	6 výskytů, 6 spojení, př. rimorso di essermi persa l' occasione per <u>un parto lampo</u> e indolore!
lumaca	tram lumaca	2 (posta lumaca , processi lumaca)	14 sing. + sing.	∅	∅	∅
maestro	strada maestra	20 (albero maestro , signor maestro, argine maestro)	247 sing. + sing. , 26 plur. + plur.	100% plur. + plur.	∅	∅
madre	chiesa madre	73 (scheda madre , casa madre, lingua madre)	2196 sing. + sing., 868 plur. + plur., 26 plur. + sing.	3% plur. + sing , 97% plur. + plur.	∅	∅
natale	terra natale	38 (città natale , paese natale, casa natale)	1414 sing. + sing. , 10 plur. + plur.	100% plur. + plur.	∅	11 výskytů, 11 spojení, př. magari nella <u>città natale o universitaria</u> per poi trasferirsi dove ci sono recettori liberi
ospite	famiglia ospite	73 (paese ospite , squadra ospite, difesa ospite)	400 sing. + sing. , 56 plur. + plur.	100% plur. + plur.	16 výskytů, př. paese straniero ospite, paese come ospite	∅
paradosso	polso paradosso	2 (effetto paradosso , sonno paradosso)	46 sing. + sing. , 8 plur. + plur.	100% plur. + plur.	16 výskytů, př. effetto cosiddetto paradosso	∅
pendolo	∅	1 (sistema pendolo)	1 sing. + sing.	∅	∅	∅
ricordo	foto ricordo	46 (targa ricordo , foto ricordo, serata ricordo)	6 sing. + sing. , 2 plur. + sing. (malý vzorek)	100% plur. + sing. , (malý vzorek)	∅	∅
satellite	struttura satellite	24 (città satellite, società satellite, centro satellite)	27 sing. + sing., 58 plur. + sing., 16 plur. + plur.	78% plur. + sing. , 22% plur. + plur.	7 výskytů, př. centro direzionale satellite	∅

tabulka č. 5 – **Grounding kompozita**

Zkoumané slovo	Příklad ze slovníku Zingarelli	1) Distribuční test - nad frekvenci 10	2) Flexe spojení	Poměrné procentuelní zastoupení v plurálu
		<i>[tag="NOUN"] [word="zkoumané slovo"]</i>	<i>[lemma="z.s."][lemma="z. s."]</i>	
bandiera	giocatori bandiera bandiera	2 (pesce bandiera , anni bandiera)	22 sing. + sing., 4 plur. + sing.	100% plur. + sing.
immagine	ragazza immagine immagine	27 (uomo immagine , formato immagine, mappa immagine)	201 sing. + sing., 14 plur. + plur., 5 plur. + sing.	26% plur. + sing. , 74% plur. + plur.
impero	stile impero	4 (stile impero , fine impero, micronazione impero)	263 sing. + sing.	∅
insetticida	sostanza insetticida insetticida	3 (tossina insetticida , trattamento insetticida, azione insetticida)	13 sing. + sing., 13 plur. + plur.	100% plur. + plur.
fratello	partiti fratelli	5 (popolo fratello , paese fratello, partito fratello)	26 sing. + sing., 33 plur. + plur.	100% plur. + plur.
letto	∅	55 (posti letto, posto letto , divano letto)	163 plur. + sing., 82 plur. + plur., 11 sing. + sing.	67% plur. + sing. , 33% plur. + plur.,
lepre	satellite lepre	0 (4 velocità lepre , 2 guerra lepre, 1 possibilità lepre)	2 sing. + sing.	∅
matrigna	natura matrigna	2 (natura matrigna , Natura matrigna)	69 sing. + sing.	∅
pedale	∅	0 (9 triangolo pedale , 5 perno pedale, 3 corpo pedale)	9 sing. + sing.	∅
regina	ape regina	18 (classe regina , ape regina, prova regina)	197 sing. + sing., 2 plur. + plur.	100% plur. + plur.
stampa	ufficio stampa	46 (conferenza stampa , rassegna stampa, ufficio stampa)	28035 sing. + sing., 1580 plur. + sing., 17 plur. + plur.	99% plur. + sing. , 1% plur. + plur.

Tabulka č. 6 - Koordinativní typ kompozit

Zkoumané slovo	Příklad ze slovníku Zingarelli	1) Distribuční test - nad frekvenci 10	2) Flexe spojení	Poměrné procentuelní zastoupení singuláru a plurálu
		[tag="NOUN"] [word="zkoumané slovo"]	[lemma="z.s."][lemma="z. s."]	
campione	indagine campione	47 (città campione, squadra campione , gruppo campione)	255 sing. + sing., 13 plur. + plur.	95% sing. + sing., 5% plur. + plur.
capoluogo	∅	11 (città capoluogo, sedi capoluogo , provincia capoluogo)	5 sing. + sing., 33 plur. + plur.	13% sing. + sing., 87% plur. + plur.
femmina	vite femmina	10 (figlia femmina , capra femmina, cucciolo femmina)	189 sing. + sing., 185 plur. + plur.	50% sing. + sing., 50% plur. + plur.
inchiesta	libro inchiesta	10 (libro inchiesta, film inchiesta, competenza inchiesta)	24 sing. + sing.	100% sing. + sing.
antibiotico	prodotto antibiotico	1 (trattamento antibiotico)	96 sing. + sing., 27 plur. + plur.	78% sing. + sing., 22% plur. + plur.
biscotto	∅	1 (pasta biscotto)	1 sing. + sing.	100% sing. + sing.
ospedale	treno ospedale	10 (navi ospedale, nave ospedale , zona ospedale)	57 sing. + sing., 51 plur. + plur., 3 plur. + plur.	51% sing. + sing., 46% plur. + plur., 3% plur. + plur.
rifugio	beni rifugio	8 (case rifugio , casa rifugio, beni rifugio)	50 sing. + sing., 58 plur. + plur.	46% sing. + sing., 54% plur. + plur.

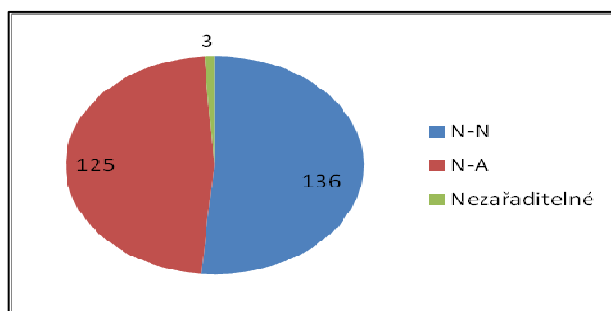
9 Závěr

V této diplomové práci jsme se snažili komplexně zpracovat téma konverze. I přes malou probádanost tohoto tématu jsme nashromáždili velké množství zdrojů, jak v českém, tak především italském jazyce, díky kterým jsme mohli v naší práci zaznamenat řadu důležitých poznatků a teorií. V úvodní části jsme prostřednictvím studií Claudia Iacobiniho a Anny M. Thorntonové a také Tullia de Maura dokázali, že konverze podstatných a přídavných jmen je v italském jazyce poměrně rozšířený jev. Jelikož terminologie týkající se „konverze“ se u různých lingvistů velmi diferencuje, souhrnně jsme zmapovali různá pojmenování pro jev konverze a vymezili detailně jejich významy. Termín nulová derivace označuje konverzi se slovesy ($N \rightarrow V$, $A \rightarrow V$ a $V \rightarrow N$), kde dochází k připojení nulového sufixu „*are*“ a „*ire*“. Pojem „transpozice“ je především termín pro samostatný překladatelský postup. Juxtapozicí se myslí postavení dvou nebo více jmen vedle sebe. Jelikož se výskyt konverze $N \rightarrow A$ objevuje v italském jazyce především v postnominálním postavení, tedy v typickém postavení kvalifikačních přídavných jmen, zkoumali jsme proto konverzi pouze ve spojení s předcházejícím podstatným jménem. Ve výzkumné části práce jsme proto dále zaznamenali, jaké mohou být vztahy mezi konstituenty kompozit $N-N$ a jaká jsou kritéria pro zařazení do syntagmat.

Ve výzkumné části této diplomové práce jsme ve slovníku Zingarelli vyexcepovali slova, která plní zároveň funkci podstatného i přídavného jména. Tento vzorek slov jsme ještě dále omezili pouze na ta slova, která mají u prvního významu funkci podstatného jména a u druhého významu funkci jména přídavného, aby bylo zjevné, že u nich konverze proběhla směrem $N \rightarrow A$. Zjistili jsme ale, že v mnoha případech, kdy autoři slovníku Zingarelli uvádějí u slova, že má funkci přídavného jména, nedošlo vůbec ke konverzi $N \rightarrow A$, tj. slovo nemá funkci přídavného jména, ale pouze podstatného. Ve většině případů se jednalo o přídavná jména neměnná v postnominálním postavení, u příkladů použití ve funkci přídavného jména ve slovníku Zingarelli byly tedy skoro vždy uváděny příklady ve spojení s podstatným jménem např. „*verde acqua*“, „*decreto legge*“, „*uomo rana*“. Autoři slovníku nejspíše vycházeli z předpokladu, že jméno v postnominální pozici bude předcházející jméno modifikovat, což je základní funkce přídavných jmen. U 52% vyexcerpovaných slov ke konverzi nedochází (viz. příklady výše). Zde uvádíme finální graf našeho vzorku

264 jmen s funkcí N a A, kde u některých slov došlo ke konverzi N→A a spojení tak vytvořila strukturu N-A, a u jiných naopak ke konverzi nedošlo a spojení popisujeme jako N-N.

Graf č. 2

Ke konverzi došlo u skupiny Toponym, Nepřizpůsobených výpůjček, skupiny Označení osoby + vlastnost, u činitelských jmen zakončených na koncovku *-tore*, atributivních kompozit a syntagmat N-A. Naopak u Barev, Idiomů, kompozit koordinačních, argumentových a grounding konverze neproběhla. Tři spojení nebylo možné ověřit, tedy ani zařadit do žádné z předchozích skupin.

Při členění našeho vzorku slov s funkcí podstatných a přídavných jmen do různých skupin jsme vycházeli z rozdělení Anny M. Thorntnové uvedeného v knize *Formazione delle parole in italiano* a poznatků Marca Baroniho rozpracovaných ve studii: *Sulla tipologia dei composti N+N in italiano: principi categoriali ed evidenza distribuzionale a confronto*. Podařilo se nám podat detailnější rozdělení, než které uvádí Thorntnová, ta rozděluje konverzi na sedm skupin. My jsme sestavili šest skupin vytvořených podle sémantiky a čtyři skupiny, které jsou rozdělené podle typu syntaktického vztahu mezi oběma složkami. Slovní spojení jsme tedy individualizovali a klasifikovali jak z pohledu sémantického, tak pohledu strukturálního. U každé skupiny vymezené podle významu jsme popsali její základní vlastnosti, upozornili na testy, které již aplikovala Thorntnová, a kde bylo potřeba jsme ověřili vlastnosti i na základě našich testů v italském korpusu itWaC. U každé skupiny jsme na základě aplikování testů v korpusu itWaC získali výsledek, zda dochází ke konverzi N→A, nebo zda k přeměně slovního druhu naopak nedošlo. Na základě výsledků testů jsme zjistili, že poměrné zastoupení konverze N→A v našem vzorku 264 slov je u 47% případů. Juxtaponovaná přídavná jména nemají všechny vlastnosti přídavných jmen, můžeme o nich tedy hovořit jako o přídavných jménech relačních.

Na pracovně nazvaný „základní soubor“ jsme aplikovali námi zvolené testy: distribuční test výskytu modifikátoru, zjišťovali jsme flexi spojení, vnitřní modifikace

spojení a možnost souřadně spojit modifikátor s dalším přídavným jménem. Na základě získaných výsledků jsme soubor 80 spojení rozřídili na kompozita koordinativní, atributivní, grounding a argumentová. Pouze atributivní kompozita prokázala, že u modifikátoru došlo ke konverzi N→A. Modifikátor se u těchto kompozit choval jako sufixový člen, přisuzující vlastnost hlavě, což je základní funkcí adjektiv.

Podle Baroniho studie jsme na základě našeho „základního vzorku“ ověřili vlastnosti koordinativních, atributivních a grounding kompozit. Koordinativní typ dokázal shodu 100% obou členů v jednotném čísle. U atributivních kompozit jsme ověřili, že mnoho z nich není plně morfologizováno, proto když se jejich hlava vyskytuje v množném čísle, modifikátor zůstává beze změny, do množného čísla se spolu s hlavou nepřevádí. U grounding kompozit jsme nepotvrdili výsledek Baroniho studie, že modifikátor zůstává v množném čísle beze změny, ale potvrdil se Baroniho výsledek, že v 75,42% (u našeho vzorku v 73% případech) lze grounding kompozita modifikovat předložkou „di“.

Dále jsme u „základního vzorku“ zjišťovali, jaký vztah je mezi oběma složkami. Pokud slovní spojení prokázalo, že vztah mezi oběma členy je volnější, spojení bylo možné vnitřně modifikovat a syntakticky spojit s přídavným jménem. Hovořili jsme o takových slovních spojeních jako o syntagmatech, v opačném případě o kompozitech. Ověřili jsme, že hranice mezi morfologií a syntaxí je v mnoha případech velmi tenká, u několika slovních spojení nebylo tedy zařazení do skupiny syntagmat či kompozit zcela jasné. Původní hypotéza, že konverze patří do slovtvorby, se tedy nepotvrdila, jelikož jsme dokázali, že atributivní kompozita, u kterých dochází ke konverzi N-A, mají vlastnosti spíše volných syntagmat, což také dokazuje, že ne všechna víceslovná pojmenování mají stejný stupeň ustálenosti.

Tato práce obsahuje i řadu příloh, kde jsou rozdělena slova podle jednotlivých typů skupin a u každého slova jsou vždy uvedeny významy ze slovníku Zingarelli. Díky těmto přílohám si můžeme všimnout posunu u významu ve funkci podstatného jména a ve funkci přídavného jména. K posunu ve významu na metaforické vyjádření došlo především o atributivních kompozit a syntagmat N-A.

V této diplomové práci jsme se snažili podat mnoho teoretických poznatků o tématu konverze a upozornit na problematiku hranic mezi syntaxí a morfologií. Rozřídili jsme 264 slovních spojení na typ N-N a N-A a u každého typu rozdělení jsme popsali vlastnosti a základní charakteristiky.

10 Résumé

In questa tesi di laurea abbiamo affrontato un argomento complesso della conversione in italiano contemporaneo. Abbiamo raccolto vari materiali che parlano di questo tema e siamo riusciti ad presentare importanti nozioni e teorie attraverso i quali abbiamo descritto ed individuato vari gruppi delle parole che passano da una parte all'altra del discorso, cambiando la loro funzione principale.

La conversione è un processo di formazione delle parole dove un lessema passa da una categoria lessicale ad un'altra senza aggiunta del suffisso (*il fiume* → *processo fiume* [*processo molto lungo*]). Questa tesi si focalizza solo sulle conversioni dal nome all'aggettivo, come nell'esempio menzionato sopra, dove si vede che l'aggettivo spesso cambia il proprio significato metaforicamente. La conversione degli aggettivi si vede soprattutto in questa posizione post-nominale, cioè tipica posizione degli aggettivi qualificativi. Per questo abbiamo esaminato nella parte pratica le parole collegate con i sostantivi.

Per affrontare il tema della conversione abbiamo ricavato le informazioni dai libri *La formazione delle parole in italiano* (2004), dove si trova un intero capitolo dei conversioni trattato da Anna M. Thornton e il libro *La struttura delle parole* (2008) scritta da Sergio Scalise e Antonietta Bisetto e poi da una ricerca scritta da Shigeaki Sugeta *Il sintagma nominale del tipo "parola-chiave" in italiano e nelle lingue romanze* (1989). Per capire i confini tra la morfologia (composti) e sintassi (sintagma) ci ha aiutato la ricerca del Nicola Grandi: *When Morphology 'Feeds' Syntax: Remarks on Noun > Adjective Conversion in Italian Appositive Compounds* (2009) e *Considerazioni sulla definizione e la classificazione dei composti* (2006). Per riconoscere e illustrare le principali caratteristiche dei diversi tipi di rapporti tra i costituenti dei composti N-N, abbiamo ricavato informazioni dalla ricerca del Marco Baroni *Sulla tipologia dei composti N+N in italiano: principi categoriali ed evidenza distribuzionale a confronto* (2009) ed da un libro del linguista ceco Pavla Štichauera *Tvoření slov v současné italštině* (2007). Osservando la tipologia di letteratura usata deduciamo che si tratta del problema contemporaneo. La struttura della tesi di laurea è divisa in quattro parti.

Prima parte ci siamo posti l'obiettivo di definire il termine „conversione“ e abbiamo elencato le caratteristiche principali di questo fenomeno. I sottocapitoli hanno registrato come era finora „la conversione“ descritta nella letteratura specifica, poi

grazie agli studi di Claudio Iacobini, Anna M. Thornton e Tullio de Mauro abbiamo riconosciuto che la conversione dei nomi e aggettivi è abbastanza presente nell'italiano contemporaneo ed anche in altre lingue europee.

La seconda parte ha lo scopo di individuare la terminologia e specificare i termini vicini al tema conversione come trasposizione, zero derivazione e giustapposizione. Ponendo due nomi vicino a se stessi, creeremo la composizione incorporante o il sintagma libero. La posizione in cui si trovano si chiama giustapposizione. Abbiamo dato particolare attenzione ai confini tra composizione, cioè morfologia e sintagma, cioè sintassi. Questo confine è molto stretto e grazie alla ricerca svolta siamo arrivati alla conclusione che non è sempre facile definire se una parola appartenga al sintagma o alla composizione. Quindi abbiamo dato anche la visione complessa quale rapporti crescono tra due costituenti che formano la composizione e quali sono le caratteristiche definitorie e funzioni principali dei sintagmi. Diversi tipi di composti sono stati classificati dal punto di vista sia semantico, sia strutturale.

La terza parte consiste nell'indagine. Abbiamo stabilito i confini tra composizione e sintagma. Abbiamo visto quali test ha usato la linguista Anna M. Thornton per verificare la conversione degli aggettivi. In base alle conoscenze raggiunte abbiamo stabilito i nostri test per far riconoscere se due parole giustapposte creano composizione o sintagma ed se modificatore, cioè la nostra parola esaminata, ha cambiato la parte del discorso dal nome all'aggettivo. Dal dizionario Zingarelli 2011 abbiamo estratto tutti i nomi che hanno sia funzione soggettivale sia aggettivale, con il significato del sostantivo al primo posto ed aggettivo al secondo posto. Abbiamo appreso un campione dei 293 lemma, nel quale abbiamo individuato 213 parole, che abbiamo diviso in dieci gruppi in gran parte ispirati della visione della A. M. Thornton secondo il significato semantico.

La quarta e ultima parte della tesi si occupa del resto di 80 lemma che non abbiamo potuto inserire in nessun gruppo precedente. A questi nomi abbiamo applicato i nostri test in corpora itWaC, cioè il corpus di circa 2 miliardi di token provenienti da pagine web scritte in italiano. Abbiamo scelto questa corpora, perchè ci serve una corpora di grandi dimensioni. Secondo i risultati abbiamo creato cinque gruppi, sintagma N-A, composti coordinativi, attributivi e composti argomentali e grounding. I composti sono classificati secondo la relazione tra testa e modificatore, quindi composti coordinativi ed attributivi hanno la relazione non-subordinativa e composti

argomentali e grounding svolgono il rapporto subordinativo. Per dividere questi gruppi dei composti ci hanno aiutato le caratteristiche morfosintattiche e semantiche. Una parte della categoria originale - composti attributivi è diventata categoria sintagma N-A, perchè sviluppa un comportamento distribuzionale di tipo „aggettivale“, i modificatori tendono a ripetersi in composti diversi, tra la testa e modificatore abbiamo potuto di solito mettere una parola semanticamente piena e sintagma abbiamo potuto collegare con altro aggettivo. Altra caratteristica dei sintagmi N-A e composti attributivi era il significato metaforico del modificatore, quindi aggettivo cambiato, questo si può vedere in allegati, dove si trovano tutti gruppi con i significati dal dizionario Zingarelli. Il modificatore dei sintagmi N-A ed composti attributivi non viene quasi mai volto al plurale.

Riassumendo, abbiamo scoperto che da 293 nomi con la funzione N e A, estratti dal dizionario Zingarelli hanno 29 subito la conversione $A \rightarrow N$ (la categoria Numeri), 136 sono composti N-N e 125 sono i nomi conversi $N \rightarrow A$. Perchè i nomi conversi creano moltissimi giustapposti, abbiamo verificato che si tratta del modo del arricchimento delle nuove parole in italiano contemporaneo molto usato.

11 Seznam použité literatury:

1. BARONI, Marco, *Sulla tipologia dei composti N+N in italiano: principi categoriali ed evidenza distribuzionale a confronto*, Guevara: Pirrelli, 2009
2. Bibliografia degli scritti di Maurizio Dardano. In: Claudio Giovanardi (a cura di), *Lessico e formazione delle parole. Studi offerti a Maurizio Dardano per il suo 70° compleanno*, Firenze: Cesati, 2005, str. 110-111, ISBN 88-7667-205-1
3. COSTA, Bozzone a PIANTONI, Ghezzi, *Viaggio nell'italiano*, Torino: Loescher, 2004, str. 258-259, ISBN: 978-88-201-2630-8
4. D'ACHILLE, Paolo, *L'italiano contemporaneo*, Bologna: Il Mulino, 2010, str. 138-139, ISBN 978-88-15-11423-5
5. DARDANO, Maurizio – TRIFONE, Pietro, *La nuova grammatica della lingua italiana*, Zanichelli, str. 531-33, 551, ISBN: 88-0810-426-5
6. DARDANO, Maurizio, Lessico e semantica, in: Sobrero Alberto. (a cura di), *Introduzione all'italiano contemporaneo, Le strutture*, Laterza, Roma-Bari, 1993, str. 348-349, ISBN 978-88-42-04309-6
7. DARDANO, Maurizio, *Profilo dell'italiano contemporaneo*, in *Storia della lingua italiana, II, Scritto e parlato*, a cura di Luca Serianni e Pietro Trifone, Torino, Einaudi, 1994, str. 421, ISBN 978-88-420-4309-0
8. GRANDI, Nicola. 2009. When Morphology 'Feeds' Syntax: Remarks on Noun > Adjective Conversion in Italian Appositive Compounds. In *Selected Proceedings of the 6th Décembrettes*, ed. Fabio Montermini, Gilles Boyé, and Jesse Tseng, 111-124. Somerville, MA: Cascadilla Proceedings Project
9. GROSSMANN, Maria - RAINER, Franz (a cura di), *La formazione delle parole in italiano*, Tübingen: Niemeyer, 2004, str. 501-530, ISBN: 34-8450-711-X
10. HAMPLOVÁ, Sylva, *Mluvnice italštiny*, Praha: Leda, 2004, str. 394-395, ISBN 80-7335-041-6
11. IACOBINI, Claudio a THORNTON, Anna M., *Tendenze nella formazione delle parole nell'italiano*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag., 1992
12. JEŽEK, Elisabetta, *Lessico, classi di parole, strutture, combinazioni*, Bologna: Il Mulino, 2005, str. 42-43, ISBN 978-88-15-10713-8
13. KLÍMOVÁ, Eva, *Manuale di morfologia italiana*, Opava: Slezská univerzita v Opavě, 2007, ISBN 978-80-7248-408-9
14. LUBELLO, Sergio, *Parole italiane per stranieri*, Roma: Aracne, 2008, str. 81, ISBN 978-88-548-2012-8

15. MIGLIORINI, Bruno. *Saggi sulla lingua del novecento*. Firenze: Sansoni editore, 1963, str. 33-34
16. PAPOUŠEK, Zdeněk. *Česko-italský, italsko-český kapesní slovník s frazeologií*, Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2005, ISBN 80-7182-126-8
17. PATOTA, Giuseppe. *Grammatica di riferimento dell'italiano contemporaneo*, Garzanti Linguistica, Novara, 2006, ISBN 978-88-480-4031-0
18. RADIMSKÝ, Jan, *Konfixace v současné italské slovtvorbě*, Časopis pro moderní filologii 2011, roč. 93, č.2, str.117-122
19. SCALISE, Sergio, BISETTO, Antonietta, *La struttura delle parole*. Bologna, Il Mulino, 2008, str. 123, 197-199, ISBN 978-88-15-12588-0
20. SUGETA, Shigeaki, *Il sintagma nominale dei tipo "parola-chiave" in italiano e nelle lingue romanze*. In Foresti, Rizzi, and Benedini, 1989, str. 195-212.
21. ŠTICHAUER, Pavel, *Tvoření slov v současné italštině*, Praha: Karolinum, 2007, str. 84-89, ISBN 978-80-2461-347-5
22. TOMÁŠEK, Michal, *Překlad v právní praxi*, Praha: Linde, 2003, str. 109-115, ISBN 80-7201-427-7
23. TULLIO de Mauro, *La fabbrica delle parole il lessico e problemi di lessicologia*, Torino: UTET Libreria, 2005, str. 99-101, ISBN 978-88-7750-925-3
24. Lo ZINGARELLI 2011, *Vocabolario della lingua italiana di Nicola Zingarelli*, Zanichelli: Bologna, 2011, ISBN 978-8808-2-5412-2

Internetové zdroje:

1. <http://eprints.unife.it/annali/lettere/2006vol1/grandi.pdf>
2. Sketch Engine, korpus: itWaC – dostupný na: <http://www.sketchengine.co.uk/>

12 Přilohy:

Přiloha č. 1

DE MAURO, Tulio, *La fabbrica delle parole il lessico e problemi di lessicologia*, UTET Libreria, Torino, 2005, str. 122

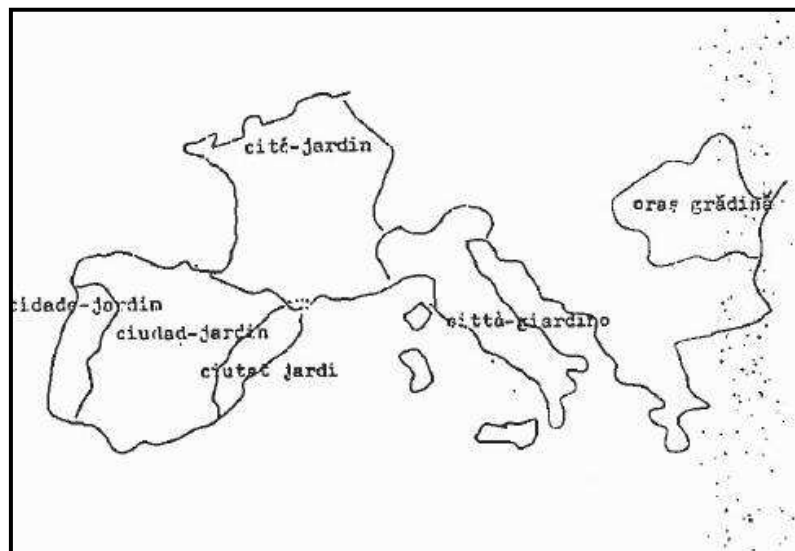
Tav. 2.1 – Stratificazione diacronica per secoli e categorie morfologiche*

secoli	sostantivi	aggettivi	aggettivi e sostantivi	avverbi	avverbi e congiunzioni	interi e preposizioni	avverbi, preposizioni e congiunzioni	congiunzioni	preposizioni	verbi	verbi pronominali	verbi pronominali	fonosimboli	interiezioni
X	8	1	3	2	—	—	—	1	1	4	—	—	—	—
XI	17	1	3	—	1	—	—	—	2	3	—	—	—	1
XII	169	22	41	23	2	2	—	5	2	84	4	—	—	5
XIII	3536	606	682	448	21	20	4	41	15	1640	56	6	2	20
XIV	8117	2289	1515	1025	10	9	—	31	12	3315	136	5	10	42
XV	2423	570	366	144	—	—	—	1	—	732	28	3	10	9
XVI	5484	1498	811	523	3	1	—	12	—	1572	64	20	11	33
XVII	4034	1225	617	427	2	—	—	1	—	1154	43	5	9	11
XVIII	4353	1458	627	276	—	—	—	7	—	832	35	14	10	22
XIX	20729	4429	3327	850	—	1	—	8	1	2338	121	40	45	53
XX	66827	17594	13720	2136	1	—	—	8	3	3635	287	66	120	116
XXI	543	127	46	4	—	—	—	—	—	26	1	—	1	—

* Osservazioni relative alla tabella 2.1:
a) i secoli sono stati calcolati nel seguente modo: sec. X dal 900 al 999, sec. XI dal 1000 al 1099, ecc.
b) questa tabella prende in considerazione *solo* i lemmi che possiedono una data. Ne consegue:
• La scomparsa dai computi di tutti i lemmi senza data (varianti, sostantivi femminili senza sovrappiù, la maggior parte dei verbi pronominali, tutti i participi passati, ecc.). I dati della tabella 1 e quelli qui esposti non sono perciò confrontabili, in quanto quelli utilizzano la categoria grammaticale indipendentemente dalla data, mentre questi abbinano i due parametri e, in assenza del secondo, non considerano il lemma.
• La sovrabbondanza di altre categorie. Alcune delle categorie grammaticali scelte, in secoli particolarmente "alti" (X, XI, XII ecc.) determinano un'anomalia nel computo: ad es. i pronominali degli **III** sono inseriti sotto il lemma principale e quindi compatiranno sia nella categoria "verbi" sia nella categoria "verbi pronominali" (es. da questa tabella risulterebbe che i verbi pronominali in tutto il dizionario sono 775, perché vengono datati esclusivamente quei verbi che non hanno altra forma che la pronominale, mentre tutti gli altri pronominali, non possedendo una data, non compaiono).

Přiloha č. 2

SUGETA, Shigeaki, *Il sintagma nominale dei tipo "parola-chiave" in italiano e nelle lingue romanze*. In Foresti, Rizzi, and Benedini, 1989, str. 209

Příloha č. 3
Číslovky

diaciassette 17	mille 1000	quattordici 14	sessanta 60	trenta 30
diciotto 18	novanta 90	quattro 4	settanta 70	undici 11
dieci 10	nove 9	quindici 15	sette 7	uno 1
dodici 12	ottanta 80	sedici 16	tre 3	venti 20
due 2	quaranta 40	sei 6	tredici 13	zero 0

Příloha č. 4
Toponyma (Il toponimo)

konverzní výraz	použití ve funkci podstatného jména	použití ve funkci přídavného jména
arabo	A s. m. (f. -a) 1 Abitante musulmano dell'Arabia. 2 Chi appartiene a popolazioni o gruppi etnici che hanno subito in modo determinante la dominazione etnica, politica e culturale degli Arabi, assumendone le caratteristiche proprie, spec. la lingua e la religione: gli arabi del Marocco.	C agg. • Degli Arabi: lingua, arte, religione araba Pane arabo , tipo di panino tondo, basso, con poco sale e lievito.
ebreo	s. m. (f. -a); anche agg. 1 Appartenente al popolo discendente da un gruppo di tribù semitiche stanziatesi, durante il secondo millennio a.C., nella Palestina e costituitosi poi in unità nazionale e religiosa Ebreo errante, figura leggendaria di ebreo che schernì Cristo sul Calvario e fu condannato a vagare fino alla fine del mondo; (fig.) persona irrequieta, che non si ferma mai. 2 (fig., spreg.) Secondo un'antica tradizione antisemitica, chi (o che) mostra grande attaccamento al denaro: Don Rodrigo intanto faceva... mentalmente i suoi conti... Questo capriccio mi vuol costare! Che ebreo! (A. MANZONI) (V. nota d'uso STEREOTIPO).	

franco	<p>A s. m. (f. -a; pl. m. -chi)</p> <p>1 Ogni appartenente alle tribù germaniche stanziato nel Basso Reno che nel V sec. invasero il territorio dell'odierna Francia.</p> <p>2 (lett.) Francese: il re dei Franchi (L. ARIOSTO).</p> <p>3 †Europeo, cristiano, nelle regioni del Mediterraneo orientale, spec. dopo le crociate.</p>	<p>B agg.</p> <p>1 Degli antichi Franchi Scrittura franca, carolina Lingua franca, ramo di lingua germanica parlato dai Franchi nelle loro sedi germaniche e poi nella Gallia sino al sec. IX.</p> <p>2 (lett.) Francese.</p> <p>3 Alla franca, all'europea, negli antichi scali del Levante Lingua franca, mista di italiano, spagnolo e arabo, grammaticalmente semplificata, usata per molti secoli da europei, arabi e turchi nei commerci del Mediterraneo orientale; (est.) ogni lingua creola di europei e indigeni in America e Australia; (est.) ogni lingua con lessico misto e grammatica semplificata formata per consentire la comunicazione pratica fra gruppi linguistici diversi che abbiano frequenti occasioni di reciproco contatto.</p>
longobardo	<p>A s. m. (f. -a)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Ogni appartenente a un'antica popolazione germanica stanziata nell'Italia settentrionale fra il VI e l'VIII sec. d.C. 	<p>B agg.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Dei Longobardi.
mandarino	<p>A s. m.</p> <p>1 Funzionario civile dell'antico impero cinese.</p> <p>2 (est.) Alto funzionario o personaggio potente e influente.</p> <p>3 (solo sing.) Lingua mandarina.</p>	<p>B agg.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Cinese mandarino, lingua mandarina, denominazione della lingua burocratica e letteraria cinese.
musulmano	<p>agg. e s. m. (f. -a)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Islamico. 	
rom	<p>s. m. e f. inv.; anche agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● (antrop.) Zingaro: lingua rom; insediamento di rom. 	

zingaro	A s. m. (f. -a) 1 Chi appartiene a una popolazione originaria dell'India, diffusasi in Europa fin dal XII sec., caratterizzata da nomadismo, attività lavorative saltuarie e tradizioni etniche proprie, tra cui spec. la danza, la musica e la predizione dell'avvenire: un accampamento di zingari. CFR. Nomade, rom (1) Fare vita da zingaro, (fig.) spostarsi di frequente da una località a un'altra, dormendo fuori casa. 2 (fig., spreg.) Persona dall'aspetto sciatto e trasandato (V. nota d'uso STEREO TIPO).	B agg. ● (raro) Zingaresco: musica zingara; lingua zingara.
----------------	---	---

Příloha č. 5

Nepřízůsobené výpůjčky (I prestiti non integrati)

internet	[vc. ingl., propr. 'rete (net) reciproca (inter-)' ☼ 1990]	A s. f. inv. ● Sistema integrato di interconnessione tra computer e reti locali, che consente la trasmissione di informazioni in tutto il mondo: fare una ricerca in Internet Internet café; SIN. Cibercafé Internet point Internet banking, attività di sportello bancario per mezzo di un computer collegato a Internet.	B anche agg. inv.: sito Internet.
tv	[1956]	A s. f. inv. ● Accorc. di televisione.	B in funzione di agg. inv. ● (posposto a un sost.) Televisivo: la programmazione, il canone tv.
bar	[fr. bar, dall'ingl. bar 'barra', per la sbarra che esisteva in alcuni locali per appoggio ☼ 1897]	A s. m. inv. 1 Locale pubblico in cui si consumano caffè, liquori, bibite, panini, spec. al banco Da bar, (iron.) ozioso, inutile: chiacchiere da bar Bar Sport, (per anton.) bar in cui tifosi e sportivi discutono spec. di calcio; (fig.) luogo in cui si fanno chiacchiere oziose: discussioni da bar Sport. 2 Mobile per tenervi liquori e bevande in genere.	B in funzione di agg. inv. ● (posposto a un sost.): servizio bar.
flash	[vc. ingl., propr. 'lampo', di orig. espressiva ☼ 1924]	A s. m. inv. (pl. ingl. flashes) 1 Lampo di luce ottenuto un tempo col magnesio e in seguito mediante dispositivo elettronico, per eseguire fotografie notturne o in ambiente scarsamente illuminato Dispositivo che produce tale lampo. 2 Lampo di luce variamente impiegato in apparecchiature elettroniche Sorgente luminosa, spec. lampada a spirale, che lo produce. 3 (fig.) Breve notizia giornalistica	B agg. inv. ● Molto breve, essenziale, tempestivo: notizia flash; telegiornale flash.

		riguardante un avvenimento recentissimo: un flash d'agenzia (est.) Breve informazione di attualità spec. in una trasmissione radiotelevisiva: sull'avvenimento verranno trasmessi dei flash tra un programma e l'altro.	
jeans	[vc. dell'ingl. d'America, da (blue-)jeans ☼ 1959]	A s. m. inv. Si usa con gli art. il, un, i ● Tipo di grossa tela di cotone molto resistente, quasi sempre blu: un vestito, una giacca, una borsa di jeans; era tutto vestito di jeans.	B anche agg. inv.: tela jeans.
manager	[ingl., da to manage 'dirigere, gestire', dall'it. maneggiare ☼ 1895]	A s. m. e f. inv. 1 (org. az.) Dirigente con potere decisionale nella conduzione di un settore di un'impresa: area manager, brand manager, product manager, project manager, sales manager (V. le singole voci). 2 Chi cura o rappresenta gli interessi di un attore, cantante, atleta e sim.	B anche agg.: donna manager.
record	[vc. ingl. record 'registrazione (di un primato)', da to record 'iscrivere, registrare', dall'ant. fr. recorder 'ricordare' ☼ 1895]	A s. m. inv. 1 (sport) Primato: record mondiale A tempo di record, (fig.) in un tempo brevissimo: ha terminato il lavoro a tempo di record Anche iron.: il record della sporcizia. 2 (inform.) In un database, insieme strutturato di informazioni suddiviso in campi.	B in funzione di agg. inv. (posposto a un sost.) ● Si dice di ciò la cui superiorità è assoluta rispetto ad altro: cifra record.
sport	[vc. ingl., in orig. 'divertimento', dall'ant. fr. desport. V. diporto ☼ 1829]	A s. m. inv. 1 L'insieme delle gare e degli esercizi compiuti individualmente o in gruppo come manifestazione agonistica: fare dello sport; praticare lo sport; sport individuale; sport a squadre; lo sport del calcio, del pugilato; Sport invernali, quelli che si praticano sulla neve o sul ghiaccio (sci, bob, hockey ecc.) Sport di combattimento, il pugilato 2 (est.) Divertimento, diletto, passatempo, spec. nella loc. per sport: fare qlco. per sport.	B in funzione di agg. inv. ● (posposto a un sost.) Sportivo: macchina sport.

spray	[vc. ingl., propr. 'spruzzo, getto vaporizzato' ☀ 1927]	A s. m. inv. 1 Dispositivo per spruzzare mediante nebulizzazione o polverizzazione sostanze liquide, spec. prodotti di bellezza, profumi, insetticidi e sim.: dare il profumo con lo spray. 2 (est.) La sostanza liquida che si spruzza mediante lo spray: dare lo spray sui capelli; dà un po' di spray nella stanza. 3 Spray art, graffitismo.	B in funzione di agg. inv. ● (posposto a un sost.) Detto di prodotto fornito di spray: profumo in confezione spray; bombola spray (est.) Detto di sostanza liquida che si spruzza mediante lo spray: deodorante, insetticida, lacca spray.
est	[fr. est, dall'ingl. east, di orig. indeur. ☀ 1561]	A s. m. 1 (geogr.; anche con iniziale maiuscola) Punto cardinale nella cui direzione si vede sorgere il sole nei giorni degli equinozi di primavera e di autunno. 2 (est.) Territorio, paese e sim. situato in direzione dell'est rispetto a un punto stabilito: l'Est dell'Europa (per anton.) I Paesi dell'Est, quelli dell'Europa orientale, un tempo soggetti all'influenza politica dell'Unione Sovietica. 3 (est.) Nel bridge, posizione del giocatore che, al tavolo da gioco, si colloca di fronte al giocatore in posizione Ovest con cui fa coppia.	B in funzione di agg. inv. ● (posposto a un sost.) Orientale, spec. nelle loc. fascia est, parete est, zona est e sim.
nord	[sp. norte, dall'ingl. ant. north ☀ 1534]	A s. m. 1 (geogr.; anche con iniziale maiuscola) Principale punto cardinale, rilevato mediante puntamento astronomico sulla stella polare Nord magnetico, punto della Terra al quale si volge l'ago calamitato della bussola. 2 (est.) Zona settentrionale di un paese, un continente e sim.: città del nord; gente del nord; il Nord dell'Italia, dell'Europa L'insieme dei Paesi industrializzati ed economicamente sviluppati, situati per lo più nell'emisfero boreale: il Nord del mondo; la contraddizione Nord-Sud. 3 Nel bridge, posizione del giocatore che, al tavolo da gioco, si colloca di fronte al giocatore in posizione Sud col quale fa coppia.	B in funzione di agg. inv. ● (posposto a un sost.) Settentrionale, spec. nelle loc. fascia nord, parete nord, zona nord e sim.

ovest	[fr. ouest, dall'ingl. west, dalla stessa radice del lat. vēsper 'vespero' ☀ av. 1557]	A s. m. 1 (geogr.; anche con iniziale maiuscola) Punto cardinale nella cui direzione si vede tramontare il sole nei giorni degli equinozi. 2 (est.) Parte dell'orizzonte dove il sole tramonta (est.) Territorio, paese e sim. situato in direzione dell'ovest rispetto a un punto stabilito: l'Ovest dell'Europa. CFR. West. 3 Nel bridge, posizione del giocatore che, al tavolo da gioco, si colloca di fronte al giocatore in posizione est con cui fa coppia.	B in funzione di agg. inv. ● (posposto a un sost.) Occidentale, spec. nelle loc. fascia ovest, parete ovest, zona ovest e sim.
sud	[dal fr. sud, che è dall'ant. ingl. suth ☀ av. 1557]	A s. m. 1 (geogr.; anche con iniziale maiuscola) Punto cardinale nella cui direzione si osserva il Sole nel momento in cui esso è più alto sull'orizzonte. 2 Zona meridionale di un paese, una nazione, e sim.: il Sud dell'Italia; terra, gente del sud Profondo Sud, territori di regioni meridionali spec. americane ed europee, caratterizzate da depressioni socio-economiche L'insieme dei Paesi del sottosviluppo, situati per lo più nell'emisfero australe: il Sud del mondo; la contraddizione Nord-Sud. 3 Nel bridge, posizione del giocatore che, al tavolo da gioco, si colloca di fronte al giocatore in posizione Nord col quale fa coppia.	B in funzione di agg. inv. ● (posposto a un sost.) Meridionale, spec. nelle loc. fascia sud, parete sud, zona sud e sim.

Příloha č. 6

Hrubá pojmenování

konverzní výraz	základní použití ve slovníku Zingarelli	funke přídatného jména
spazzatura	A s. f. 1 Attività dello spazzare. 2 Ciò che si spazza, immondizia, rifiuti: cassetta della spazzatura; buttare qlco. nella spazzatura. 3 (fig.) Ciò che è da rifiutare perché volgare, scadente, di pessimo gusto: questo film è solo spazzatura Trattare qlcu. o qlco. come spazzatura, con disprezzo.	B in funzione di agg. inv. ● (posposto a un sost.) Volgare, di nessun pregio: cinema spazzatura; tv spazzatura . SIN. Trash.

asino	<p>A s. m. (f. -a)</p> <p>1 Mammifero dei Perissodattili, più piccolo del cavallo e con orecchie più lunghe, grigio e biancastro sul ventre con lunghi crini all'estremità della coda (<i>Equus asinus</i>). SIN. Ciuco, somaro</p> <p>2 (fig.) Persona ignorante, zotica: è un asino calzato e vestito PROV. Meglio un asino vivo che un dottore morto, meglio rimanere ignoranti che rovinarsi la salute studiando troppo.</p>	<p>B in funzione di agg.</p> <p>● (raro) Ignorante, grossolano: gente asina.</p>
assassino	<p>A s. m. (f. -a)</p> <p>1 Chi commette un assassinio: ricercare, scoprire, processare, condannare un assassino; l'assassino cancellò le sue tracce; l'assassino torna sempre sul luogo del delitto.</p> <p>2 (relig.) Affiliato alla setta segreta degli Assassini che, nel XII sec., in Siria, praticavano l'omicidio per fini religiosi agendo sotto l'effetto dell'hascisc.</p> <p>3 (raro, lett.) Sicario (est.) Chi danneggia qlco. o qlcu. per malvagità o incapacità.</p>	<p>B agg.</p> <p>1 Malvagio, criminale: tendenze assassine.</p> <p>2 (fig.) Che conquista, seduce: occhi assassini Mosca assassina, neo artificiale che, nel sec. XVIII, le dame mettevano all'angolo dell'occhio o della bocca per civetteria.</p>
cretino	<p>agg. e s. m. (f. -a)</p> <p>1 Che (o Chi) è affetto da cretinismo.</p> <p>2 (est.) Che (o Chi) manifesta o rivela stupidità: discorso cretino; persona cretina; parole cretine; comportarsi da, come un cretino. SIN. Imbecille, sciocco, stupido.</p>	
gnocco	<p>A s. m. (pl. -chi)</p> <p>1 (spec. al pl.) Ognuno dei pezzetti tondeggianti di un impasto di farina e patate, lessati e conditi spec. con burro o sugo di pomodoro Gnocchi alla romana, fatti con un impasto di semolino e burro tagliato poi in forme spec. tondeggianti, conditi con burro e gratinati al forno Gnocco fritto, focaccia frita, specialità emiliana; SIN. Crescente.</p> <p>2 (pop.) Prominenza, bernoccolo: cadendo si è fatto uno gnocco in fronte Grumo: farina piena di gnocchi.</p>	<p>B s. m. (f. -a); anche agg.</p> <p>● (fig.) Persona sciocca, tonta.</p>

idiota	<p>A s. m. e f. (pl. m. -i)</p> <p>1 (med.) Chi è affetto da idiozia.</p> <p>2 (est.) Persona stupida, deficiente: comportamento da idiota; parlare, agire come un idiota. SIN. Beota, ebete.</p> <p>3 †Persona rozza e incolta.</p>	<p>B agg.</p> <p>1 (med.) Che è affetto da idiozia.</p> <p>2 (est.) Stupido, insensato, balordo: espressione idiota; discorso idiota.</p>
maleducato	<p>agg. e s. m. (f. -a)</p> <p>● Che (o Chi) è privo di educazione e buona creanza: ragazzo maleducato; se... date una buona notizia ad un maleducato, gestisce, muggia (F. DE SANCTIS). SIN. Screanzato, villano.</p>	
pazzo	<p>A agg. e s. m. (f. -a)</p> <p>1 Che (o Chi) mostra alterazione nelle proprie facoltà mentali: diventare pazzo; pazzo furioso; pazzo da legare; una povera pazza; urlare, smaniare come un pazzo.</p> <p>2 (est.) Che (o Chi) si comporta in modo insensato, come se fosse fuori di sé: mi sembri pazzo; è corso via come un pazzo; un discorso da pazzo Cose da pazzi!, cose incredibili, assurde e sim. Con valore rafforz.: essere innamorato, geloso pazzo Nella loc. essere pazzo di, seguita da un sost., ha valore iperb.: essere pazzo d'amore, di gioia, di felicità, di disperazione Andare pazzo per qlco., esserne particolarmente attratto: va pazzo per il ballo (est.) Che (o Chi) mostra un comportamento particolarmente bizzarro: è sempre stato un po'pazzo; che pazzo a vestirsi in quel modo!</p>	<p>B agg.</p> <p>● Degno di un pazzo, cioè particolarmente strano e stravagante: discorsi pazzi; un gesto veramente pazzo Eccessivo: fare spese pazze; correre a pazzo velocità Provare un gusto pazzo a (o nel) fare qlco., divertirsi moltissimo Darsi alla pazzo gioia, abbandonarsi ai divertimenti più sfrenati Tempo pazzo, incostante †Acqua pazzo, brodo lungo e insipido, o latte misto ad acqua All'acqua pazzo, V. acqua nel sign. A 1.</p>

schifo	<p>A s. m.</p> <p>1 Senso di ripugnanza, nausea, disgusto: provare, sentire, mettere, schifo Fare schifo a qlcu., destare ripugnanza: quel cibo mi fa schifo Fare schifo, (iperb.) essere fatto male, brutto: il tuo vestito fa schifo; (est.) dare un pessimo risultato: i nostri campioni hanno fatto schifo Che schifo!, escl. che esprime ribrezzo, riprovazione per ciò che è fatto male, che dà cattivi risultati e sim. (lett.)</p> <p>Avere a schifo, avere a noia.</p> <p>2 (est.) Ciò che provoca un senso di disgusto o che è molto brutto: quella minestra è un vero schifo; quel libro è uno schifo!</p>	<p>B agg.</p> <p>1 (tosca.) Schifoso, ripugnante.</p> <p>2 (raro, lett.) Schifiloso: e tu schifo rifuggi / ogni vivanda (G. PARINI).</p> <p>3 †Schivo, ritroso: Laura mia, coi suoi santi atti schifi (F. PETRARCA).</p>
---------------	---	---

Příloha č. 7

Osoba + vlastnost (Il nome della persona + il carattere)

konverzní výraz	základní použití ve slovníku Zingarelli	funkce přídavného jména	další použití
ammalato	<p>agg. e s. m. (f. -a)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Che (o Chi) è colpito da una malattia: essere gravemente ammalato; cadere ammalato; ho i bambini ammalati; visitare gli ammalati; (fig.) è ammalato di nostalgia. 		
arrogante	<p>agg. e s. m. e f.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Che (o Chi) dimostra presunzione e insolenza: dalla sua bocca escono solo parole arroganti; sei un bell'arrogante. 		
benestante	<p>s. m. e f.; anche agg.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Chi (o Che) possiede mezzi finanziari sufficienti per vivere con una certa agiatezza: è una persona benestante. SIN. Abbiente, agiato, facoltoso. 		
celibe	<p>s. m. lett. f.; anche agg.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Chi (o Che) non è congiunto in matrimonio, detto di uomini: un vecchio celibe; è ancora celibe. SIN. Scapolo (lett.) Chi (o Che) non è congiunto in matrimonio, detto di donne: rimanendo celibe per aver rifiutati tutti i partiti che le si erano offerti (A. MANZONI). SIN. Nubile. 		

chiacchierone	s. m. (f. -a); anche agg. 1 Chi (o Che) chiacchiera molto e volentieri. SIN. Ciarliero, loquace, pettegolo. 2 Chi (o Che) non sa tenere un segreto: non ci si può fidare di quel chiacchierone.		
dilettante	agg. e s. m. e f. 1 Che (o Chi) coltiva un'arte, una scienza o si dedica a un'attività sportiva per pura passione (+ di): chimico, ciclista dilettante; dilettante di musica, di pittura; compagnia teatrale di dilettanti; corsa per dilettanti. 2 (est.) Che (o Chi) manca di esperienza, perizia e sim.: filologo, lessicografo dilettante; al tuo confronto è solo un dilettante (spreg.) Che (o Chi) si occupa di qlco. con grande faciloneria, in modo superficiale e senza un'adeguata preparazione: critico dilettante; fare il poliziotto dilettante; in politica è un dilettante.		
gigante	A s. m. (f. -éssa, anche scherz.) 1 Nella mitologia greco-romana, ciascuno dei figli della Terra, di smisurata statura, che lottarono contro Giove Nella Bibbia, uomo di antiche generazioni vissuto prima del diluvio. 2 (est.) Persona di statura notevolmente al di sopra della media Fare passi da gigante, (fig.) progredire molto rapidamente: la tecnica ha fatto passi da gigante. SIN. Colosso. 3 (fig.) Persona che eccelle per capacità, forza, virtù, ingegno e sim.: Dante è un gigante della poesia (fig.) Gigante nel deserto, costruzione, impianto e sim. di grande imponenza, ma inutile o inutilizzato in un determinato contesto Guerra di giganti, (fig.) combattuta da avversari di grande potenza e valore.	B agg. 1 Di grandi dimensioni: una pianta gigante Stella gigante , la cui dimensione è una decina di volte maggiore di quella del Sole Stella gigante rossa, tipo di stella gigante caratterizzata da un'emissione con massimo nella regione spettrale del rosso. 2 (sport) Slalom gigante , (ellitt.) gigante, V. slalom.	
mammifero	A agg. e s. m. ● Che (o Chi) è dotato di ghiandole mammarie per l'allattamento dei piccoli: animale mammifero; l'uomo è un mammifero.		B s. m. ● (zool.) Ogni individuo appartenente alla classe dei Mammiferi.
obeso	agg. e s. m. (f. -a) ● Che (o Chi) è affetto da obesità. SIN. Grasso, pingue.		

permaloso	agg. e s. m. (f. -a) ● Che (o Chi) si indispettisce o si adombra anche per parole o atti in sé insignificanti. SIN. Ombroso.		
prigioniero	A agg. e s. m. (f. -a) 1 Che (o Chi) è stato rinchiuso in un luogo, ed è quindi privo della libertà: essere, rimanere prigioniero di qlcu.; far prigioniero qlcu.; uccello prigioniero in gabbia; i prigionieri sono fuggiti. 2 Che (o Chi), durante operazioni di guerra, è stato catturato dal nemico: militari prigionieri; prigionieri di guerra; campo dei prigionieri; restituzione, riscatto dei prigionieri.	B agg. 1 (fig.) Che, per vari motivi, subisce limitazioni nella sua libertà di movimento (anche iperb.): il marito la tiene prigioniera in casa (est.) Che è dominato, schiavo, succube di qlcu. o di qlco.: è prigioniero delle sue idee, delle convenzioni sociali. 2 Vite prigioniera , V. vite (2).	C s. m. 1 (f. -a) In giochi di ragazzi, chi è stato catturato ed è perciò escluso dal gioco sino a che non venga liberato da un altro. 2 † Custode di una prigioniera.
rivale	agg. e s. m. e f. ● Che (o Chi) compete con altri: essere rivali in amore Concorrente, competitore: atleti rivali; sono rivali nella professione Essere senza rivali, non avere (o non temere) rivali, essere nettamente superiore.		
schiavo (otrok)	A s. m. (f. -a); anche agg. 1 Chi (o Che) è totalmente privo della libertà individuale e gener. di ogni diritto, soggetto interamente alla proprietà privata di un padrone per nascita o per cattura in guerra o per vendita o per condanna: gli schiavi greci, romani; acquistare, uccidere uno schiavo; commercio, tratta, degli schiavi Vita da schiavi, dura, faticosa Essere trattato come uno schiavo, duramente, senza pietà. 2 Chi (o Che) soffre soggezione, asservimento, dipendenza e sim. che vincolano e impediscono, in parte o completamente, la sua libertà: popolo schiavo 3 † Forma di saluto (da cui l'attuale ciao): schiavo suo; schiavo vostro; amici vi sono schiavo (C. GOLDONI).	B agg. 1 Alla schiava, (ellitt.) alla maniera degli schiavi Braccialetto alla schiava, alto, pesante e privo di motivi ornamentali, simile all'anello che incatenava gli schiavi Sandali alla schiava, legati al piede da lacci che salgono oltre la caviglia. 2 † Della Slavonia: il mar schiavo e il toscano (L. ARIOSTO).	
tifoso	agg. e s. m. (f. -a) 1 (med.) Che (o Chi) è affetto da tifo. 2 Che (o Chi) fa il tifo per atleti o squadre sportive (est., raro) Ammiratore entusiastico: essere tifoso di un noto cantante. SIN. Fan.		

vigliacco	<p>A agg. e s. m. (f. -a; pl. m. -chi)</p> <p>1 Che (o Chi) fugge davanti al pericolo o accetta, senza ribellarsi o reagire, ingiustizie, umiliazioni, soperchierie e sim., imposte a lui stesso o ad altri: gente vigliacca; SIN. Codardo, pusillanime. CONTR. Coraggioso, risoluto.</p> <p>2 Che (o Chi) si impone con la prepotenza a chi è indifeso, compie sopraffazioni, ingiustizie e sim.: un individuo spregevole e vigliacco; non voglio aver nulla a che fare con un vigliacco della tua specie.</p>	<p>B agg.</p> <p>1 Vile Compiuto con vigliaccheria: comportamento vigliacco; azione subdola e vigliacca.</p> <p>2 (raro) Sfrontato, malizioso: mi ha risposto un sorriso vigliacco (C. PAVESE) </p>	
------------------	---	--	--

Příloha č. 8

Typ na zakončení – ista

konverzní výraz		základní použití ve slovníku Zingarelli	funkce přídavného jména
altruista	[fr. altruiste ☀ 1897]	s. m. e f.; anche agg. (pl. m. -i) ● Chi (o Che) dà prova di altruismo.	
ciclista	[fr. cycliste. V. ciclismo ☀ 1894]	A s. m. e f. (pl. m. -i) 1 Chi va in bicicletta: una strada piena di ciclisti. 2 Chi pratica lo sport della bicicletta. 3 Chi vende o ripara biciclette.	B in funzione di agg. ● (posposto a un sost.) Che va in bicicletta, che si sposta per mezzo della bicicletta: bersaglieri ciclisti.
egoista	[av. 1764]	A s. m. e f. (pl. m. -i) ● Chi tende a seguire esclusivamente i propri interessi e desideri, senza considerare quelli altrui. CONTR. Altruista.	B agg. ● Egoistico: mentalità egoista; desideri egoisti.
opportunist	[fr. opportuniste, da opportunisme 'opportunismo' ☀ 1850]	A s. m. e f. (pl. m. -i) 1 Chi agisce con opportunismo (nel sign. 1). 2 Chi dà prova di opportunismo (nel sign. 2).	B agg. ● Opportunistico: microrganismo patogeno opportunist.
pacifista	[fr. pacifiste, da pacifique 'pacifico' ☀ 1905]	A s. m. e f. (pl. m. -i) ● Fautore, sostenitore del pacifismo. CONTR. Guerrafondaio.	B agg. ● Del pacifismo, dei pacifisti: teoria pacifista; atteggiamento pacifista.

professionista	[1842]	<p>A s. m. e f. (pl. m. -i)</p> <p>1 Chi esercita una professione: associazione di professionisti.</p> <p>2 Chi pratica una specialità sportiva come professione.</p> <p>SIN. Pro, prof. CONTR. Dilettante.</p> <p>3 (est.) Persona molto abile in qlco.: il furto è opera di professionisti (scherz., eufem.) Professionista del sesso, prostituta: c'erano otto professioniste che... fecero cose da medaglie al valore (B. FENOGLIO).</p>	<p>B anche in funzione di agg.:</p> <p>fotografo professionista;</p> <p>ciclista professionista.</p>
protagonista	[vc. dotta, gr. prōtagōnistēs, comp. di prōtos 'primo' (V. proto-) e agōnistēs 'lottatore, combattente' (V. agonista) ☼ sec. XIV]	<p>A s. m. e f. (pl. m. -i)</p> <p>1 Nell'antico teatro greco, il primo attore che, sulla scena, interpretava il personaggio principale; CFR. Deuteragonista Attore che interpreta il personaggio principale in opere teatrali, cinematografiche, televisive e sim.</p> <p>2 (est.) Il personaggio principale di un'opera narrativa (est.) Chi ha una parte di primo piano in vicende della vita reale: i protagonisti di una vicenda giudiziaria; è stata protagonista di uno spiacevole episodio.</p>	<p>B agg.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Detto di attore che interpreta il personaggio principale: attore protagonista, non protagonista.
umorista	[fr. humoriste, da humorisme 'umorismo (2)' ☼ 1585]	<p>A s. m. e f. (pl. m. -i)</p> <p>1 Persona dotata di umorismo.</p> <p>2 Autore di opere (testi, disegni, ecc.) umoristiche Chi scrive opere umoristiche Chi fa dell'umorismo.</p>	<p>B agg.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Umoristico.

Typ na zakončení –tore + povolání

collaboratore	<p>s. m. (f. -trice); anche agg. ● Chi (o Che) collabora: egli dee entrare in comunione con la gioventù, e farla sua collaboratrice (F. DE SANCTIS) Collaboratore scientifico, informatore medico scientifico Collaboratore ed esperto linguistico, chi svolge funzioni di insegnamento di una lingua moderna all'università. CFR. Lettore Collaboratore familiare. SIN. Colf atd.</p>	
direttore	<p>A s. m. 1 (f. -trice (V.)) Chi dirige un istituto, un'azienda, un'attività: il direttore di un quotidiano, di un ufficio, di un collegio; direttore d'orchestra Direttore didattico, denominazione (fino al 2001) del dirigente scolastico nella scuola primaria Direttore di produzione Direttore artistico Direttore della fotografia, Direttore di macchina Direttore di tiro Direttore d'incontro, arbitro Direttore tecnico Direttore sportivo, Direttore Direttore spirituale 2 Dispositivo per aumentare l'efficienza di un'antenna televisiva in una particolare direzione.</p>	<p>B agg. 1 (raro) Che fornisce le direttive: principio direttore; linea direttrice. 2 (mat.) Di direzione: cono direttore.</p>
lavoratore	<p>A s. m. (f. -trice, pop., disus. -tóra) 1 Chi impiega le proprie energie fisiche e intellettuali nell'esercizio di un'attività produttrice di beni o servizi : lavoratore agricolo, dell'industria; lavoratore autonomo, subordinato 2 Chi lavora molto, con assiduità e impegno: è un lavoratore indefesso, instancabile. 3 †Contadino.</p>	<p>B agg. ● Che lavora Dei lavoratori: classe lavoratrice.</p>
lettore	<p>A s. m. 1 (f. -trice) Chi legge: lettore accorto, attento, disordinato; è un assiduo lettore di libri, di giornali Chi legge a persona impossibilitata a farlo: fa il lettore in un istituto per ciechi. 2 Dispositivo da collegare a un computer o a un apparecchio televisivo per la visualizzazione o la riproduzione di cd-rom, DVD o altri supporti contenenti dati o registrazioni audiovideo. 3 Apparecchio ottico che ingrandisce microfilm di documenti, stampati e sim., per permetterne la lettura. 4 (f. -trice) Laico istituito ministro, con il compito di leggere la parola di Dio</p>	<p>B agg. ● (raro) Che legge Padre lettore, professore di teologia nella scuola dei Domenicani e dei Francescani.</p>

	<p>durante la Messa.</p> <p>5 (f. -trice) Nell'ordinamento universitario, insegnante di lingue moderne: lettore a contratto Lettore di scambio, insegnante di madre lingua straniera proveniente da un'università estera Nel Medioevo, docente, professore.</p> <p>6 †Elettore.</p>	
pescatore	<p>A s. m. (f. -trice, raro -tóra, nel sign. 1)</p> <p>1 Chi esercita la pesca: pescatore professionale; villaggio di pescatori.</p> <p>2 (per anton.) San Pietro Anello del pescatore, anello piscatorio (V. piscatorio).</p> <p>3 (mar., disus.) Grosso gancio per recuperare l'ancora con ceppo dopo salpata.</p> <p>4 (miniere) Attrezzo con cui si estraggono dai fori di sonda oggetti che vi siano accidentalmente caduti.</p> <p>5 Nella loc. agg. inv. e avv. alla pescatora, secondo l'uso dei pescatori Risotto alla pescatore, con frutti di mare Pantaloni alla pescatore, tagliati o portati arrotolati all'altezza del polpaccio.</p>	<p>B agg.</p> <p>● Detto di animali che si nutrono prevalentemente di pesci: martin pescatore, V. martino (2); rana pescatrice, V. rana.</p>
produttore	<p>A s. m. (f. -trice)</p> <p>1 Chi produce: i produttori di vino.</p> <p>2 Impresario cinematografico, finanziatore e organizzatore della produzione di film.</p> <p>3 Chi è incaricato di procurare ordini e clienti a un'impresa.</p>	<p>B anche agg.</p> <p>1 Che genera, che crea: la facoltà produttrice della lingua greca (G. LEOPARDI).</p> <p>2 Che produce: paese produttore di caffè; società produttrice di film.</p>
trasportatore	<p>A s. m. (f. -trice); anche agg.</p> <p>● Chi (o Che) trasporta.</p>	
vincitore	<p>s. m. (f. -trice); anche agg.</p> <p>● Chi (o Che) vince: i vincitori della guerra; subire le imposizioni del vincitore; il vincitore di un concorso, di un incontro; presto lo festeggeremo vincitore; la squadra vincitrice del torneo Vincitore assoluto, chi risulta in testa alla graduatoria generale, dopo quelle parziali o quando vengono stabilite anche classifiche per categoria.</p>	

ballerino	<p>A s. m.</p> <p>1 (f. -a) Chi balla per professione, spec. in luoghi di pubblico spettacolo: i ballerini russi. SIN. Danzatore.</p> <p>2 (f. -a) (est.) Chi balla per diletto, spec. con abilità: un ottimo, un pessimo ballerino.</p> <p>3 Pianta delle Orchidacee con tuberi ovoidali, foglie lanceolate con lunga spiga terminale con molti piccoli fiori gialli e rossi, e parte del calice simile a una figura umana (<i>Aceras anthroporum</i>).</p>	<p>B agg.</p> <p>1 Che balla Cavalli ballerini, quelli del circo.</p> <p>2 (est.) Instabile Terre ballerine, soggette a frequenti terremoti (fig.) Mutevole, variabile: tempo ballerino (fig.) Incerto, traballante: difesa ballerina (fig.) Asso ballerino, quello che a poker il giocatore, già in possesso di una coppia, non scarta per puntare alla doppia coppia o per lasciar credere di possedere già un tris.</p> <p>3 Detto di una specie di bomba a mano con impennaggio di tela.</p>
contadino	<p>A s. m. (f. -a)</p> <p>1 Lavoratore della terra: gruppo di contadini al lavoro. SIN. Agricoltore.</p> <p>2 (spreg.) Persona dai modi rozzi, grossolani e villani. (V. nota d'uso STEREO TIPO). PROV. Al contadino non far sapere quanto è buono il formaggio con le pere, è meglio non far sapere a chi li produce quanto sono buoni i suoi prodotti; Contadino, scarpe grosse e cervello fino, al contadino non manca un'acuta intelligenza.</p> <p>3 †Abitante del contado. CONTR. Cittadino.</p>	<p>B agg.</p> <p>1 Che proviene dal contado o lavora la terra; relativo alla campagna: avere un'origine contadina; famiglia contadina; civiltà contadina.</p> <p>2 (spreg.) Contadinesco: maniere contadine; intendo raccontarvi un amorazzo contadino (G. BOCCACCIO).</p>
infermiere	<p>A s. m. (f. -a)</p> <p>1 Operatore sanitario, in possesso di adeguata formazione professionale, responsabile dell'assistenza infermieristica preventiva, curativa e riabilitativa.</p> <p>2 (est.) Chi assiste un malato: gli ha fatto da infermiera la moglie.</p>	<p>B agg.</p> <p>● Che presta assistenza agli infermi: suora infermiera; corpo di volontari infermieri.</p>

<p>ladro</p>	<p>A s. m. (f. -a) 1 Chi ruba, chi commette furti: ladro di professione, matricolato; ladro di automobili Ladro di strada, brigante Ladro di galline, di polli, ladruncolo Ladro in guanti gialli, con aspetto e modi da persona distinta Essere vestito come un ladro, molto male Al ladro!, grido per richiamare l'attenzione su un ladro che scappa Ladro di cuori, conquistatore, rubacuori Tempo da ladri, molto brutto Aceto dei sette ladri, V. aceto. 2 (est.) Chi richiede prezzi o compensi eccessivi: quel negoziante è un ladro! 3 (raro, tosc.) Frammento di lucignolo che cade sulla candela e la consuma in quel punto.</p>	<p>B agg. 1 Che ruba: cassiere ladro; gatto ladro; la povertà grande fa gli uomini vili, astuti, ladri, insidiosi (T. CAMPANELLA) Disonesto: esercente ladro (fig., lett.) Occhi ladri, che incantano e innamorano PROV. L'occasione fa l'uomo ladro. 2 (fig.) Pessimo, brutto: tempo ladro; giornata ladra (raro) Violento: sete ladra.</p>
<p>medico</p>	<p>A s. m. (f. †-a (V.) e raro, scherz. o † medichessa (V.); pl. m. -ci; V. anche nota d'uso FEMMINILE) 1 Chi professa la medicina; CFR. -iatra Medico condotto, che ha la responsabilità medica di una condotta Medico legale, che interpreta e definisce gli aspetti legali della medicina Medico chirurgo, un tempo, medico specializzato in chirurgia; oggi, chi ha conseguito la laurea in medicina e ha superato l'esame di abilitazione alla professione Medico di base, di famiglia, medico convenzionato con il Servizio sanitario nazionale, a cui l'assistito ricorre in caso di malattia o per richiedere l'intervento di specialisti Medico fiscale, fiduciario di un'amministrazione incaricato del controllo degli stati di malattia dei dipendenti assenti. 2 (fig.) Chi (o Ciò che) solleva lo spirito, lenisce le passioni, consola l'animo: il tempo è un gran medico.</p>	<p>B agg. 1 Relativo ai medici o alla medicina: arte medica; parere medico (raro) Occhio medico, occhio clinico Certificato medico, rilasciato dal medico. 2 (raro) Curativo: le proprietà mediche di una sostanza.</p>

operaio	<p>A s. m. (f. -aia, pl. m. -ai)</p> <p>1 Chi esplica un'attività lavorativa manuale alle dipendenze di qlcu.: operai agricoli, metalmeccanici, edili, tessili; un abilissimo operaio; la disoccupazione degli operai; operaio qualificato, specializzato.</p> <p>2 (est.) Lavoratore in genere (lett.) Lavoratore agricolo.</p> <p>3 †Soprintendente, amministratore di un'opera o fabbrica †Magistrato addetto a grandi opere pubbliche.</p>	<p>B agg.</p> <p>1 Degli operai: salario operaio; partito operaio; Cosa diciamo... / noi, da contadini e piccoli borghesi divenuti tutti / aristocrazia operaia? (P.P. PASOLINI) Classe operaia, il proletariato industriale e, in genere, il complesso dei lavoratori dipendenti Movimento operaio, l'insieme organizzato dei lavoratori dipendenti e spec. del proletariato industriale Azionariato operaio, partecipazione azionaria dei dipendenti di un'impresa.</p> <p>2 (zool.) Api, formiche operaie, femmine non feconde che svolgono tutti i lavori necessari alla vita della società.</p>
pirata	<p>A s. m. (f. -essa, pl. m. -i, †-e)</p> <p>1 Chi pratica la pirateria: scorrerie dei pirati (est.) Pirata della strada, chi, dopo aver investito qlcu., non lo soccorre; (est.) automobilista dal comportamento aggressivo e scorretto Pirata dell'aria, del cielo, dirottatore di aerei (inform., gerg.) Pirata informatico, chi è in grado di superare le protezioni applicate a programmi o dati per danneggiarli, farne copie o per altri usi non autorizzati; SIN. Cracker.</p> <p>2 (fig.) Chi sfrutta ogni situazione a proprio vantaggio, estorce con ogni mezzo denaro agli altri, e sim.: i pirati dell'industria, della finanza.</p>	<p>B in funzione di agg. inv. (posposto a un sost.)</p> <p>1 Che esercita la pirateria: vascello pirata; nave pirata Auto pirata, guidata da un pirata della strada.</p> <p>2 (fig.) Detto di materiale soggetto a diritto d'autore che sia stato riprodotto illegalmente: copia pirata di un disco, di un film, di un software Detto di emittente radiofonica o televisiva che trasmette senza le autorizzazioni di legge: radio pirata. SIN. Abusivo.</p>
poliziotto	<p>A s. m. (f. -a)</p> <p>1 Agente di polizia Poliziotto di quartiere, V. quartiere.</p> <p>2 (spreg.) Sbirro: modi da poliziotto (V. nota d'uso STEREOTIPO).</p>	<p>B in funzione di agg. inv. (posposto a un sost.)</p> <p>1 Detto di cane ammaestrato per aiuto e difesa dei poliziotti.</p> <p>2 Donna poliziotto, poliziotta.</p>
proprietario	<p>A s. m.</p> <p>1 (f. -ia) Chi ha la proprietà di qlco.: il proprietario del libro, dell'automobile, della villa, dell'appartamento.</p> <p>2 (stor.) Spec. nel XVIII sec., chi assumeva il comando di un reggimento a titolo onorifico e senza obblighi del servizio personale.</p>	<p>B agg.</p> <p>1 Relativo alla proprietà: diritti proprietari.</p> <p>2 (inform.) Detto di prodotto informatico, software o hardware, proposto come standard da chi lo ha sviluppato e ne detiene i diritti.</p>

Barvy (I Colori)

konverzní výraz	použití ve funkci podstatného jména	použití ve funkci přídavného jména
aqua	<p>1 Liquido trasparente, incolore, inodore, insapore; la sua molecola è formata da 2 atomi di idrogeno e 1 di ossigeno; Acqua di scolo, Acque di rifiuto Acque luride ect.</p> <p>2 (spec. al pl.) Distesa o raccolta di acque: le acque del mare, di un torrente, di un lago ect.</p> <p>3 Pioggia Rovescio d'acqua, pioggia improvvisa e abbondante Acqua a diretto Prendere l'acqua, essere bagnato dalla pioggia.</p> <p>4 (spec. al pl., per anton.) Acqua termale: bere le acque; passare le acque.</p> <p>5 (est.) Miscuglio liquido, di uso cosmetico, medicinale e sim.: acqua tonica; acqua dentifricia</p> <p>6 (est.) Prodotto o preparazione chimica liquida Acqua di calce, soluzione acquosa di idrossido di calcio ect.</p> <p>7 (est.) In varie tecnologie, denominazione di liquidi diversamente utilizzati o di scarto</p> <p>8 (pop.) Liquido organico di varia natura Fare acqua, orinare.</p> <p>9 (spec. al pl.) Liquido amniotico, spec. nelle loc. rompersi le acque, rottura delle acque, riferite alla fuoriuscita del liquido amniotico che precede il parto.</p> <p>10 (fig.) Limpidezza, intensità luminosa delle pietre preziose, spec. del brillante: un brillante d'acqua</p> <p>11 (astrol.) Elemento acqua, (ellitt.) acqua, nella suddivisione dei segni → ILL. zodiaco.</p> <p>12 (sport) Nelle gare di canottaggio, corsia nella quale l'imbarcazione deve procedere.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto al sost.) Nella loc. verde acqua, verde molto chiaro.
bottiglia	<p>A s. f.</p> <p>1 Recipiente spec. cilindrico, generalmente di vetro ect.</p> <p>2 Quantità di liquido contenuta in una bottiglia: ha bevuto una bottiglia di vino.</p> <p>3 Recipiente, di forma e materiale vari, usato spec. a scopo scientifico</p> <p>4 Bottiglia molotov, V. molotov.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto al sost.) Nella loc. verde bottiglia, verde scuro.
caramella	<p>A s. f.</p> <p>1 Piccolo dolce di zucchero cotto, variamente aromatizzato e colorato, gener. a pasta dura, a volte ripieno di gelatina di frutta, liquore e sim.</p> <p>2 (fig.) Monocolo: si toglieva la caramella, ripulendola in un fazzoletto bianchissimo (N. GINZBURG).</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto al sost.) Nella loc. rosa caramella, tonalità di rosa intenso, tipico delle caramelle al lampone o alla fragola.
carota	<p>A s. f.</p> <p>1 Pianta erbacea delle Apiacee con fiori composti bianchi e violetti, foglie pennatosette, frutto a diachenio, e grossa radice carnosa commestibile (Daucus carota) La radice commestibile di tale pianta, di colore rosso-aranciato: carote al burro; Usare il bastone e la carota, (fig.) V. bastone (fig.) Pel di carota, persona dai capelli rossi.</p> <p>2 (fam., tosc.) Panzana, menzogna Piantare, vendere</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto a un sost.) Che ha il colore rosso arancio molto vivo caratteristico della radice omonima: abito color carota; un uomo dai capelli carota.

	<p>carote, raccontar bugie.</p> <p>3 (miniere, geol., agric.) Campione cilindrico di terreno prelevato con apposito attrezzo durante il sondaggio, per studiare la costituzione del sottosuolo. SIN. Nucleo, testimone.</p>	
cenere	<p>A s. f.</p> <p>1 Residuo fisso della combustione di una sostanza Correntemente, residuo polveroso, grigio, della combustione di legna e carbone ect.</p> <p>2 (al pl.) Residui dell'ulivo benedetto arso che il sacerdote pone in segno di penitenza sulla testa dei fedeli nel primo giorno di Quaresima </p> <p>3 (spec. al pl.) Polvere a cui si riducono i cadaveri, spec. quelli un tempo arsi sul rogo</p> <p>4 (fig., lett.) Simbolo della morte e della fine di ogni cosa umana: ov'è 'l valore, ov' è l'antica gloria? /... oimè son cenere (I. SANNAZARO).</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto a un sost.) Che ha il colore grigio chiaro e smorto caratteristico della cenere: calze, capelli cenere Biondo cenere, tonalità di biondo molto pallido. <p>C s. m. solo sing.</p> <p>1 Color cenere: alberi dalle fronde di un cenere spento.</p> <p>2 (poet.) Resti mortali: la madre or sol,... / parla di me col tuo cenere muto (U. FOSCOLO).</p>
ciliegia	<p>A s. f. (pl. -gie o -ge)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Il frutto del ciliegio, costituito da una piccola drupa succosa di colore variabile dal rosa al rosso intenso: una cesta di ciliegie; ciliegie sotto spirito; marmellata di ciliegie (fig.) Una ciliegia tira l'altra, di cose simili che si ripetono più volte (scherz.) Ciliegia con l'amico, col baco. 	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto a un sost.) Che ha il colore rosso vivo e brillante caratteristico del frutto omonimo: un abito rosso ciliegia; una cappa color ciliegia.
cioccolata	<p>A s. f.</p> <p>1 Cioccolato: una tavoletta, una stecca di cioccolato.</p> <p>2 Bevanda preparata con cacao bollito in acqua o latte: una tazza di cioccolata; cioccolata in tazza; cioccolata con la panna.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto a un sost.) Che ha il colore bruno scuro caratteristico della bevanda omonima: una broda color cioccolata; ha la pelle color cioccolata.
crema	<p>A s. f.</p> <p>1 Grasso del latte che si addensa alla superficie in strato bianco-giallognolo. SIN. Panna CONTR. Schiuma.</p> <p>2 Crema pasticciera, o (ellitt.) crema, dolce a base di latte, tuorli d'uovo, farina e zucchero, sbattuti assieme e rappresi al fuoco</p> <p>3 Passato di riso, verdure o altro, consumato come minestra: crema di piselli; crema di pomodori.</p> <p>4 Liquore molto ricco di zucchero: crema cacao.</p> <p>5 Composto denso, spesso untuoso, usato spec. come cosmetico: crema per le mani, per il viso.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto a un sost.) Che ha il colore bianco-giallognolo caratteristico della crema del latte: abito crema; stoffa color crema. <p>C s. m. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Colore crema: una tinta che sta fra il crema e il giallo.
erba	<p>A s. f.</p> <p>1 Pianta di altezza gener. limitata con fusto verde e mai legnoso Erba acciuga ect.</p> <p>2 Complesso delle piante erbacee che crescono spec. spontaneamente su un terreno: sedere, sdraiarsi sull'erba</p> <p>3 (gerg.) Marijuana: fumare l'erba.</p> <p>4 (spec. al pl.) Verdura, erbaggio Erbe aromatiche, quelle odorose, usate in cucina per aromatizzare le</p>	<p>B in funzione di agg. inv. (posposto a un sost.)</p> <p>1 Che ha il colore tipico dell'erba: verde erba.</p> <p>2 Nella loc. punto erba, punto di ricamo che crea l'effetto di una linea sottile.</p>

	<p>pietanze Piazza delle erbe, nome di una piazza dove si svolgeva o si svolge il mercato ortofrutticolo.</p> <p>5 (fig.) Nella loc. agg. inv. in erba, detto di chi si trova agli inizi di un'attività, professione e sim. ed è ancora privo di abilità ed esperienza: dottore, tecnico, scolaro, in erba.</p>	
fiamma	<p>A s. f.</p> <p>1 Lingua di fuoco prodotta dalla combustione di un gas: la fiamma della candela</p> <p>2 (fig.) Sentimento intenso e ardente: la fiamma dell'amore, della fede, della libertà SIN. Ardore, passione.</p> <p>3 (fig.) Colore rosso acceso: un tramonto, un cielo di fiamma Avere, sentirsi salire le fiamme al viso, arrossire per emozione, ansietà o alterazione febbrile Diventare di fiamma, arrossire</p> <p>4 Ornamento intagliato a foglia stilizzata molto usato come terminale nei seggioloni cinquecenteschi italiani.</p> <p>5 (milit., al pl.) Mostrine colorate sul bavero della giubba, a guisa di fiamme, che contraddistinguono Armi, corpi e specialità varie</p> <p>6 (mar.) Striscia triangolare di stoffa, lunga e sottile, con i colori nazionali che le navi da guerra portano in testa d'albero</p> <p>7 La Fiamma, (polit., per anton.) il Movimento Sociale Italiano (confluito nel 1995 in Alleanza Nazionale), che aveva una fiamma tricolore come simbolo.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto a un sost.) Nelle loc. rosso fiamma, di colore rosso vivo, tipico della fiamma Punto fiamma, punto di ricamo eseguito in lana o seta a più colori alternati, secondo un disegno a dente di sega di varia misura.
fragola	<p>A s. f.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Erba delle Rosacee con stoloni sdraiati, foglie composte seghettate con peli lucenti e frutti rossi commestibili (Fragaria vesca) Il frutto di tale pianta. → ILL. piante/6. 	<p>B in funzione di agg. inv. (posposto a un sost.)</p> <p>1 Nelle loc. rosa fragola, rosso fragola, detto della tonalità del rosa e del rosso caratteristiche del frutto omonimo.</p> <p>2 (bot.) Uva fragola, (pop.) uva americana.</p>
oliva	<p>A s. f.</p> <p>1 Frutto dell'ulivo, costituito da una piccola drupa ovale ricchissima di olio commestibile: olio d'oliva Olive da mensa, per il consumo diretto Olive dolci, in salamoia ect.</p> <p>2 (lett.) Ulivo Ramo d'ulivo: cinto d'oliva.</p> <p>3 Nel linguaggio giornalistico, microspia.</p> <p>4 Oliva di mare, mollusco dei Gasteropodi con conchiglia giallo-rossiccia, delicata, leggera e flessibile e piede espanso in due lamine atte al nuoto (Acera bullata).</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto a un sost.) Che ha il colore verde spento caratteristico del frutto omonimo quando non è completamente maturo: verde oliva; vestito (color) oliva. <p>C s. m. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Il colore nocciola.
mela	<p>A s. f. (pl. -e, †méla)</p> <p>1 Frutto tondeggiante del melo, con polpa biancastra e zuccherina e buccia sottile variamente colorita La Grande Mela, la città di New York</p> <p>2 Oggetto di forma tondeggiante, simile a una mela: la mela dell'annaffiatoio.</p> <p>3 (tosc.) Taglio della coscia di bestia macellata.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto al sost.) Nella loc. verde mela, detto di una tonalità chiara e delicata di verde.

	<p>4 (fig., spec. al pl.) Gota carnosa e rubiconda.</p> <p>5 (pop., al pl.) Natiche.</p>	
moro	<p>A s. m.</p> <p>1 (f. -a) Abitante o nativo della Mauritania Abitante o nativo dell'Etiopia o di altre regioni dell'Africa settentrionale (est.) Saraceno, musulmano.</p> <p>2 (f. -a) (est.) Persona bruna di carnagione e di capelli: un moro; una bella mora.</p> <p>3 Arancio moro.</p> <p>4 Tipo di tabacco trinciato da pipa, forte e scuro.</p>	<p>B agg.</p> <p>1 (raro) Relativo ai Mori: popolo moro; schiavi mori.</p> <p>2 Di persona che ha carnagione e capelli bruni: un ragazetto moro e sottile; bruno ciglio, occhio scuro e guancia mora (G.B. MARINO).</p> <p>3 Di animale che ha pelame scuro: cavalli mori</p> <p>4 (agric.) Arancio moro, varietà di arancio coltivata nella Sicilia orientale, i cui frutti hanno polpa e buccia di color rosso molto intenso.</p> <p>5 Nella loc. agg. inv. testa di moro, detto di color marrone scuro dalla tonalità molto calda: un cappotto (color) testa di moro; accessori testa di moro.</p>
nocciola	<p>A s. f.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Frutto del nocciolo, con un involucro membranoso verde e dentellato, contenente un seme commestibile e oleoso: cioccolato alle nocciole; gelato alla nocciola. 	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● (posposto a un sost.) Che ha il colore marrone chiaro caratteristico del guscio della nocciola: un soprabito nocciola.
paglia	<p>A s. f.</p> <p>1 Stelo o insieme di steli di cereali e di leguminose dopo la trebbiatura: balla di paglia Paglia di legno, trucioli da imballaggio ect.</p> <p>2 Oggetto lavorato in paglia: le paglie di Firenze.</p> <p>3 (metall.) Striatura alla superficie di un pezzo metallico, per cattiva cottura del lingotto.</p> <p>4 (mar.) Paglia di bitta, barra trasversale posta sulla bitta per impedire che una cima sfugga verso l'alto.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● (posposto a un sost.) Detto di una tonalità chiara del giallo: capelli color paglia; biondo paglia.
perla	<p>A s. f.</p> <p>1 Globuletto di vario colore a forma generalmente sferica che si forma all'interno di certi Molluschi, spec. dell'ostrica perlifera, prezioso come ornamento ect.</p> <p>2 (fig.) Ciò che ha la forma o il colore della perla, o che è bello e prezioso come una perla</p> <p>3 (fig.) Persona eccellente per qualità e doti: una perla di galantuomo; quel ragazzo è una vera perla.</p> <p>4 (fig., iron.) Errore grossolano, strafalcione.</p> <p>5 Piccola sfera di gelatina indurita contenente sostanze medicamentose.</p> <p>6 Insetto dei Plecotteri con addome munito di due lunghi cerci, che vive in vicinanza di fiumi e torrenti e ha larve acquatiche e carnivore (Perla maxima).</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● (posposto al sost.) Spec. nella loc. grigio perla, di colore grigio chiaro piuttosto opalescente: un tessuto, un abito grigio perla.

pesca	<p>A s. f.</p> <p>1 Frutto del pesco Pesca cotogna, percoca, percoco Pesca noce, V. nocepesca Pesca Melba ect.</p> <p>2 (tos.) Lividura di percosse Percossa che lascia il segno.</p> <p>3 (fig., fam.) Occhiaia, borsa sotto gli occhi: la ragazza così gracile, così pallidina, con quelle pesche sotto gli occhi (G. VERGA).</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <p>• (posposto a un sost.) Che ha il colore del frutto omonimo Rosa pesca, rosa lievemente aranciato.</p>
rosa	<p>A s. f.</p> <p>1 Arbusto delle Rosacee fornito di spine ricurve, con foglie pennato-composte, fiori grandi variamente profumati e colorati (Rosa).</p> <p>2 Il fiore di tale pianta: un mazzo di rose; rose bianche, rosse, gialle La stagione delle rose ect.</p> <p>3 (poet.) Colorito rosa delle guance o delle labbra: torna a fiorir la rosa / che pur dianzi languia (G. PARINI).</p> <p>4 (fig.) Gruppo, insieme di persone tra cui operare una scelta: la rosa dei candidati. SIN. Cerchia</p> <p>5 †Macchia rosea lasciata sulla pelle da punture di insetti, morsi e sim.</p> <p>6 (arald.) Figura formata da cinque petali, talora alternati a spine, bottonata al centro e senza gambo.</p> <p>7 (mus.) Foro di risonanza negli strumenti a pizzico, anticamente a forma di rosa.</p> <p>8 (sett.) Parte interna della coscia del bue e del vitello macellati, posta sotto il girello. SIN. Noce.</p> <p>9 Proiezione dei pallini da caccia che fuoriesce dalla canna, prendendo una forma circolare.</p> <p>10 Rosa dei venti, figura a forma di stella a sedici punte che rappresenta il sistema dei venti in relazione ai punti cardinali; vi compare anche la denominazione locale dei venti.</p> <p>11 (mar.) Rosa della bussola, figura circolare applicata alla bussola con indicate le direzioni dei quattro punti cardinali e quelle intermedie.</p> <p>12 (sett.) Ciuffo di capelli disposto a spirale. CFR. Ritrosa, vertigine.</p> <p>13 (zool.) Rosa di mare, attinia.</p>	<p>C agg. inv.</p> <p>1 Di color rosa: vestito, gonna, nuvole rosa. CFR. rodo- Maglia rosa, maglia indossata dal corridore ciclista che è in testa alla classifica del Giro d'Italia Foglio rosa, V. foglio nel sign. 2 Rosa shocking, V. shocking Vedere tutto rosa, (fig.) vedere il lato positivo di ogni cosa, essere ottimisti.</p> <p>2 Femminile (dal colore che tradizionalmente contraddistingue le bambine) Fiocco rosa, che segnala la nascita di una bambina Letteratura, romanzo, cronaca rosa, che trattano vicende sentimentali Stampa rosa, destinata a un pubblico femminile Quote rosa, V. quota nel sign. 2 Balletti rosa, V. balletto.</p>
sabbia	<p>A s. f.</p> <p>1 Tritume di minerali a forma di granelli provenienti dalla disgregazione di rocce preesistenti: sabbia minutissima ect.</p> <p>2 (med.) Renella.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <p>• (posposto a un sost.) Che ha il colore tra il beige e il grigio chiaro caratteristico della sostanza omonima: un golfino color sabbia.</p>
talpa	<p>A s. f.</p> <p>1 Piccolo mammifero insettivoro, con morbida pelliccia rasa, occhi piccolissimi e zampe unghiate e robuste atte a scavare gallerie nel terreno nelle quali vive e nidifica (Talpa europaea)</p> <p>2 Pelliccia di pelo dell'animale.</p> <p>3 (tess.) Talpa®, marchio registrato di un tessuto di lana pura o mista con fibre sintetiche, usato per confezionare abiti da società e da cerimonia.</p> <p>4 (fig., raro) Persona tarda e d'ottusa intelligenza.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <p>• (posposto a un sost.) Detto di grigio tendente al nero: color talpa.</p>

	<p>5 (fig.) Chi, approfittando della copertura fornita da un lavoro insospettabile</p> <p>6 Macchina operatrice adatta a perforare ogni tipo di roccia, usata per scavare gallerie in lavori minerari o di ingegneria civile, spec. nella costruzione di ferrovie metropolitane.</p> <p>7 (agric.) Aratro talpa</p> <p>8 (mar.) Talpa marina, scafandro cilindrico usato talvolta in passato per lavori subacquei a moderata profondità.</p> <p>9 (veter.) Processo suppurativo aprendesi all'esterno mediante una fistola nella nuca di Equini e Bovini.</p>	
ultravioletto	<p>A s. m.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● (fis.) Radiazione elettromagnetica, situata oltre l'estremo violetto dello spettro visibile, la cui lunghezza d'onda è compresa fra 400 nm e 4 nm 	<p>B agg.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Dell'ultravioletto Raggi ultravioletti, le radiazioni elettromagnetiche che costituiscono l'ultravioletto. → ILL.
viola	<p>A s. f.</p> <p>1 Pianta erbacea delle Violacee con fiori variamente colorati e frutto a capsula (Viola) Viola a ciocche, violacciocca ect.</p> <p>2 Fiore di tale pianta: raccogliere le viole; un mazzo di viole (raro, lett.) Garofano: belle, fresche e purpuree viole (L. DE' MEDICI).</p> <p>3 (al pl., fig.) †Ciancia, frottola.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <p>1 Che ha un colore intermedio fra il turchino e il rosso, caratteristico dei fiori della viola mammola: abito, tessuto viola; sfumatura rosa e viola.</p> <p>2 Che gioca nella squadra di calcio della Fiorentina o ne è sostenitore.</p>
arancio	<p>A s. m.</p> <p>1 Albero delle Rutacee con fiori bianchi molto profumati, foglie ovali con picciolo allargato e frutti sferici dal colore caratteristico ect. SIN. Cedrangolo, melangolo</p> <p>2 (impropr.) Arancia: spremuta d'arancio.</p> <p>3 (est.) Colore intermedio fra il colore giallo e il rosso, caratteristico del frutto dell'arancio.</p>	<p>B agg. inv. (pl. m., lett., -ci; pl. f., lett., -ce)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Che ha il colore dell'arancia: le barche si avanzavano... con... grandi vele, arance (G. D'ANNUNZIO).
caffè	<p>A s. m. inv.</p> <p>1 Arbusto tropicale sempreverde delle Rubiacee con foglie ovate e glabre, fiori bianchi ascellari, frutto consistente in una drupa rossa con nocciolo contenente uno o due semi (Coffea arabica)</p> <p>2 Sostanza aromatica ottenuta per torrefazione e macinazione dei semi contenuti nei frutti della pianta del caffè: grani, chicchi di caffè; caffè in grani; caffè macinato ect.</p> <p>3 Bevanda preparata per decozione a caldo di caffè torrefatto e macinato ect.</p> <p>4 Locale pubblico dove si servono, oltre al caffè, gelati, bevande alcoliche e analcoliche, pasticceria e sim. SIN. Bar</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● (posposto a un sost.) Che ha il colore bruno dorato caratteristico del caffè tostato: un paio di scarpe color caffè. <p>C s. m. solo sing.</p> <p>1 Color cenere: alberi dalle fronde di un cenere spento.</p> <p>2 (poet.) Resti mortali: la madre or sol,... / parla di me col tuo cenere muto (U. FOSCOLO).</p>

canarino	<p>A s. m. (f. -a); anche agg. nel sign. 4</p> <p>1 Uccello dei Passeriformi con piumaggio verde screziato di grigio e giallo chiaro, e interamente giallo in talune specie di allevamento (<i>Serinus canarius</i>).</p> <p>2 (fig.) Persona dall'aspetto fragile e delicato.</p> <p>3 (fig., gerg.) Informatore della polizia.</p> <p>4 (fig.) Chi (o Che) gioca nella squadra di calcio del Modena o ne è sostenitore.</p> <p>5 Bevanda a base di acqua calda e scorza di limone.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto a un sost.) Di colore giallo chiaro: sciarpa canarino; guanti canarino.
carbone	<p>A s. m.</p> <p>1 Sostanza solida, nera, costituita principalmente di carbonio, prodotta per riscaldamento, fuori del contatto con l'aria, di sostanze organiche.</p> <p>2 Pezzo di carbone acceso, di brace: avere gli occhi brillanti come carboni</p> <p>3 (raro, est.) Colore nero intenso: il carbone dei capelli.</p> <p>4 (bot.) Malattia fungina di diverse piante che si manifesta con la comparsa sulle parti colpite di una polvere nera, simile a quella del carbone, e con grosse ipertrofie del fusto e delle infiorescenze. SIN. Golpe (2).</p> <p>5 (fis.) Nelle lampade ad arco, ognuno degli elettrodi.</p> <p>6 †Carbonchio.</p> <p>7 †Pustola.</p> <p>8 †Rubino.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto a un sost.) Che ha il colore nero intenso, caratteristico del carbone: occhi color carbone Carta carbone, V. cartacarbonio.
cenere	<p>A s. f.</p> <p>1 Residuo fisso della combustione di una sostanza</p> <p>2 (al pl.) Residui dell'ulivo benedetto arso che il sacerdote pone in segno di penitenza sulla testa dei fedeli nel primo giorno di</p> <p>3 (spec. al pl.) Polvere a cui si riducono i cadaveri, spec. quelli un tempo arsi sul rogo</p> <p>4 (fig., lett.) Simbolo della morte e della fine di ogni cosa umana: ov'è 'l valore, ov' è l'antica gloria? /... oimè son cenere (I. SANNAZARO).</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto a un sost.) Che ha il colore grigio chiaro e smorto caratteristico della cenere: calze, capelli cenere Biondo cenere, tonalità di biondo molto pallido.
fumo	<p>A s. m.</p> <p>1 Complesso dei prodotti gassosi di una combustione che trascinano in sospensione particelle solide, quali ceneri, carbone incombusto o solo parzialmente combusto, e sim.</p> <p>3 (est.) Vapore, esalazione: il fumo della pentola, del cibo bollente.</p> <p>4 (fig.) Vana apparenza: le sue promesse sono fumo Vendere fumo, ingannare gli altri con apparenze o promesse vane</p> <p>5 (fig.) Boria, vanità, superbia: un uomo pieno di fumo.</p> <p>6 (tecnol.) Fumo solido, aerogel.</p> <p>7 (al pl.) Esaltazione, offuscamento della mente causato da abuso di bevande alcoliche, da passioni intense e violente e sim.</p>	<p>B in funzione di agg. inv. (posposto a un sost.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nelle loc. grigio fumo, nero fumo, particolari tonalità del grigio e del nero (Color) fumo di Londra, colore grigio molto scuro.
latte	<p>A s. m.</p> <p>1 Liquido bianco e dolce, secreto dalle ghiandole mammarie dei Mammiferi, impiegato come sostanza alimentare.</p> <p>2 Alimento costituito da latte animale munto: latte di</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto al sost.) Nella loc. bianco latte, di colore bianco come il latte.

	<p>mucca, di bufala, di capra, di pecora, d'asina; centrale del latte</p> <p>3 Alimento a base di latte, contenente latte Latte alla crema</p> <p>4 Liquido bianco come il latte: latte di calce, di magnesia ect.</p> <p>5 (bot.) Succo, lattice Albero del latte, nome popolare attribuito a varie piante, dotate di vasi laticiferi.</p> <p>6 (bot.) Latte di gallina, liliacea con cipolla biancastra circondata da cipolline più piccole e fiori a stella di color bianco latte (<i>Ornithogalum umbellatum</i>).</p> <p>7 (zool.) Latte di pesce, liquido seminale dei pesci Aringhe di latte, maschi delle aringhe.</p>	
limone	<p>A s. m.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Alberetto sempreverde delle Rutacee, spinoso allo stato selvatico, con foglie coriacee e seghettate, fiori bianchi, frutti a esperidio giallo pallido (<i>Citrus limonum</i>) Frutto del limone 	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● (posposto a un sost.) Detto del colore giallo-verde caratteristico della buccia del frutto omonimo: un vestito color limone; un golfino giallo limone.
marrone	<p>A s. m.</p> <p>1 Varietà pregiata di castagno ottenuta per selezione Frutto di tale albero.</p> <p>2 Colore bruno scuro, caratteristico del frutto omonimo.</p> <p>3 (volg.) Testicolo (volg.) Spaccare i marroni, rompere le scatole (pop., fig.) Errore o sproposito grossolano Pigliare un marrone, un granchio, una cantonata.</p>	<p>B in funzione di agg. (pl. -e o -i)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● (posposto a un sost.) Che ha il colore del frutto omonimo: vestito, cappello marrone. <p>C in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● (posposto a un sost.) Che ha il colore caratteristico del legno del noce: un cappotto noce scuro.
mattone	<p>A s. m.</p> <p>1 Laterizio a forma parallelepipedica, pieno o forato, fabbricato con argilla comune e cotto al forno, che si impiega nelle costruzioni</p> <p>2 (fig.) Peso</p> <p>3 (al pl.) †Quadri, seme delle carte da gioco francesi: il sette di mattoni.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● (posposto a un sost.) Che ha il colore rosso cupo proprio della terracotta: tessuto color mattone; rosso mattone.
miele	<p>A s. m.</p> <p>1 Sostanza zuccherina di colore che va dal molto chiaro al bruno scuro a seconda dell'origine che le api producono elaborando il nettare tratto dai fiori e da altri succhi dolci delle piante</p> <p>2 (fig.) Dolcezza: persona tutto miele</p>	<p>B agg. inv.; anche s. m. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Detto di color biondo ambrato, dorato: una spiaggia di colore miele; era affascinato dal miele dei suoi capelli.

noce	<p>A s. m.</p> <p>1 Grande albero delle Juglandacee con foglie imparipennate, fiori che si sviluppano prima delle foglie, frutto secco racchiuso in un involucri esterno carnoso, prima verde poi nero (<i>Juglans regia</i>). → ILL. piante/2.</p> <p>2 Legno duro e compatto di tale albero, usato spec. per la fabbricazione di mobili.</p>	<p>C in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto a un sost.) Che ha il colore caratteristico del legno del noce: un cappotto noce scuro. <p>B s. f.</p> <p>1 Frutto del noce,.</p> <p>2 (est.) Pianta che produce frutti in qualche modo simili alla noce.</p> <p>3 (est.) Frutto, o parte del frutto, di varie piante, in qualche modo simile a una 4 (fig.) Pezzetto di qlco., delle dimensioni di una noce: una noce di burro.</p> <p>5 Parte interna della coscia del bue e del vitello macellati SIN. Rosa.</p> <p>6 Pezzo rotante imperniato nel tenere della balestra, per bloccare la corda in tensione.</p> <p>7 (pop.) Malleolo.</p>
oro	<p>A s. m. (poet. troncato in or)</p> <p>1 Elemento chimico, metallo nobile giallo, duttile e malleabile, presente in natura spec. allo stato nativo, usato in lega col rame per monili e monete. SIMB. Au.</p> <p>2 Moneta aurea: pagare in oro (est.) Denaro, ricchezza: è schiavo dell'oro</p> <p>3 Colore giallo brillante, tipico dell'oro: capelli d'oro; mosca d'oro.</p> <p>4 (spec. al pl.) Oggetto d'oro: gli ori e gli argenti del museo.</p> <p>5 (al pl.) Seme delle carte da gioco napoletane.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto a un sost.) Detto di una particolare tonalità di giallo che più si avvicina a quella dell'oro: giallo oro.
piombo	<p>A s. m.</p> <p>1 Elemento chimico, metallo, molle, di colore grigio</p> <p>2 (fig.) Cosa molto pesante: la sera certi cibi sono piombo per lo stomaco</p> <p>3 (est.) Oggetto fatto di piombo: antichi piombi</p> <p>4 (solo sing.) (est.) Proiettile d'arma da fuoco: risponderemo col piombo</p> <p>5 (spec. al pl.) Lastra o lamina usata per rivestimenti, intelaiature e sim.</p> <p>6 Lega tipografica</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto a un sost.) Nelle loc. color piombo, grigio piombo, detto di una tonalità di grigio piuttosto scuro, a riflessi cupi.
pavone	<p>A s. m. (f. -a o -éssa)</p> <p>1 Uccello dei Galliformi, originario dell'India e di Ceylon, con capo adorno di un ciuffo di piume erette e forte dimorfismo sessuale</p> <p>2 (fig.) Persona fatua e vanagloriosa.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto a un sost.) Solo nelle loc. azzurro, verde pavone, detto di varietà cromatiche brillanti di questi colori.

petrolio	<p>A s. m.</p> <ul style="list-style-type: none"> Miscuglio oleoso di idrocarburi gassosi liquidi e solidi, estratto dal sottosuolo e sottoposto a distillazione e ad altri trattamenti per ottenere benzine e prodotti vari quali oli combustibili, lubrificanti, e intermedi per molte industrie organiche 	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> (posposto a un sost.) Che ha un colore tra il blu e il verde che ricorda quello del petrolio: pantaloni color blu petrolio.
pisello	<p>A s. m.</p> <p>1 Pianta annua rampicante delle Leguminose, con fusto angoloso, foglie composte terminate da viticci, grandi fiori bianchi, frutti con semi commestibili (<i>Pisum sativum</i>).</p> <p>2 Legume della pianta omonima, lungo fino a 12 cm e contenente numerosi semi commestibili: un chilo di piselli; sgranare, sgusciare i piselli; la buccia dei piselli</p> <p>3 (fam.) Pene.</p> <p>4 (fig., disus.) Babbeo.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> (posposto a un sost.) Detto di una tonalità di verde piuttosto pallido: vestito verde pisello.
rame	<p>A s. m.</p> <p>1 Elemento chimico, metallo, rosso chiaro, diffuso in natura sia allo stato nativo sia sotto forma di sali, dai quali si ricava; buon conduttore dell'elettricità e del calore, si lega facilmente ad altri metalli per formare leghe adatte ad applicazioni in tutti i campi industriali. SIMB. Cu.</p> <p>2 (al pl.) Recipienti di rame per la cucina.</p> <p>3 Incisione su rame: un pregevole rame d'autore.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> Biondo rame, colore biondo che tende al rossiccio: capelli di color biondo rame Verde rame, V. verderame.
sangue	<p>A s. m. (pl. lett. o raro -i, †anche f.)</p> <p>1 Liquido che circola nel sistema arterio-venoso dei Vertebrati, costituito da una parte liquida detta plasma e da elementi corpuscolati rappresentati da globuli rossi, globuli bianchi e piastrine</p> <p>2 (fig.) Spirito, forza, vigore, vitalità</p> <p>3. (fig.) Stato d'animo, sentimento, cuore</p> <p>4 (fig.) Famiglia, parentela, discendenza, stirpe: vincoli del sangue</p> <p>5 (zootec.) Insieme dei caratteri ereditari insiti in una razza Puro sangue, V. purosangue Mezzo sangue, V. mezzosangue.</p> <p>6 (fig.) Tutto ciò che si possiede (denaro, lavoro, e sim.): succhiare il sangue altrui; queste tasse ci prendono tutto il sangue</p> <p>7 Nelle loc. inter. eufem. che esprimono imprecazione, minaccia, disappunto e sim.: sangue di Bacco!, sangue d'un cane!, sangue di Giuda!</p> <p>8 (al pl.) †Mestrui.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> (posposto a un sost.) Che ha il colore rosso vivo e intenso caratteristico del liquido omonimo: rosso sangue; un tramonto color sangue.
tabacco	<p>A s. m. (pl. -chi)</p> <p>1 Solanacea annua con fusto vischioso, grandi foglie olate, fiori rossi in corimbo (<i>Nicotiana tabacum</i>).</p> <p>2 Prodotto da fumo, da fiuto o da masticazione, ottenuto trinciando o polverizzando le foglie essiccate e conciate della pianta omonima</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> (posposto a un sost.) Detto di una particolare gradazione del marrone simile al colore delle foglie essiccate della pianta omonima: color tabacco.

vino	A s. m. 1 Bevanda alcolica ottenuta dalla fermentazione del mosto d'uva, per lo più in presenza di vinacce: 2 Bevanda alcolica ottenuta per fermentazione di frutti diversi dall'uva o di liquidi tratti da particolari piante: vino di pera, di palma, di agave, di sambuco 3 (fig.) Ubriachezza: i fumi del vino; smaltire il vino Reggere il vino, poterne bere senza ubriacarsi	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. rosso vino , detto di una particolare gradazione del rosso, cupa e intensa, tendente al viola.
violetto	A s. m. 1 Colore intermedio fra il turchino e il rosso, caratteristico dei fiori della viola mammola, ultimo dei sette colori dell'iride: tingere qlco. di violetto. 2 Sostanza colorante che tinge di violetto: violetto di metile.	B agg. • Che è di color viola, violaceo: cielo violetto ; nube violetta ; luci violette ; ha violetti / gli occhi come il fiore di glicine (G. D'ANNUNZIO).

Příloha č. 11

Idiomy

konverzní výraz	použití ze slovníku Zingarelli	další příklady z korpusu itWAC
corona	B in funzione di agg. inv. • Nella loc. (fis.) effetto corona , fenomeno di dispersione di energia elettrica che si manifesta sulla superficie dei conduttori elettrici ad alta tensione sotto forma di effluvio luminoso accompagnato da un caratteristico crepitio	Další příklady: deposizione corona, rapporto corona
donna	Nella loc. agg. inv. e avv. da donna, proprio della donna o adatto a lei: voce da donna ; abito, cappello da donna Vestirsi, agire, comportarsi da donna, come una donna: è solo una ragazzina, ma si comporta già da donna Di donna, femminile: voce di donna Donna crisi, volutamente molto magra, di moda spec. negli anni intorno al 1930 Donna cannone, enormemente grassa, come fenomeno da circo; (est.) donna molto grassa.	výrazy s předložkou
chitarra	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. Pesce (V.) chitarra .	Další příklad: trio chitarra
forma	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. peso forma , quello che un atleta raggiunge quando è all'apice della forma; (est.) il peso ideale di una persona.	Další příklady: commissione forma, caratteristica forma
legge	B in funzione di agg. inv. • (posposto a un sost.) Che ha forza di legge, nella loc. decreto legge .	Další příklad: detta legge
lira	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. uccello lira , V. uccello.	Další příklady: cambio lira
luna	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. pesce luna (V.) .	Další příklady: cosa luna

margherita	B in funzione di agg. inv. <ul style="list-style-type: none"> (posposto a un sost.) Nelle loc. pasta margherita, impasto base di numerose preparazioni dolciarie, composto di farina, burro, uova e zucchero Torta margherita, dolce a base di pasta margherita, zucchero, uova, burro fuso freddo e farina setacciata Pizza margherita, pizza napoletana con mozzarella e pomodoro. 	Další příklady: capanna margherita, giardini margherita, percorso margherita
massa	B in funzione di agg. inv. <ul style="list-style-type: none"> (posposto a un sost.) Nelle loc. uomo massa, uomo medio, dotato di idee stereotipate, prototipo della società di massa considerata come mancante di individualità e di responsabilità sociale Grammo massa, millesima parte del kilogrammo massa Kilogrammo massa, unità di massa nel sistema Internazionale definita come massa del kilogrammo campione depositato a Sèvres. 	Další příklady: movimenti massa, rapporto massa, effetto massa
mosca	B in funzione di agg. inv. <ul style="list-style-type: none"> (posposto al sost.) Solo nella loc. peso mosca, nel pugilato, detto di categoria di peso compresa tra quelle dei pesi minimosca e dei pesi gallo. 	Další příklady: pesca mosca, maldita mosca
neve	B in funzione di agg. inv. <ul style="list-style-type: none"> (posposto al sost.) Nella loc. effetto neve, apparizione sullo schermo televisivo di puntini biancastri dovuto a debolezza del segnale video o a guasto dell'apparecchio ricevente, accompagnato spesso da un rumore sull'audio come di continue scariche. 	Další příklady: emergenza neve, quota neve, sgombero neve
ombra	B in funzione di agg. inv. (posposto a un sost.) 1 Nelle loc. bandiera ombra , quella di navi, yacht e sim. che vogliono evadere determinate imposizioni fiscali Governo, gabinetto ombra , gruppo di uomini politici che svolge, in seno all'opposizione, un'attività critica, basata su proposte alternative rispetto alle iniziative dei ministri del governo in carica. 2 Nella loc. punto ombra , delicato punto di ricamo che si esegue spec. su stoffe trasparenti, sulle quali crea effetti di chiaroscuro.	Další příklady: governo ombra, uomo ombra, effetto ombra, ministro ombra
paga	D in funzione di agg. inv. <ul style="list-style-type: none"> (posposto a un sost.) Nelle loc. libro paga (1095 výskyty), registro in cui sono obbligatoriamente annotati i nominativi dei lavoratori impiegati nell'azienda e la retribuzione da essi percepita Ufficio paga (4 výskyty), ufficio dove vengono eseguiti i pagamenti Busta paga (4238 výskyty), contenente la retribuzione di un lavoratore dipendente, insieme con l'indicazione delle varie trattenute. 	Další příklady: busta paga, libro paga, lavoro paga, foglio paga, prospetto paga, cedolini paga, gente paga, cliente paga, utente paga, fine paga a další.
parte	(loc. agg. inv.) Separato, lontano da un ambiente, un contesto e sim.: un mondo a parte; una considerazione a parte V. anche il lemma a parte	s předložkou, příklady bez předložky např. quota parte, corso parte, forma parte atd.

pelle	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Solo nella loc. effetto pelle , effetto pellicolare.	Další příklady: corpo pelle, crepa pelle
palla	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. pesce palla , V. pesce.	Další příklady: campo palla
piuma	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Solo nella loc. peso piuma (98 výskyty) , nel pugilato, categoria di peso compresa tra quelle dei pesi supergallo e superpiuma.	Další příklady: gomma piuma, sacco piuma, periodo piuma, orso piuma a další.
pompa	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Solo nella loc. carro pompa , autopompa.	
porta	B in funzione di agg. inv. (posposto a un sost.) • (anat.) Solo nella loc. vena porta , vena che raccoglie il sangue dallo stomaco, dall'intestino e dalla milza convogliandolo al fegato.	
primavera	B in funzione di agg. inv. • (posposto a un sost.) Nella loc. sezione primavera , negli asili nido, quella che accoglie bambini di età fra i due e i tre anni.	Další příklady: collezione primavera, campionato primavera
rana	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) solo nella loc. uomo rana , sommozzatore.	Další příklady: sedia rana, stile rana, pesce rana
regione	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. Ente regione , regione nel sign. A 3.	Další příklady: statuto regione, data regione
rondine	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Solo nella loc. pesce rondine V. pesce.	Další příklady: addio rondine, volo rondine
sega	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. pesce sega , V. pesce.	Další příklad: console sega
spada	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. pesce spada , V. pesce.	Další příklady: mega spada, tipo spada
spia	B in funzione di agg. inv. • (posposto a un sost.) In alcune loc.: lampada spia (3 výskyty) , tipo di lampada che, con la sua accensione, indica un particolare stato di funzionamento di un'apparecchiatura Vetro spia, oblò in vetro di cui possono essere muniti serbatoi, autoclavi e sim. per poterne osservare l'interno Satellite spia (69 výskyty) , V. satellite.	Další příklady: programmi spia, software spia, ragno spia, telefono spia, casse spia, semafori spia, pozzi spia, numeri spia, navi spia a další.
spiga	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. punto spiga , punto di ricamo in cui i punti ripetono il motivo della spiga.	Další příklady: grano spiga, velocità spiga, tipo spiga
strega	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. erba strega , licopodio.	Další příklady: premio strega, apprendista strega

valanga	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. effetto valanga , in elettricità, processo che vede moltiplicare in determinate condizioni il numero delle cariche elementari nei gas e nei semiconduttori.	Další příklady: rischio valanga, norme valanga, sabato valanga
virgola	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. bacillo virgola , vibrione del colera.	Další příklady: capo virgola, carattere virgola
ago	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. Pesce ago (V.).	Další příklady: punto ago, anni ago
albergo	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Spec. nella loc. casa albergo , albergo dove è possibile soggiornare a lungo e stabilmente, spec. nelle grandi città.	Další příklady: villaggi albergo, ristorante albergo
angelo	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. pesce angelo , squadro.	Další příklady: donna angelo, anime angelo
bruco	B in funzione di agg. • (tosca.) Poverissimo, nelle loc.: nudo bruco ; nudo e bruco; bruco bruco.	Další příklady: velocità bruco, cima bruco
cannone	B in funzione di agg. inv. • (posposto a un sost.) Abnormemente, enormemente grasso, spec. nella loc. donna cannone .	Další příklady: uomo cannone, desiderio cannone
dono	B in funzione di agg. inv. • (posposto a un sost.) Detto di ciò che si dona, si dà in regalo, spec. nella loc. pacco dono .	Další příklady: vita dono, pace dono
cane	B in funzione di agg. inv. (posposto a un sost.) 1 (spreg.) Cattivo, infame, spec. in loc. inter.: mondo cane! 2 (colloq.) Forte, intenso, nelle loc. freddo, fame cane e sim.	Další příklady: amico cane, cuore cane
corpo	B nella loc. avv. e agg. inv. corpo a corpo • A stretto contatto, a distanza ravvicinata; anche, all'arma bianca: lottare corpo a corpo ; combattimenti corpo a corpo.	s předložkou
gallo	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. peso gallo , nel pugilato, categoria di peso compresa tra quelle dei pesi mosca e dei pesi supergallo.	Další příklady: capo gallo, domanda gallo
gatto	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. pesce gatto (V.).	Další příklady: donna gatto, cane gatto
gesso	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. bianco gesso , detto di una particolare tonalità di bianco, simile al colore della polvere di gesso.	Další příklady: rapporto gesso, base gesso
giardino	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. città giardino , quartiere residenziale di villette sparse tra il verde.	Další příklady: parco giardino, terrazza giardino
giro	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. angolo giro , angolo di 360°. → ILL. geometria.	Další příklady: tappa giro

imperatore	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. pesce imperatore , luvaro.	Další příklady: re imperatore
lupo	B in funzione di agg. inv. • (posposto a un sost.) Nelle loc. pesce lupo , V. pesce Cane lupo , pastore tedesco.	Další příklady: uomo lupo
martello	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. pesce martello V. pesce.	Další příklady: squalo martello
materasso	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Spec. nella loc. squadra materasso , squadra che perde spesso e con punteggio pesante.	Další příklady: titoli materasso
nido	B in funzione di agg. inv. • Solo nella loc. asilo nido (10361 výskytů) , V. asilo.	Další příklady: posti nido , cassette nido, sezione nido, servizio nido, sili nido a další.
panino	B in funzione di agg. inv. • Nella loc. giornale panino , giornale che è venduto abbinato a un altro giornale o a una rivista.	Další příklady: mega panino, solito panino
padrone	B in funzione di agg. • (posposto al sost.) Nella loc. serva padrona , (scherz.) che ama comandare Padre padrone , V. padre, sign. 11.	Další příklady: razza padrona, signora padrona (padre padrone nenalezeno)
pantalone	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. gonna pantalone , detto di gonna sportiva tagliata a foggia di largo pantalone.	Další příklady: tailleur pantalone, giacca pantalone
parroco	B nella loc. agg. inv. e nella loc. avv. alla 'viva il parroco', nel calcio, detto di gioco utilitaristico e privo di finezze (simile a quello delle partitelle negli oratori) (est.) In modo grezzo, approssimativo: un film girato alla 'viva il parroco'.	?
pipistrello	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. pesce pipistrello , V. pesce.	Další příklady: uomo pipistrello
prete	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. pesce prete , pesce lucerna.	Další příklady: zio prete
quadro	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. legge quadro (5 výskytů) , detto di legge o complesso di leggi che contengono i principi fondamentali relativi all'ordinamento di una determinata materia.	Další příklady: accordo quadro, livello quadro, intervento quadro, programma quadro, direttiva quadro
ragno	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Nella loc. pesce ragno V. pesce Uomo ragno , nel linguaggio del circo, contorsionista.	Další příklady: donna ragno, spalla ragno, scimmie ragno
riso	B in funzione di agg. inv. • (posposto al sost.) Solo nella loc. punto riso , nei lavori a maglia, ottenuto con un diritto e un rovescio alternati.	Další příklady: pasta riso, tipo riso, volte riso, settore riso

ristorante	B in funzione di agg. inv. ● (posposto a un sost.) Spec. nelle loc.: carrozza, vagone ristorante; albergo ristorante , con servizio di ristorante.	Další příklady: sala ristorante, Telefono ristorante, bar ristorante
salone	B in funzione di agg. inv. ● (posposto al sost.) Nella loc. vettura salone , vettura ferroviaria di lusso, con poltrone e tavolini.	Další příklady: terra salone, pittura salone
signore	B in funzione di agg. (premessso a un sost.) ● (enf.) Eccellente, eccezionale, di ottima qualità: un signor cappotto ; una signora cena .	Výjimka – prenominální postavení
stato	B in funzione di agg. inv. ● (posposto al sost.) Nella loc. città stato , presso gli antichi Greci, tipica comunità politica costituita dal centro abitato cinto di mura e dal territorio dipendente.	Další příklady: buono stato, ottimo stato, annesso stato, singolo stato, esami stato
tamburo	B in funzione di agg. inv. ● (posposto al sost.) Solo nella loc. pesce tamburo , V. pesce.	Další příklady: nuovo tamburo, alto tamburo, unità tamburo
tunnel	B in funzione di agg. inv. ● (posposto a un sost.) Nelle loc. effetto tunnel , fenomeno per cui le cariche elettriche elementari riescono a passare nei materiali semiconduttori attraverso una barriera di potenziale senza aver bisogno di energia Diodo tunnel, diodo che sfrutta l'effetto tunnel.	Další příklady: visione tunnel, modalità tunnel
uovo	B in funzione di agg. inv. ● (posposto al sost.) Nella loc. cellula uovo , uovo nel sign. 1.	Další příklady: singolo uovo
urto	B in funzione di agg. inv. ● Spec. nella loc. dose urto , dose di medicinale superiore a quella tipica, con effetto farmacologico più rapido e violento.	Další příklady: minimo urto, trattamento urto
valore	B in funzione di agg. inv. ● (posposto al sost.) Nella loc. clausola valore , quella inserita in un contratto per garantirsi che la somma dovuta in esecuzione dello stesso sia commisurata al potere d'acquisto della moneta legale.	Další příklady: plus valore, dato valore, carta valore, funzione valore
vapore	B in funzione di agg. ● (posposto al sost.) Nella loc. cavallo vapore , V. cavallo nel sign. 2.	Další příklady: fase vapore, servizi vapore
violino	B in funzione di agg. inv. ● (posposto al sost.) Nella loc. pesce violino , V. pesce.	Další příklady: duo violino, lezione violino
vizio	B in funzione di agg. inv. ● (posposto al sost.) Nella loc. (dir.) errore vizio , errore motivo.	Další příklady: solito vizio, assunto vizio

Základní soubor

konverzní výraz	použití ve funkci podstatného jména	použití ve funkci přídavného jména
bandiera	<p>A s. f.</p> <p>1 Drappo di stoffa attaccato a un'asta, di uno o più colori e disegni, simboleggiante uno Stato, una città, un'associazione, un corpo militare e sim</p> <p>2 (fig.) Insegna, simbolo spec. dell'ideale o dell'opinione a cui ci si ispira, per cui si lotta e sim</p> <p>3 Gioco tra due gruppi di ragazzi, che gareggiano per impossessarsi di una bandiera.</p> <p>4 Riquadro nero di stoffa o di cartone, applicato a un'asta e usato in scenotecnica per interrompere un fascio di luce.</p> <p>5 (aeron.) A bandiera, in bandiera, detto di un corpo aerodinamico disposto come una bandiera rispetto al vento, in modo da offrire la minima resistenza aerodinamica.</p> <p>6 (tipogr.) Bandiera destra, bandiera sinistra, tipo di impaginazione basata su una linea verticale ideale a cui poggiano rispettivamente l'ultima e la prima lettera di una serie di righe di testo non giustificato.</p> <p>7 (mar.) Metter le vele in bandiera, lasciar fileggiare le vele nel vento.</p> <p>8 (milit.) †Truppa o compagnia di soldati raccolta sotto la stessa bandiera</p>	<p>B in funzione di agg. inv. (posposto a un sost.)</p> <p>1 Che è particolarmente rappresentativo di qlco., che rappresenta il simbolo di qlco.: la scomparsa dei giocatori bandiera.</p> <p>2 Nelle loc. rosso, verde bandiera, con riferimento ai toni di colore tipici della bandiera nazionale italiana.</p>
base	<p>A s. f.</p> <p>1 Parte inferiore di un'intera costruzione o di una membratura che funge da sostegno alle parti sovrastanti</p> <p>2 (est.) Sostegno, parte inferiore di qlco.: la base di un mobile, di un bicchiere; base cranica.</p> <p>3 (fig.) Principio, fondamento, sostegno culturale di qlco.: la sua moralità ha solide basi</p> <p>4 (est.) Elemento costitutivo, componente essenziale o attiva di qlco</p> <p>5 Zona appositamente attrezzata in cui stazionano forze militari: base aerea, navale; basi militari all'estero</p> <p>6 (mat.) Base di una potenza, il numero da elevare a potenza</p> <p>7 Base geodetica, topografica, tratto di terreno fra due punti fissati, misurato direttamente con la massima precisione, che serve come base di una triangolazione.</p> <p>8 (econ.) Base imponibile, valore cui si deve commisurare l'aliquota per determinare l'imposta</p> <p>9 (ling.) Base apofonica, gruppo radicale o suffissale che presenta alternanza nel</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <p>● (posposto a un sost.) Fondamentale, essenziale, principale: salario base; problema base; testo base; campo base.</p>

	<p>vocalismo.</p> <p>10 Nel baseball, ciascuno dei vertici del diamante, che i giocatori in attacco cercano di occupare in successione per fare punti.</p> <p>11 Uno degli elettrodi del transistor.</p> <p>12 L'insieme degli iscritti a un partito, a un sindacato e sim., rappresentato al vertice dagli organi direttivi che ne coordinano e ne esprimono la volontà: consultare la base; la base preme per lo sciopero.</p> <p>13 (chim.) Composto, la cui soluzione acquosa ha sapore di liscivia e rende di colore azzurro la cartina di tornasole, che combinato con acidi forma i sali: base inorganica, base organica. CONTR. Acido. SIN. Alkali.</p> <p>14 Ogni crema o liquido incolore che si applica sul volto per prepararlo al trucco</p> <p>15 (mus.) Base musicale, pista musicale preregistrata, usata per ulteriori registrazioni o come accompagnamento in esibizioni dal vivo.</p>	
bomba	<p>A s. f.</p> <p>1 Antico proietto da mortaio, di forma sferica, cavo, pieno di esplosivo, che scoppiava a distanza variante a seconda della lunghezza della miccia, accesa all'atto dello sparo dalla vampa della carica di lancio</p> <p>2 Bombe d'artificio, fuochi artificiali (V. fuoco nel sign. A 2).</p> <p>3 Bomba vulcanica, frammento di lava fusa eruttato da un vulcano.</p> <p>4 (fig., tosc.) Fandonia, balla: non raccontar bombe!</p> <p>5 (fig.) Notizia esplosiva, evento</p> <p>6 (fig., pop.) Sostanza eccitante usata dagli atleti per accrescere il loro rendimento in gara</p> <p>7 Pasta dolce soffice, ripiena di marmellata o crema, a forma di palla.</p> <p>8 Pallottola di gomma da masticare che produce bolle colorate.</p> <p>9 (med.) Apparecchiatura metallica di forma sferica usata in radioterapia: bomba al cobalto, al cesio. → ILL. medicina e chirurgia/1, medicina e chirurgia/2.</p> <p>10 (aeron.) Figura acrobatica in cui gli aerei, partendo da una formazione raccolta, puntano verso l'alto allargandosi in diverse direzioni così da simulare la deflagrazione di una bomba.</p> <p>11 (fis.) Bomba manometrica, strumento usato per la determinazione della pressione dei gas provocati dall'accensione di una miscela esplosiva.</p> <p>12 (chim.) Bomba calorimetrica, strumento usato per la determinazione del potere calorifico delle sostanze o per scopi di analisi chimica.</p> <p>13 (raro) Cappello a cilindro.</p>	<p>● (posposto a un sost.) Che contiene al suo interno un ordigno esplosivo: pacco bomba; camion bomba (fig.) Sensazionale, che desta scalpore, esplosivo: notizia bomba.</p>

	<p>14 Nei giochi infantili, luogo o punto che deve essere raggiunto prima di essere individuato dall'avversario (fig.) Tornare a bomba, dopo una divagazione, tornare all'argomento principale.</p>	
chiave	<p>A s. f.</p> <p>1 Strumento metallico per aprire e chiudere serrature e lucchetti</p> <p>2 (fig.) Elemento, dato o persona di importanza vitale per comprendere, interpretare, risolvere qlco., per conseguire determinati fini e sim</p> <p>3 Numero, parola o serie di numeri o parole, indispensabile per decifrare uno scritto in</p> <p>4 In varie tecnologie, attrezzo metallico atto a provocare contatti, a mettere in moto meccanismi, ad allentare e stringere viti, dadi e sim.</p> <p>5 (archit.) Chiave di volta, pietra a cuneo posta alla sommità di un arco o di una volta per completarne la struttura.</p> <p>6 (mus.) Simbolo all'inizio o all'interno del pentagramma che stabilisce l'altezza d'esecuzione delle note: chiave di violino, di basso</p> <p>7 (fig.) Tono, carattere, punto di vista, angolazione, spec. nella loc. in chiave: trasposizione del mito di Edipo in chiave moderna; commentare un avvenimento in chiave politica.</p> <p>8 Nell'antica canzone italiana, rima che lega una parte di una stanza a un'altra.</p> <p>9 (sport) Nella lotta libera, nello judo e sim., torsione di qualsiasi articolazione del corpo o forza applicata in senso contrario all'articolazione.</p> <p>10 Piccola zeppa di legno che agisce sul telaio di un quadro per tenere tesa la tela.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <p>● (posposto a un sost.) Risolutivo, decisivo, determinante per i fini che si vogliono conseguire: personaggio, teste chiave; posizione, punto, settore chiave; parola chiave; idea chiave (inform.) Carattere chiave, carattere speciale usato per delimitare su un supporto o in memoria un gruppo di caratteri costituente un record da indirizzare e trattare come un'unità di informazione.</p>
fantasia	<p>A s. f.</p> <p>1 Facoltà della mente umana di interpretare liberamente i dati forniti dall'esperienza, o di rappresentare contenuti inesistenti in immagini sensibili: fantasia sbrigliata, originale, fervida, povera, ricca; fantasia... quella potenza la quale è simile al lume nell'illustrar le cose (T. TASSO); lavorare di fantasia; mancare di, non avere fantasia; queste supposizioni sono frutto di una fantasia malata. SIN. Immaginazione, inventiva</p> <p>2 Opera o prodotto di tale facoltà: una splendida fantasia di colori; fantasie gastronomiche</p> <p>3 (lett.) Bizzarria, capriccio, voglia: non capisco queste tue fantasie improvvise; non dar peso alle sue fantasie Avere fantasia di qlco., desiderarla.</p> <p>4 Tessuto, capo d'abbigliamento, e sim., a colori</p>	<p>B in funzione di agg. inv. (posposto a un sost.)</p> <p>1 Detto di tessuto a colori vivaci e a disegni vistosi e di ciò che con tale tessuto si confeziona: seta fantasia; abito fantasia (est.) Detto di gioiello d'imitazione, non prezioso: collana fantasia.</p> <p>2 Detto di ogni carattere tipografico non rientrante nelle suddivisioni principali.</p>

	<p>vivaci, disegni vistosi e capricciosi: una fantasia in seta a colori contrastanti; accessori di fantasia.</p> <p>5 (mus.) Composizione di forma assai libera, a volte ispirata a temi di altre composizioni</p> <p>6 Danza di certe popolazioni africane compiuta su due file di ballerini che avanzano o indietreggiano per poi assumere forma circolare, con forti battute dei piedi e accelerazioni frenetiche.</p>	
femmina	<p>A s. f.</p> <p>1 Negli organismi a sessi separati, l'individuo portatore dei gameti femminili atti a essere fecondati da quelli maschili al fine della riproduzione della specie</p> <p>2 Donna (anche spreg.): la curiosità è femmina; femina è cosa garrula e fallace (T. TASSO) Donna che si caratterizza per la sua sensualità: quella femmina riboccante di giovinezza e di lussuria (G. D'ANNUNZIO) †Femmina di mondo, di guadagno, meretrice (merid.) Mala femmina, V. malafemmina.</p> <p>3 †Moglie †Prendere a femmina, prendere in moglie.</p> <p>4 In un congegno composto, il pezzo di forma incavata che consente l'inserimento stabile di un altro pezzo: la femmina del gancio, dell'automatico; l'attrezzo funziona a maschio e femmina. CONTR. Maschio (tecnol.) Femmina della vite, madre vite.</p>	<p>B in funzione di agg. (gener. inv. nei sign. 2 e 3)</p> <p>1 Detto di donna fisicamente dotata e desiderabile: quella ragazza è molto femmina. SIN. Attraente, femminile.</p> <p>2 Detto dell'elemento incavato, in un congegno composto: automatico, gancio femmina (tecnol.) Vite femmina, madre vite.</p> <p>3 Si usa per indicare il sesso femminile di animali il cui nome è un sost. di genere promiscuo: un leopardo femmina; un falco femmina.</p>
forza	<p>A s. f.</p> <p>1 Vigore fisico, robustezza, resistenza: forza fisica, muscolare, materiale; è un cibo sano che dà forza</p> <p>2 (spec. al pl.) Vigoria naturale dell'uomo sano: essere in forze; mancare, riprendere, esaurire le proprie forze SIN. Gagliardia, vigoria.</p> <p>3 (fis.) Causa che perturba lo stato di quiete o di moto di un corpo</p> <p>4 (chim.) Reagibilità, di acidi e di basi, determinata dal loro grado di dissociazione in soluzione.</p> <p>5 Fermezza morale: forza di volontà; forza d'animo; forza di carattere; è necessario farsi forza</p> <p>6 (dir.) Obbligatorietà: la forza della</p> <p>7 Impeto, intensità, potenza: forza del vento, del fiume; opporsi alla forza degli elementi scatenati; il mare è forza</p> <p>8 SIN. Furia, veemenza.</p> <p>8 Una delle figure nel gioco dei tarocchi.</p> <p>9 Violenza: ricorrere all'uso della forza; sottostare, soggiacere, resistere, opporsi alla forza</p> <p>10 Necessità: è forza credere, dire, riconoscere</p> <p>11 (dir.) Forza maggiore, accadimento esterno e</p>	<p>B in funzione di agg. inv. (posposto a un sost.)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Che costituisce l'elemento fondamentale, la spinta propulsiva di un progetto, un'iniziativa, un'organizzazione: idea forza; idee forza.

	<p>superiore al potere della volontà umana che determina necessariamente la persona a un'azione od omissione.</p> <p>12 (gener.) Gruppo, schiera di uomini armati</p> <p>13 (est.) Insieme organizzato di persone che ha in comune motivi ispiratori e azione pratica: una piccola, una grande forza politica; le forze sindacali; le forze dell'opposizione</p> <p>14 (mar.) Forza di vele, l'insieme delle vele addizionali che le navi a vele quadre bordano con venti deboli per aumentare la velocità</p> <p>15 (tipogr.) Forza di corpo, distanza fra la faccia anteriore e quella posteriore, longitudinale rispetto all'occhio, del fusto di un carattere o spazio.</p> <p>16 Nel gergo giovanile, persona o fenomeno eccezionali: che forza!; quel film è una forza.</p>	
guida	<p>A s. f.</p> <p>1 Azione del guidare (anche fig.): essere alla guida di un'organizzazione; studiare sotto la guida di eccellenti maestri</p> <p>2 Ciò che guida o ha funzione di guidare (anche fig.)</p> <p>3 Insieme di strumenti, apparecchiature e sim. che permettono di guidare un autoveicolo: guida a destra; guida a sinistra; guida interna, esterna</p> <p>4 Libro che si propone di insegnare i primi elementi di un'arte o di una tecnica (+ a)</p> <p>5 Chi, precedendo o accompagnando altri, mostra o insegna loro la via da seguire: fare da guida a qlcu.; prendere qlcu. per guida; avere una guida esperta, abile, coraggiosa SIN. Cicerone</p> <p>6 (fig.) Chi con il proprio esempio o il proprio ascendente mostra ad altri la strada da percorrere: SIN. Maestro.</p> <p>7 Ragazza appartenente a un'associazione femminile analoga a quella maschile dei boy scout. CFR. Scout.</p> <p>8 In varie tecnologie, oggetto o struttura atti a mantenere qlco. nella sua sede, a facilitarne lo scorrimento o il funzionamento, e sim.</p> <p>9 (elett.) Guida d'onda, tubo metallico, gener. di sezione circolare o rettangolare, che convoglia la propagazione di onde elettromagnetiche lungo un percorso ben definito.</p> <p>10 Tappeto lungo e stretto, disteso su scale, in corridoi, stanze e sim.</p> <p>11 (al pl.) Briglie, redini.</p> <p>12 (milit., spec. al pl.) Nelle antiche milizie italiane, sergente a capo di un drappello o di un battaglione.</p>	<p>B in funzione di agg. inv. (posposto a un sost.)</p> <p>1 Che costituisce una sicura indicazione per il ricercatore, lo studioso e sim.: fossile guida Livello guida, orizzonte guida, strato o livello di roccia con caratteri litologici e paleontologici facilmente distinguibili, che perciò indica con precisione la posizione stratigrafica dei sedimenti in cui si trova.</p> <p>2 Che indica la via da seguire, che detta o impone norme o principi ideologici cui altri devono uniformarsi: Stato guida; partito guida Linea guida, V. linea.</p>

<p>immagine</p>	<p>A s. f.</p> <p>I In senso concreto.</p> <p>1 Forma esteriore di un corpo percepita coi sensi, spec. con la vista: immagine ingrandita, rimpicciolita; riflettere, rispecchiare, riprodurre un'immagine; l'immagin d'una cervia altera e bella (A. POLIZIANO). CFR. icono-.</p> <p>2 (fis.) In un sistema ottico, riproduzione reale o apparente di un oggetto secondo le leggi dell'ottica geometrica</p> <p>3 Rappresentazione grafica o plastica di un oggetto reale SIN. Figura.</p> <p>4 (est.) Riproduzione esatta o estremamente simile di qlcu. o qlco</p> <p>5 Figura che evoca una specifica realtà: è l'immagine della salute, del dolore, della disperazione. SIN. Ipotiposi.</p> <p>6 (mat.) Rappresentazione</p> <p>7 (zool.) Ultimo stadio nella metamorfosi di alcuni Insetti che corrisponde all'insetto perfetto.</p> <p>II In senso astratto.</p> <p>1 Rappresentazione mentale rievocata dalla memoria</p> <p>2 Prodotto della fantasia, dell'immaginazione: immagini illusorie; le incoerenti immagini del sogno; mille immagini popolavano la sua mente. SIN. Visione.</p> <p>3 (lett.) Forza immaginativa: si vede l'imagin del vostro ingegno (T. TASSO).</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto a un sost.) Che rappresenta pubblicamente un'azienda, un'istituzione, un'iniziativa e sim.: la ragazza immagine di Telethon.
<p>inchiesta</p>	<p>A s. f.</p> <p>1 (dir.) Indagine disposta dall'autorità competente onde accertare un dato fatto o situazione e individuare gli eventuali responsabili: commissione d'inchiesta; ordinare un'inchiesta</p> <p>2 Investigazione o ricerca giornalistica che si propone di appurare lo svolgimento di certi avvenimenti o lo stato di determinate situazioni</p> <p>3 In sociologia, ricerca di informazioni relative a un certo fatto o comportamento.</p>	<p>B anche in funzione di agg. inv.:</p> <p>film, libro inchiesta.</p>
<p>lampo</p>	<p>A s. m.</p> <p>1 Fenomeno luminoso che accompagna la scarica elettrica nei temporali Dopo il lampo, il tuono, (fig.) dopo le minacce, l'atto.</p> <p>2 Improvviso e intenso bagliore di breve durata: un lampo di luce; mandar lampi (est., fotogr., cinema) Lampo fotografico, lampeggiatore (astron.) Lampo di raggi gamma o lampo gamma, emissione rapida e molto intensa di energia sotto forma di raggi gamma determinata dalla collisione tra due stelle di neutroni o dall'esplosione di un'ipernova.</p> <p>3 (fig.) Ciò che ha brevissima durata: la giovinezza è un lampo; un lampo di speranza </p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto a un sost.) Che dura pochissimo; che accade, si svolge, funziona e sim. in brevissimo tempo: matrimonio lampo; cerimonia lampo; guerra lampo Chiusura lampo, cerniera lampo, dispositivo per chiudere rapidamente indumenti, borse, valigie e sim. Notizia lampo, riguardante un evento recentissimo ed espressa con poche parole; SIN. Flash nel sign. 3 Partita, torneo lampo, nel gioco degli scacchi,

	<p>In un lampo, in un attimo: tutto è accaduto in un lampo; la mattinata è trascorsa in un lampo. SIN. Baleno.</p> <p>4 (fig.) Persona, animale o veicolo molto veloce: quel cane è un lampo; correre come un lampo (lett., fig.) Rapidità fulminea: il lampo de' manipoli / e l'onda dei cavalli (A. MANZONI).</p> <p>5 (fig.) Intuizione improvvisa: avere un lampo di genio; ho avuto come un lampo e ho risolto il problema. lampone, accr.</p>	<p>quelli in cui a ciascun giocatore è concesso un tempo massimo complessivo di riflessione di cinque minuti.</p>
lepre	<p>A s. f. o (raro) m.</p> <p>1 Correntemente, mammifero dei Leporidi con lunghe orecchie, pelliccia in genere grigio scura, corta coda e zampe posteriori atte al salto (Lepus). 2 Lepre meccanica, nei cinodromi, dispositivo meccanico a forma di lepre, usato per invogliare i cani alla corsa.</p> <p>3 (sport) Atleta che, nelle corse di fondo e mezzofondo, fa l'andatura per favorire la realizzazione di un buon risultato cronometrico da parte di altri corridori.</p> <p>4 Carne dell'omonimo animale ucciso, usata come vivanda: lepre in salmì; spezzatino di lepre.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● (posposto a un sost.) Detto di veicolo spaziale che deve essere raggiunto da altro analogo veicolo in un appuntamento in orbita: razzo, satellite lepre.
luce	<p>A s. f.</p> <p>1 (fis.) Radiazione elettromagnetica che comprende le lunghezze d'onda infrarosse, visibili, ultraviolette e i raggi X, la cui velocità, costante universale della fisica, è nel vuoto di 299 792 km al secondo: luce infrarossa, ultravioletta, visibile</p> <p>2 Correntemente, forma di energia che è causa di ogni sensazione della vista: luce diretta, riflessa; la luce del giorno; alla luce della luna</p> <p>3 Raggi del sole: stanze piene di luce; prendere luce dalla finestra</p> <p>4 Qualsiasi sorgente luminosa: le stelle sono le luci della notte; una luce lontana brillava nel buio</p> <p>5 Nei veicoli, faro, fanale, fanalino</p> <p>6 Indicazione luminosa di un segnale</p> <p>7 Correntemente, superficie riflettente</p> <p>8 (fig.) Simbolo di ciò che illumina la mente umana e incivilisce i costumi</p> <p>9 (fig.) Dio, inteso come fonte di vita e di verità</p> <p>10 (lett., fig.) Persona cara, amata.</p> <p>11 (fig.) Espressione: la strana luce degli occhi si spense (A. FOGAZZARO)</p> <p>12 (archit.) Distanza orizzontale fra i due piedritti di un ponte o di un arco</p> <p>13 Diametro di tubo, condutture e sim.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● (posposto a un sost.) Anno luce, V. anno.

lumaca	<p>A s. f.</p> <p>1 Mollusco dei Gasteropodi polmonato, onnivoro, con corpo allungato e viscido, conchiglia spesso inesistente o ridotta e situata sotto la pelle del dorso (<i>Limax agrestis</i>). → ILL. animali/4.</p> <p>2 Correntemente, ogni specie commestibile dei Molluschi dei Gasteropodi dotati di conchiglia spiraliforme: lumache di mare alla genovese.</p> <p>3 (fig.) Persona lenta e pigra nel muoversi e nell'agire</p> <p>4 (mat.) Lumaca di Pascal, podaria di un punto rispetto a una circonferenza.</p> <p>5 (spec. al pl.) Pasta corta da minestra, di forma simile al guscio delle chiocciole.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● (posposto a un sost.) Detto di ciò che procede con estrema lentezza: tram lumaca; treni lumaca; poste lumaca
madre	<p>A s. f.</p> <p>1 Donna che ha generato dei figli: una sposa non ancora madre; essere una madre amorevole, dolce, accorta, infame, snaturata; diventare madre</p> <p>2 (est.) Femmina di alcuni animali in relazione ai suoi piccoli</p> <p>3 Titolo attribuito a suore professe</p> <p>4 (fig., lett.) Patria: madre benigna e pia (F. PETRARCA).</p> <p>5 (fig.) Origine, causa: superbia, madre di crudeltà.</p> <p>6 (fig.) Nella loc. la madre di tutte..., (enfat.) il primo o il più importante fenomeno o avvenimento in una serie o una categoria</p> <p>7 Attrezzo che porta un'impronta da stampare. SIN. Matrice, punzone.</p> <p>8 Matrice, parte di una bolletta a madre e figlia, destinata a essere conservata come prova della parte staccata e consegnata quale ricevuta.</p> <p>9 Madre dell'aceto, ammasso gelatinoso in cui si addensano i microrganismi acetificanti e che si forma in fondo ai recipienti dell'aceto.</p> <p>10 (anat.) Dura madre, V. duramadre</p>	<p>B in funzione di agg. (posposto a un sost.)</p> <p>1 Che è madre, che ha figli: lavoratrice madre; ragazza madre.</p> <p>2 (fig.) Detto di ciò che costituisce l'origine di successivi fatti e fenomeni: idea, causa madre; lingua madre Chiesa madre, da cui dipendono altre chiese Casa madre, sede principale di un ordine religioso; (econ.) sede principale di un'azienda Regina madre, titolo spettante alla madre del re Scena madre, la scena principale di un dramma, che ne contiene il tema centrale; (fig., spreg.) scena melodrammatica, a forti tinte (chim.) Acqua madre, liquido residuo, saturo, che rimane dopo la parziale cristallizzazione del soluto presente in una data soluzione.</p>
matrigna	<p>A s. f.</p> <p>1 La nuova moglie del padre rispetto ai figli nati in un matrimonio precedente.</p> <p>2 (fig.) Madre ostile, nemica, non amorevole: quella / che veramente è rea, che de' mortali / madre è di parto e di voler matrigna (G. LEOPARDI).</p>	<p>B in funzione di agg. solo f.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● (posposto a un sost.) Ostile, avverso: sorte, natura matrigna.
metà	<p>A s. f. inv.</p> <p>1 Ciascuna delle due parti tra loro uguali che costituiscono un intero: una metà, le due metà di una mela, di una somma di denaro, di un periodo di tempo. CFR. emi-, semi-, dico-</p> <p>2 (anche con ellissi della prep. 'di') Il punto di mezzo di qlco.: il pagamento avrà luogo a metà del mese; siamo a metà del film</p> <p>3 (fam., colloq.) Uno dei due coniugi rispetto</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Che è in mezzo, mediano: ci vediamo a metà settimana; vendere a metà prezzo; incontriamoci a metà strada Metà campo, nel calcio, centrocamp.

	all'altro: è partito con la sua metà	
mini	A s. f. inv. ● Minigonna: portare la mini; la moda della mini; ragazze in mini.	B agg. inv. ● Piccolo: un impianto stereo formato mini; una vacanza mini.
radio	A s. f. inv. 1 Accorc. di radiofonia, radiotelefono, radiotelegrafia: navi e aerei comunicano mediante radio 2 Accorc. di radioricevitore; apparecchio radiofonico: accendere, spegnere la radio; comprare una radio portatile 3 Stazione, centro da cui vengono irradiate trasmissioni radiofoniche: radio Londra Radio fonte, gavetta, il rapido trasmettersi delle notizie fra i soldati.	B in funzione di agg. inv. ● (posposto al sost.) Nella loc. onda radio , radioonda (est.) Di ciò che emette, riceve o comunque utilizza le radioonde: ponte radio; contatto radio; collegamento radio Stazione radio , centro di generazione, emissione e ricezione di radiosegnali Apparecchio radio , radioricevitore Giornale radio , notiziario periodico trasmesso per radio Via radio , per mezzo delle onde radio : collegarsi via radio . → ILL. atmosfera e spazio/1.
regina	A s. f. 1 Moglie del re: ottenere la grazia per intervento della regina 2 Donna che regna, a capo di una monarchia: la regina d'Olanda, d'Inghilterra 3 (fig.) Donna che eccelle e primeggia tra le altre: è una regina di bellezza; tra noi è la regina per virtù 4 (est.) Cosa che eccelle, primeggia o si fa preferire tra altre simili: la rosa è la regina dei fiori 5 La femmina feconda degli insetti che vivono in forme sociali, quali formiche, api, vespe, termiti 6 Il pezzo più potente del gioco degli scacchi che può essere mosso in direzione orizzontale, verticale e diagonale: muovere la regina. SIN. Donna. 7 Carta da gioco raffigurante una regina: regina di cuori. SIN. Dama.	B anche agg. ● Che è regina: ape regina Cannella regina , varietà di cannella dell'India orientale e di Ceylon (Cinnamomum zeylanicum)
scorta	A s. f. 1 Attività dello scortare per accompagnare, proteggere: fare la scorta a qlcu.; essere di scorta a qlcu. 2 (est.) Persona o insieme di persone che scortano qlcu. o qlco. 3 Provvista di beni e materiali vari accantonata per essere usata in caso di necessità 4 (org. az., spec. al pl.) Riserva di materiali o di prodotti semilavorati accantonata in attesa di essere utilizzata nella produzione: scorte di magazzino; scorta minima, massima. 5 (al pl.) Capitale agrario dell'azienda.	B in funzione di agg. inv. ● (posposto a un sost.) Che serve o deve servire di scorta: nave scorta; auto scorta.

scuola	<p>A s. f.</p> <p>1 Istituzione che persegue finalità educative attraverso un programma di studi o di attività metodicamente ordinate</p> <p>2 Insieme delle istituzioni scolastiche vigenti in un paese: urge una riforma della scuola; per molti la scuola italiana è arretrata.</p> <p>3 (est.) Attività che ha per scopo l'insegnamento metodico di una disciplina, un'arte, un mestiere e sim</p> <p>4 Sede in cui si svolge l'attività scolastica: accompagnare i bambini a scuola; in città c'è scarsità di scuole; la scuola è in via Castiglione</p> <p>5 Complesso di insegnanti, alunni, e sim. facenti parte di una scuola: tutta la scuola è in festa; gita organizzata dalla scuola.</p> <p>6 (fig.) Ammaestramento, pratica, esercizio: crescere alla scuola del dolore</p> <p>7 Insieme di poeti, artisti, filosofi, scienziati e sim.</p> <p>8 Insieme dei discepoli di un grande maestro (anche spreg.): un dipinto di scuola; il quadro non è del maestro ma di scuola</p> <p>9 (sport) Alta scuola, in equitazione, il complesso di esercizi o arie di alto grado di virtuosismo eseguiti da cavallo e cavaliere in perfetta e affinata sincronia</p> <p>10 † Associazione, corporazione: scuola dei gladiatori.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto a un sost.) Che ha lo scopo di istruire, ammaestrare e sim.: cantiere scuola (mar.) Nave scuola, grande veliero impiegato per l'addestramento dei marinai, degli allievi ufficiali e sottufficiali della marina militare e mercantile; (fig., scherz.) Donna che inizia un ragazzo alle prime esperienze sessuali Aereo scuola, a doppio comando per allievi piloti.
sera	<p>A s. f.</p> <p>1 Tarda parte del giorno che va dal tramonto al principio della notte: scende la sera; viene la sera; si fa sera; fa sera. CONTR. Mattina.</p> <p>2 Periodo di tempo compreso tra l'ora di cena, o dopocena, e la notte di quello da sera, adatto per pranzi, cocktail e sim.</p> <p>3 (tosca.) Seconda parte del giorno, a partire dal primo pomeriggio.</p> <p>4 (fig., poet.) Vecchiaia Morte: di dì in dì spero ormai l'ultima sera (F. PETRARCA).</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto a un sost.) Della sera, riferito a edizioni di giornali che compaiono in edicola nel tardo pomeriggio: stampa sera.
sorella	<p>A s. f.</p> <p>1 Ciascuna delle persone di sesso femminile nate dallo stesso padre e dalla stessa madre</p> <p>2 (fig.) Cosa dotata di natura affine ad altra: la malignità è sorella dell'invidia.</p> <p>3 Suora: sorella Lucia</p>	<p>B in funzione di agg. solo f.</p> <ul style="list-style-type: none"> • (posposto a un sost. f.) Che ha relazione di affinità con altra cosa simile: arti, città, nazioni, lingue, sorelle.

<p>stampa</p>	<p>A s. f.</p> <p>1 Particolare tecnica che permette di riprodurre uno scritto, un disegno e sim.</p> <p>2 Insieme di caratteri, immagini e sim.</p> <p>3 (spec. al pl.) Pubblicazione stampata, spec. in quanto oggetto di spedizione postale</p> <p>4 (gener.) Complesso delle pubblicazioni giornalistiche</p> <p>5 (gener.) Giornalisti, pubblicitari e sim. considerati nel loro insieme</p> <p>6 Ciò che si scrive, si pubblica, spec. nella loc. avere una buona, una cattiva stampa</p> <p>7 Riproduzione di un disegno, un quadro e sim. ottenuta mediante stampa</p> <p>8 (fotogr.) Procedimento mediante il quale le immagini di una pellicola vengono trasferite su un'altra o su carta fotosensibile</p> <p>9 (tess.) Stampa dei tessuti, impressione su stoffa, opportunamente preparata, di un disegno a colori, inciso su cilindri di rame o con altri sistemi</p> <p>10 (zootec.) Ogni foro di passaggio per i chiodi posto sulla faccia inferiore del ferro di cavallo.</p> <p>11 †Stampo.</p> <p>12 (fig., lett.) Indole, carattere: sono tutti della stessa stampa; è un uomo di vecchia</p> <p>13 †Impronta: sì ch'ogni memoria / segnar si possa di mia eterna stampa (A. POLIZIANO).</p> <p>14 †Conio: la stampa del fiorino.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <p>• (posposto a un sost.) Dei giornali, dei giornalisti, per i giornalisti: comunicato stampa Ufficio stampa, presso un ente, un partito, un'organizzazione e sim., l'ufficio che ha l'incarico di redigere stampati, opuscoli e sim. e di trasmettere notizie ai giornalisti Sala stampa, quella riservata ai giornalisti presso la sede di un ente o istituzione o durante una manifestazione Conferenza stampa, in cui un personaggio importante risponde alle domande che gli pongono i giornalisti Silenzio stampa, V. silenzio nel sign. 2.</p>
<p>terra</p>	<p>A s. f.</p> <p>I Il nostro mondo, considerato sia come astro che come l'ambiente che accoglie uomini, animali, vegetali ecc.</p> <p>1 Corpo celeste appartenente al sistema solare, con movimento di rotazione attorno al proprio asse e di rivoluzione attorno al Sole, rispetto al quale è il terzo pianeta in ordine di distanza (scritto con iniziale maiuscola quando è considerato nome proprio, nel linguaggio scientifico o per non equivocare con altre accezioni del termine)</p> <p>2 Il globo terrestre; in contrapposizione al cielo: la creazione del cielo e della terra</p> <p>3 L'ambiente dove l'uomo vive, il globo terrestre con i suoi abitanti: non ha nessuno su questa terra; siamo in molti sulla terra</p> <p>II Elemento che costituisce la parte compatta e solida della superficie terrestre.</p> <p>1 Parte solida della superficie terrestre emergente dalle acque, spec. in opposizione ad altri elementi, come il mare, l'aria ecc.</p> <p>2 Estensione, zona più o meno ampia e definita della superficie solida del globo terrestre</p> <p>3 Superficie esterna della crosta terrestre sulla quale camminano o stanno uomini e animali</p>	<p>B in funzione di agg. inv. (posposto a un sost.)</p> <p>1 Che si trova allo stesso livello del suolo (raro) Piano terra, V. pianoterra.</p> <p>2 Detto di colore marrone chiaro, sfumato dal grigio al verdastro: color terra.</p> <p>3 (astrol.) Elemento terra, (ellitt.) terra, trigono a cui appartengono i segni del Toro, della Vergine e del Capricorno, nella suddivisione dei pianeti secondo l'elemento che vi domina. → ILL. zodiaco.</p>

	<p>4 (est.) Suolo, pavimento, qualsiasi superficie su cui poggia un corpo</p> <p>5 Punto di un circuito elettrico con potenziale prossimo allo zero, quale è quello della superficie terrestre</p> <p>6 Materia di cui è costituita la parte meno profonda della crosta terrestre</p> <p>7 L'elemento in cui crescono le piante, terreno agrario</p> <p>8 Distesa, estensione di terreno coltivato</p> <p>9 (est.) Estensione di terreno coltivabile, che può essere delimitata, chiusa entro confini e posseduta da qlcu.</p> <p>10 (lett.) Città, borgo, luogo abitato</p> <p>III Ogni sostanza estratta dal suolo, che si presta a essere utilizzata e lavorata dall'uomo.</p> <p>1 Sostanza naturale non compatta e della consistenza della polvere</p> <p>2 Argilla o creta usata nella produzione di ceramiche</p> <p>3 Terra sigillata, tipica ceramica di colore rosso corallino, molto liscia e compatta, ornata con disegni a rilievo impressi con una matrice, prodotta in epoca romana spec. nella zona di Arezzo</p> <p>4 (chim.) Terre rare, gruppo di quindici elementi, poco frequenti in natura, di numero atomico compreso tra 57 e 71. SIN. Lantanidi. una matrice</p>	
truffa	<p>A s. f.</p> <p>1 (dir.) Reato di chi con artifici o raggiri, inducendo taluno in errore, procura a sé o ad altri un ingiusto profitto con altrui danno.</p> <p>2 (gener.) Frode, raggio, imbroglio: essere vittima di una truffa; truffa all'americana. SIN. Inganno, trappola.</p> <p>3 †Chiacchiera, fandonia.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● (posposto a un sost.) Che contiene un inganno: legge truffa Prezzo truffa, artificiosamente rialzato.
antibiotico	<p>A s. m. (pl. -ci)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Sostanza di varia struttura chimica prodotta da microrganismi, quali muffe e batteri, od ottenuta per sintesi, con potere batteriostatico o battericida sui principali germi patogeni, usato nelle malattie infettive 	<p>B anche agg.: farmaco, prodotto antibiotico.</p>
arrosto	<p>A s. m.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Carne arrostita: arrosto di vitello, di tacchino Arrosto morto, carne cotta nella casseruola con pochissimo liquido 	<p>B agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Detto di vivanda arrostita: pollo arrosto; carni arrosto († arroste); galline arrosto; castagne arrosto (sett. arroste).
artigiano	<p>A s. m. (f. -a)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Chi produce beni o presta servizi impiegando il proprio lavoro, anche manuale, in maniera prevalente rispetto al capitale investito nell'impresa. 	<p>B agg.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Relativo all'artigiano o all'artigianato: lavoro artigiano; produzione artigiana; associazioni artigiane.

avversario	<p>A s. m. (f. -ia)</p> <p>1 Chi sta dalla parte avversa, rispetto a un'altra persona, in una lotta, una gara, un concorso, una discussione e sim.: i due avversari erano uno di fronte all'altro; scagliò l'arma contro l'avversario; demolì tutti gli argomenti dell'avversario</p> <p>2 (dir.) Nel processo, la parte contraria: replicare alle argomentazioni dell'avversario.</p>	<p>B agg.</p> <p>1 Contrario, avverso: fazione, squadra avversaria.</p> <p>2 (dir.) Che si oppone in giudizio: parte avversaria Avvocato avversario, difensore della controparte Ragioni avversarie, quelle dedotte in giudizio dalla parte contraria.</p>
bambino	<p>A s. m. (f. -a)</p> <p>1 L'essere umano dalla nascita all'inizio della fanciullezza: allevare, educare un bambino; i bambini ci guardano. SIN. Bimbo, marmocchio, piccino, piccolo.</p> <p>2 (est., spec. al pl.) Figlio, di sesso maschile o femminile: ha due bambini</p> <p>3 (fig., iron.) Persona adulta che si comporta in modo ingenuo, immaturo, puerile</p> <p>4 (per anton.) Gesù Bambino.</p>	<p>B agg.</p> <p>1 Molto giovane: sposa bambina.</p> <p>2 (fig.) Inesperto, semplice: mente bambina Non del tutto sviluppato: civiltà, cultura bambina.</p>
biscotto	<p>A s. m.</p> <p>1 Pasta dolce, di varia forma, a base di farina, zucchero e grassi, con eventuale aggiunta di uova, cotta in forno: biscotto all'anice; biscotto di Novara</p> <p>2 Pane cotto due volte per renderlo più conservabile, in uso spec. in marina come alimento di riserva.</p> <p>3 Terracotta o porcellana di prima cottura destinata a ricevere il rivestimento vetroso.</p>	<p>B agg.</p> <p>● Biscottato.</p>
campione	<p>A s. m.</p> <p>1 (f. -éssa) Nel Medioevo, chi scendeva in campo e combatteva in duello per sostenere le ragioni di un terzo . SIN. Difensore, paladino.</p> <p>2 (f. -essa) Atleta o squadra che ha vinto un campionato o un torneo: campione del mondo; campione iridato; campione in carica</p> <p>3 Piccolo saggio tratto da un insieme, atto a indicarne le caratteristiche e le qualità</p> <p>4 (fis.) Prototipo di riferimento delle unità di misura fondamentali: il campione internazionale del metro, del kilogrammo; campione primario di frequenza.</p> <p>5 (stat.) Parte di una totalità di unità che compongono il fenomeno collettivo: campione rappresentativo; campione a scelta casuale, ragionata</p>	<p>B in funzione di agg. inv. (posposto a un sost.)</p> <p>1 Vittorioso in un campionato, in un torneo sportivo, spec. nella loc. squadra campione.</p> <p>2 Relativo a una parte rappresentativa di un tutto: analisi campione; indagine campione Idoneo come copia, misura, riscontro e sim.: metro campione.</p>
capo	<p>A s. m. (pl. càpi, m., †càpita, f.)</p> <p>I Con riferimento a esseri umani.</p> <p>1 Parte superiore del corpo umano, congiunta al tronco per mezzo del collo, sede degli organi che regolano la vita sensitiva e intellettuale. SIN. Testa 2 (fig.) Intelletto, mente: capo ameno, sventato Rompersi il capo, scervellarsi, lambiccarsi il cervello</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <p>● (posposto a un sost.) Che dirige, comanda: commissario capo; redattore capo; ingegnere capo del Genio Civile.</p>

	<p>3 (f. inv. o -a) Persona investita di specifiche funzioni di comando</p> <p>4 (f. inv. o -a) (est.) Chi comanda, dirige, guida, senza disporre di particolari titoli o cariche</p> <p>5 In un'azienda, chi svolge mansioni direttive intermedie. SIN. Quadro.</p> <p>6 Nella marina militare, denominazione generica dei sottufficiali</p> <p>II Con riferimento ad animali.</p> <p>1 (raro) Testa degli animali.</p> <p>2 (est., spec. al pl.) Individuo di una determinata specie animale</p> <p>III Con riferimento a oggetti inanimati.</p> <p>1 Parte più alta di qlco.</p> <p>2 (fig.) Principio: cominciare, ricominciare da capo.</p> <p>3 Uno dei fili che, ritorti insieme, costituiscono i filati semplici.</p> <p>4 Parte di un corpo, di uno strumento, di un vegetale e sim.</p> <p>5 Singolo oggetto di una serie: capo di biancheria, di vestiario..</p> <p>6 (geogr.) Sporgenza di una costa in mare</p> <p>7 (arald.) Fascia che occupa il terzo superiore dello scudo.</p> <p>8 (anat.) Parte terminale di una formazione anatomica, di solito in rapporto con altre strutture</p>	
capoluogo	<p>A s. m. (pl. capoluòghi o capiluòghi)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Località principale di un territorio sede dell'autorità preposta all'amministrazione dello stesso: Bologna è il capoluogo dell'Emilia-Romagna. 	<p>B anche in funzione di agg. inv. (posposto a un sost.): le città capoluogo di provincia.</p>
carico	<p>A s. m. (pl. -chi)</p> <p>1 Operazione del caricare</p> <p>2 Ciò che si carica addosso a una persona o a un animale, o sopra un mezzo di trasporto</p> <p>3 (est.) Entrata di merci in magazzino</p> <p>4 Aggravio, onere, peso (anche fig.)</p> <p>5 (fig.) †Incarico Carica, autorità, dignità.</p> <p>6 (fig.) †Danno.</p> <p>7 In varie tecnologie, forza che sollecita una qualsiasi struttura</p> <p>8 Nelle macchine elettriche, potenza attiva o apparente erogata, trasformata o assorbita.</p> <p>9 Grandezza che esprime l'energia idraulica per unità di massa.</p> <p>10 Nel gioco della briscola, l'asso e il tre.</p> <p>11 (med.) Prova di carico, procedimento con cui si valuta la capacità funzionale di un organo, somministrando una sostanza e osservando la funzionalità metabolica dell'organo in esame.</p> <p>12 (sport) Carico di lavoro, l'insieme degli allenamenti di un determinato periodo; quantità</p>	<p>B agg.</p> <p>1 Che porta un peso: un carro carico di sassi Sovraccarico, troppo gravato: un vestito carico di ornamenti (fig.) Oppresso, gravato: carico di tasse, di debiti Cielo, tempo carico, (fig.) coperto di nuvole.</p> <p>2 (fig.) Colmo, ricco: carico di onori.</p> <p>3 Intenso: colore carico (est.) Denso, concentrato, forte: tè, caffè carico.</p> <p>4 Pronto, atto a funzionare: orologio carico Fucile carico, fornito di carica.</p> <p>5 (fis.) Dotato di carica elettrica.</p>

	e intensità di un singolo allenamento.	
compagno	A s. m. (f. -a, †-éssa; pl. f. -gne) 1 Chi sta abitualmente insieme ad altri, svolgendo un'attività comune, partecipando a divertimenti e sim. 2 Chi ha familiarità, dimestichezza, pratica di convivenza con qlcu. 3 Appellativo degli aderenti a un partito della sinistra, spec. di ispirazione marxista, o ad alcune organizzazioni sindacali 4 (sport) Chi fa parte della stessa squadra 5 (al pl.) Socio in un'azienda: Società Neri e Compagni 6 †Alleato, confederato. 7 (astron.) La componente meno luminosa di una stella binaria.	B agg. • (fam.) Simile, corrispondente: un vestito compagno a quello di suo fratello Scarpe compagne , appaiate.
complice	A s. m. e f. 1 Chi prende parte con altri ad azioni disoneste o illecite. SIN. Connivente, correo. 2 (est.) Compagno in una burla, in uno scherzo e sim. 3 (fig.) Persona o elemento determinante nel verificarsi di un evento.	B agg. 1 Che favorisce: protesse delle sue complici ombre l'amore della vergine (G. D'ANNUNZIO); i ladri sono riusciti a fuggire, complice l'oscurità . 2 Che rivela complicità : gesto, sguardo complice .
corsaro	A s. m. (f. raro -a) 1 Capitano di nave privata che veniva autorizzato dal proprio Stato a condurre la guerra di corsa. 2 Correntemente, pirata, filibustiere, bucaniere. 3 (fig.) Avventuriero, filibustiere nel sign. 2.	B agg. 1 Relativo a corsaro o corsari: nave, guerra corsara . 2 (fig.) Anticonformista, ribelle, fuori dal coro: concezioni corsare .
cucciolo	A s. m. (f. -a) 1 Cane piccolo, nato da poco 2 (fig.) Persona giovane, ingenua e inesperta.	B in funzione di agg.: cani cuccioli .
fantasma	A s. m. o †f. (pl. m. -i) 1 Immagine di persona defunta rievocata dalla fantasia allucinata e considerata come reale. SIN. Apparizione. 2 Immagine illusoria, priva di corrispondenza con la realtà dei fatti. CONTR. Realtà. 3 (psicoan.) Scenario prodotto dalla fantasia, in cui il soggetto realizza un desiderio conscio o inconscio. 4 (fig.) Minaccia, pericolo, spauracchio: ora che si leva sull'orizzonte il fantasma degli esami (A. FOGAZZARO).	B in funzione di agg. inv. • (posposto a un sost., fig.) Che non ha effettiva realtà Governo fantasma , privo di ufficialità o che opera nella clandestinità Città fantasma , abbandonata Scrittore fantasma , che dà forma letteraria a idee e scritti di altra persona lasciandone a quest'ultima la paternità Immagine fantasma , detto di difetto della ricezione televisiva in cui appare una seconda immagine più debole, dovuta a un'onda riflessa, che dà luogo a una visione sdoppiata.

fantoccio	<p>A s. m. (f. -a; pl. f. -ce)</p> <p>1 Pupazzo fatto a imitazione della figura umana con pezzi di stoffa, legno o altri materiali, usato come giocattolo, spaventapasseri ecc.</p> <p>2 (fig.) Persona senza volontà propria che si lascia agevolmente guidare dagli altri: non sei che un povero fantoccio e non te ne accorgi; voglio vedere quando la smetterai di fare il fantoccio.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <p>● (posposto al sost., fig.) Nella loc. governo fantoccio, governo privo di ogni effettiva autorità, usato strumentalmente da altri.</p>
fenomeno	<p>A s. m.</p> <p>1 Tutto ciò che può essere osservato e studiato attraverso una conoscenza diretta: fenomeno acustico, ottico, atmosferico</p> <p>2 Fatto o insieme di fatti che si distinguono per caratteristiche particolari e sono oggetto di analisi, discussioni ecc.</p> <p>3 (colloq.) Persona o cosa straordinaria: quel medico è un fenomeno; quella vettura è proprio un fenomeno</p> <p>4 (disus.) Individuo con anomalie mostruose esibito nei baracconi e nei circhi.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <p>● (posposto a un sost., fam.) Straordinario: un cavallo fenomeno.</p>
fiume	<p>A s. m. (pl. fiùmi, †fiùmmini, †fiùmora, f.)</p> <p>1 Corso perenne di acque provenienti da vari corsi minori nati da sorgenti o da laghi o ghiacciai, che scorre verso il mare, un lago o verso un fiume più grande nel quale s'immette: la sorgente, il corso, la foce di un fiume.</p> <p>2 Il greto o alveo lasciato libero dall'acqua corrente: cavar sassi, sabbia dal fiume.</p> <p>3 (fig.) Grande quantità: dalla botte spaccata uscì un fiume di vino; versare fiumi di lacrime, di sangue. SIN. Abbondanza.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <p>● (posposto a un sost.) Detto di ciò che si dilunga oltre il termine consueto: processo, seduta, romanzo fiume.</p>
fondo	<p>A s. m.</p> <p>1 Parte inferiore di qlco.: il fondo di un pozzo, di una botte, della valle; vuotare il bicchiere fino in fondo; precipitare nel fondo di uno strapiombo. CONTR. Cima, sommità.</p> <p>2 Quantità di liquido che resta in un recipiente che ne era pieno: ha lasciato solo il fondo della bottiglia</p> <p>3 (cucina) Brodo concentrato di carne o pesce utilizzato spec. come ingrediente nella preparazione di salse</p> <p>4 (spec. al pl.) Rimasuglio, residuo, avanzo: fondi di bottega</p> <p>5 Parte più interna e nascosta di qlco.</p> <p>6 Parte situata al capo estremo rispetto a chi osserva.</p> <p>7 Parte finale di qlco.</p> <p>8 Strato Fondo tinta</p> <p>9 Unità immobiliare</p> <p>10 Insieme di denari o altri beni accantonati e destinati a un uso particolare prestabilito</p> <p>11 Nell'atletica leggera, nel nuoto e nell'equitazione, prova su lunga distanza</p>	<p>B agg.</p> <p>1 Profondo: fossa, valle, cassa fonda Bicchiere fondo, alto Vaso fondo, più alto che largo Piatto fondo, scodella †Pestilenza fonda, nella sua piena intensità.</p> <p>2 (est.) Folto, fitto, denso: bosco fondo; siepe, foresta fonda Notte fonda, la parte centrale della notte, quella più fitta e buia: era già notte fonda quando ci incamminammo.</p>

	12 (giornalismo) Articolo di fondo	
francobollo	A s. m. 1 Piccolo rettangolo o quadrato di carta spesso filigranata, che ha su una faccia una vignetta con dicitura e sull'altra uno strato gommato, da applicare sulla corrispondenza postale 2 Nel gergo cinematografico, fotogramma singolo o staccato di una pellicola cinematografica.	B in funzione di agg. inv. • (posposto a un sost.) Di dimensioni piccolissime o molto ridotte: un libro francobollo .
fratello	A s. m. (pl. fratèlli poet. fratèi, †fratègli, †frate') 1 Ciascuna delle persone di sesso maschile nate dallo stesso padre e dalla stessa madre 2 (al pl.) I figli, solo maschi oppure sia maschi che femmine, di una stessa famiglia. 3 (est.) Chi ha in comune con altri un vincolo religioso, politico, sociale, ideale e sim 4 Frate laico, converso, spec. in alcuni ordini cattolici, che veste l'abito, senza aver pronunciato i voti o avendone pronunciato solo parte	B in funzione di agg. • (posposto a un sost. m.) Che è della stessa opinione politica, che aderisce allo stesso movimento e sim.: partiti fratelli .
galantuomo	A s. m. (pl. galantuòmini) • Persona onesta e dabbene: è un vero galantuomo; si è comportato da galantuomo; tra galantuomini ci s'intende; si diede a conoscere per quel galantuomo che era (C. GOLDONI)	B agg. • Che è onesto, probo Il tempo è galantuomo, fa giustizia Il re galantuomo , appellativo di Vittorio Emanuele II.
giocattolo	A s. m. 1 Oggetto che serve a divertire i bambini: avere molti giocattoli. SIN. Balocco. 2 (fig.) Chi si lascia ingenuamente dirigere e manovrare da altri: non è altro che un giocattolo nelle loro mani.	B in funzione di agg. inv. • (posposto a un sost.) Che è finto, che si usa soltanto per gioco: arma, pistola giocattolo .
guerriero	A s. m. (f. -a) • Uomo d'arme, spec. dell'antichità o della leggenda: guerrieri del Medioevo.	B agg. 1 Bellicoso: animo, principe guerriero Uso alla guerra, valente nella guerra: popolo, gioventù guerriera . 2 (est.) Combattivo, fiero: quella modestia un po' guerriera delle contadine (A. MANZONI). 3 †Avversario, ostile.
impero	A s. m. 1 Forma di governo monarchico con a capo un imperatore 2 Stato, Paese che ha per sovrano un imperatore: l'impero d'Austria; l'impero del Giappone 3 L'insieme dei Paesi sottoposti ad un'unica autorità. 4 Nazione, società politica che esercita la sua autorità ed egemonia su popoli conquistati: l'impero hitleriano è stato effimero. 5 (lett.) Potere, comando, autorità (anche fig.): l'impero della ragione, della volontà sugli istinti; tre lustri già della tua casta vita	B in funzione di agg. inv. • (posposto a un sost.) Detto di stile ornamentale neoclassico fiorito nel XIX sec., ispirato a suppellettili, ornati e linee greche, romane, etrusche ed egiziane: stile impero; mobili impero Abito impero, a vita alta, e di linea morbida e drappeggiata.

	<p>6 Sfera, ambito di espansione o supremazia estesa e profonda, spec. nel settore economico: l'impero industriale della FIAT.</p>	
insetticida	<p>A s. m. (pl. -i)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Sostanza o insieme di sostanze impiegate per combattere gli insetti dannosi: insetticida in polvere, liquido, gassoso. 	<p>B anche agg.: sostanza insetticida.</p>
lampo	<p>A s. m.</p> <p>1 Fenomeno luminoso che accompagna la scarica elettrica nei temporali.</p> <p>2 Improvviso e intenso bagliore di breve durata: un lampo di luce; mandar lampi.</p> <p>3 (fig.) Ciò che ha brevissima durata: la giovinezza è un lampo; un lampo di speranza SIN. Baleno.</p> <p>4 (fig.) Persona, animale o veicolo molto veloce: quel cane è un lampo; correre come un lampo</p> <p>5 (fig.) Intuizione improvvisa: avere un lampo di genio; ho avuto come un lampo e ho risolto il problema.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● (posposto a un sost.) Che dura pochissimo; che accade, si svolge, funziona e sim. in brevissimo tempo: matrimonio lampo; cerimonia lampo; guerra lampo Chiusura lampo, cerniera lampo, dispositivo per chiudere rapidamente indumenti, borse, valigie e sim., formato da due strisce di tessuto resistente munite di denti metallici o di plastica che si ingranano e si liberano con lo scorrere di una piastrina Notizia lampo, riguardante un evento recentissimo ed espressa con poche parole; SIN. Flash nel sign. 3 Partita, torneo lampo, nel gioco degli scacchi, quelli in cui a ciascun giocatore è concesso un tempo massimo complessivo di riflessione di cinque minuti.
letto	<p>A s. m. (pl. letti, m., †lètta, f.)</p> <p>1 Mobile usato per riposare e dormire, composto da un'intelaiatura solitamente di legno e da reti metalliche, assicelle di legno o molle, che sostengono un materasso, con sopra lenzuola, coperte, guanciale</p> <p>2 (fig.) Matrimonio: figlio di primo, di secondo letto Letto coniugale, vincolo matrimoniale</p> <p>3 (est.) Giaciglio</p> <p>4 Lettiera: il letto dei buoi</p> <p>5 Alveo, fondo su cui stanno o scorrono le acque dei fiumi</p> <p>6 (est.) Piano su cui una cosa è posta, scorre, si muove e sim. CONTR. Tetto</p> <p>7 Parte inferiore del sacco di una rete da pesca: il letto della paranza.</p> <p>8 (chim.) Letto fluido, substrato di materiale solido polverizzato, sul quale si compie una reazione chimica su scala industriale</p> <p>9 (cucina) Guarnizione di erbe, di fette di pane o altro, sotto una vivanda.</p> <p>10 (agric.) Letto di semina, terreno pronto per la semina.</p> <p>11 †Affusto di artiglieria.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● (posposto a un sost.) Detto di mobile che può essere utilizzato come letto, spec. dopo opportune trasformazioni: divano letto; poltrona letto.

limite	<p>A s. m.</p> <p>1 Confine, barriera</p> <p>2 Grado ultimo, linea estrema: vi sono insuperabili limiti di spazio e di tempo.</p> <p>3 Ambito, estensione propri di qlco</p> <p>4 (astron.) Uno dei due punti dell'orbita in cui un pianeta raggiunge la sua massima distanza dall'eclittica</p> <p>5 (mat.) Limite di una funzione in un punto, numero al quale i valori della funzione si mantengono arbitrariamente vicini, se la variabile indipendente si mantiene abbastanza prossima al punto assegnato.</p>	<p>B in funzione di agg. inv. (posposto al sost.)</p> <p>1 (mat.) Nella loc. punto limite, nel quale concorrono le rette che in una data rappresentazione sono le immagini di rette parallele.</p> <p>2 (fig.) Detto di ciò che rappresenta il massimo dell'improbabilità, che sta ai confini del possibile: ipotesi limite; si tratta di casi limite.</p>
maestro	<p>A s. m. (f. -a (V.))</p> <p>1 Chi si mostra particolarmente preparato e abile in una data attività, oppure rivela particolari doti di astuzia, accortezza e sim.</p> <p>2 Persona che, con l'insegnamento, gli scritti e sim. eccelle in una determinata disciplina, tanto da essere in grado di insegnarla agli altri</p> <p>3 Insegnante di scuola primaria:</p> <p>4 Artigiano, artefice provetto: i maestri orafi; maestro muratore</p> <p>5 (mus.) Titolo assegnato ai musicisti professionisti, spec. compositori, direttori d'orchestra, di coro e insegnanti di conservatorio.</p> <p>6 (fig.) Chi guida, insegna, costituisce un esempio</p> <p>7 (geogr.) Direzione cardinale intermedia tra Nord e Ovest</p> <p>8 †Magistrato del comune.</p> <p>9 †Pilota.</p>	<p>B agg.</p> <p>1 Principale, più importante: strada maestra; porta, entrata maestra; muro maestro Canale maestro, quello che distribuisce l'acqua ad altri canali.</p> <p>2 Che rivela grande abilità e astuzia: mossa maestra; colpo maestro; tentare, fare, un tiro maestro.</p> <p>3 (mar.) Albero maestro, albero di maestra Vela maestra, vela di maestra Baglio maestro, V. baglio (1).</p>
maschio	<p>A s. m.</p> <p>1 (biol.) Negli organismi a sessi separati, l'individuo portatore dei gameti maschili atti a fecondare quelli femminili al fine della riproduzione della specie</p> <p>2 (est.) Ragazzo, uomo: quanti figli ha? Due maschi e una femmina</p> <p>3 (tecnol.) Utensile cilindrico dotato di taglienti elicoidali, che serve per filettare i fori affinché vi si possa avvitare una vite.</p> <p>4 Pezzo di acciaio temperato, modellato a rilievo per imprimere la femmina dello stampo. SIN. Punzone.</p> <p>5 Parte di un elemento di collegamento che si inserisce in una sede corrispondente, detta femmina.</p> <p>6 Otturatore mobile di talune antiche armi da fuoco a retrocarica, che veniva inserito già carico nella culatta dell'arma.</p> <p>7 (edil.) Tratto di muro che unisce i contrafforti, nei muri di sostegno dei terrapieni.</p> <p>8 Nella fortificazione medievale, la parte più</p>	<p>B agg.</p> <p>1 Di sesso maschile: animale maschio; figlio maschio; auguri, e figli maschi! Fiore maschio, che porta gli stami.</p> <p>2 (est.) Virile, forte, robusto: uomo, animo, comportamento maschio; voce maschia; ogni maschio pensier de l'alma tolle (F. PETRARCA).</p>

	elevata e più forte di una rocca, castello o fortezza, dominante l'ingresso principale e organizzata per sostenere l'estrema difesa dell'intero complesso fortificato.	
minerale	A s. m. <ul style="list-style-type: none"> ● Composto di origine naturale, costituente della litosfera, che generalmente si presenta allo stato solido cristallino (gener.) Materiale che si ricava dall'estrazione nelle miniere: caricarono il minerale sui vagoni. → TAV. minerali (scala di durezza dei). 	B agg. <ul style="list-style-type: none"> ● Che ha natura di minerale o contiene minerali: sale minerale Acqua minerale, contenente sali in proporzione superiore allo 0,5% Regno minerale, una delle tre suddivisioni tradizionali di tutti i corpi.
modello	A s. m. (f. -a (V.) nel sign. 9) 1 Chi (o Ciò che) costituisce un esemplare perfetto, degno di essere imitato: è un modello di virtù, di coerenza, di onestà; quell'uomo è un modello per molti; uno scrittore che si rifà ai modelli classici Proporre a modello, dare come esempio da seguire 2 In fonderia, riproduzione in legno o in metallo della superficie di un oggetto che si vuole ottenere per fusione. 3 Correntemente, stampo o forma (anche fig.): due vasi dello stesso modello; hanno caratteri così uguali che sembrano fatti sullo stesso modello. 4 Originale: copiare fedelmente un modello 5 Abito eseguito su disegno originale 6 Modulo che si usa per determinate pratiche burocratiche: un modello in bronzo del Colosseo 7 Rappresentazione in rilievo su scala ridotta di strutture edilizie, meccaniche, idrauliche e sim.: il modello della nuova ferrovia, di un edificio, di un motore, di una diga 8 Schema teorico elaborato per rappresentare gli elementi fondamentali di uno o più fenomeni in vari campi: modello economico, (fis.) Modello nucleare 9 Uomo che posa per pittori, scultori o fotografi. 10 (dir.) Modello di utilità, invenzione che consente di conferire a macchine o utensili maggiore efficacia o comodità di impiego. 11 (disus.) Modulo.	B in funzione di agg. inv. <ul style="list-style-type: none"> ● (posposto a un sost.) Detto di chi (o di ciò che) è perfetto nel suo genere e quindi degno di essere imitato: soldato, impiegato, studente modello; sposa modello; scuola modello; podere, orto, frutteto modello.
natale	A s. m. (Natale nel sign. 2) 1 (raro) Giorno della nascita 2 Solennità liturgica dell'anno cristiano, in cui si ricorda la natività di Gesù Cristo, il 25 dicembre 3 (lett., al pl.) Nascita: i suoi natali sono molto oscuri	B agg. 1 Della nascita, attinente alla nascita: giorno natale Terra natale , la patria. SIN. Natio. 2 (raro) Natalizio.

oggetto	<p>A s. m.</p> <p>1 (filos.) Tutto ciò che il soggetto conoscente intende come diverso da sé; tutto ciò che sussiste di per sé, indipendentemente dalla conoscenza.</p> <p>2 Correntemente, ogni cosa, spec. solida, che può essere percepita dai sensi e in particolare mediante la vista o il tatto</p> <p>3 (dir.) Bene, cosa in senso giuridico: l'oggetto dell'obbligazione Contenuto: l'oggetto di una sentenza.</p> <p>4 Ciò verso cui è diretto un sentimento o che costituisce lo scopo di un'attività, un comportamento e sim</p> <p>5 Materia, argomento: oggetto di un trattato, di un discorso; qual è l'oggetto del suo studio?</p>	<p>B in funzione di agg. inv. (posposto al sost.)</p> <p>1 Che è considerato al pari di una cosa, come strumento di possesso, di dominio o di godimento: onna oggetto; uomini oggetto.</p> <p>2 (gramm.) Nella loc. complemento oggetto, il sintagma nominale complemento diretto di un verbo transitivo, che indica l'oggetto dell'azione espressa dal verbo (per es. ho comprato un cellulare; ha ricevuto un insulto) Complemento (dell')oggetto interno, quando dipende da un verbo intransitivo e ha un significato affine a quello del verbo (per es. dormire sonni tranquilli; piangere lacrime amare) Complemento oggetto partitivo, quando è preceduto da una delle forme articolate della preposizione 'di' (per es.: ho comprato dell'insalata e dei panini).</p>
omaggio	<p>A s. m.</p> <p>1 (stor.) Nel Medioevo, atto di sottomissione del vassallo al suo signore.</p> <p>2 Espressione di rispetto, considerazione, stima e sim. nei confronti di qlcu. o di qlco</p> <p>3 Prodotto offerto in regalo a scopo pubblicitario.</p> <p>4 (spec. al pl.) Dichiarazione di ossequio, espressione di cortesia: presentare gli omaggi di qlcu.; vogliate gradire i nostri omaggi</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <p>● (posposto a un sost.) Detto di ciò che è offerto gratuitamente, in dono, per motivi spec. pubblicitari: buono omaggio; confezione omaggio.</p>
ospedale	<p>A s. m.</p> <p>1 Complesso di edifici e attrezzature destinati al ricovero e alla cura dei malati</p> <p>2 †Ospizio, ricovero per pellegrini, orfanotrofio.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <p>● (posposto a un sost.) Detto di vari mezzi di locomozione o trasporto con attrezzatura ospedaliera: nave ospedale; treno ospedale.</p>
ospite	<p>A s. m. e f.</p> <p>1 Persona che ospita: un ospite accogliente.</p> <p>2 Persona che viene ospitata: un ospite importuno.</p> <p>3 (biol.) Nel parassitismo, l'organismo a spese del quale il parassita vive.</p> <p>4 Asciugamano di piccole dimensioni.</p>	<p>B agg.</p> <p>1 Che dà ospitalità: la famiglia ospite (lett.) Ospitale: nell'ospite suolo ov'io ti lasso (E. MONTALE).</p> <p>2 Che riceve ospitalità Squadra ospite, nel linguaggio sportivo, quella che in un incontro di calcio e sim. gioca sul campo dell'avversario.</p>

paradosso	<p>A s. m.</p> <p>1 Argomentazione, in apparenza logicamente corretta, che deduce conclusioni contraddittorie o in contrasto con l'esperienza comune da premesse plausibili: il paradosso di Zenone.</p> <p>2 (est.) Affermazione che appare incredibile, assurda: è un paradosso, quello che dici. SIN. Assurdità.</p>	<p>B agg.</p> <p>1 (lett.) Paradossale.</p> <p>2 (med.) Contrario al modo normale o usuale: polso paradosso.</p> <p>3 (psicol.) Sonno paradosso, V. sonno.</p>
pedale	<p>A s. m.</p> <p>1 Qualsiasi organo azionato col piede per il comando di meccanismi vari.</p> <p>2 Meccanismo applicato ad alcuni strumenti musicali per ottenere determinati suoni, per prolungare o arrestare la risonanza e sim.</p> <p>3 (mus.) In armonia, nota grave che si prolunga sotto una variata serie d'accordi senza esserne necessariamente parte integrante.</p> <p>4 Striscia di cuoio ad anello in cui il calzolaio introduce il piede in modo da tener ferma la scarpa in lavorazione sulle ginocchia.</p> <p>5 Parte inferiore di un tronco d'albero</p> <p>6 †Falda, piede di un monte.</p> <p>7 (centr.) Calzino.</p> <p>8 (mat.) Podaria.</p>	<p>B agg.</p> <p>• (zool.) Relativo al piede dei Molluschi o alla porzione basale del corpo con cui altri animali invertebrati si ancorano al substrato.</p>
pendolo	<p>A s. m.</p> <p>1 Correntemente, solido girevole intorno a un asse fisso orizzontale e soggetto solo all'azione del peso.</p> <p>2 Peso pendente dalla pendola, misuratore del tempo con le sue oscillazioni.</p> <p>3 Pendola, orologio a pendolo.</p> <p>4 Peso pendente da un filo per stabilire il perpendicolo.</p> <p>5 In alpinismo, manovra oscillante di corda necessaria quando occorre eseguire una traversata lungo un tratto di parete non percorribile in arrampicata.</p>	<p>B agg.</p> <p>pendulo.</p>
pilota	<p>A s. m. e f. (pl. m. -i)</p> <p>1 (mar.) Un tempo, chi dirigeva la navigazione anche senza esercitare il comando della nave Attualmente, chi ha un'approfondita conoscenza dei luoghi ed è in possesso dei titoli che lo autorizzano a dirigere la manovra di entrata e uscita nei porti, canali e passi dove sia necessaria od obbligatoria la sua opera.</p> <p>2 Chi manovra un'automobile, un aeromobile o un altro mezzo di trasporto. CFR. -nauta Pilota collaudatore, che prova aerei o automobili Pilota in seconda, secondo pilota, chi si alterna ai comandi con il comandante nei grandi aerei Pilota automatico, autopilota.</p>	<p>B in funzione di agg. inv. (posposto a un sost.)</p> <p>1 Detto di ciò che funge o può fungere da guida: luce pilota Pesce pilota, V. pesce.</p> <p>2 Detto di ciò che costituisce una prima applicazione pratica di nuovi metodi, mezzi e sim., destinata a comprovarne la validità e a servire da modello: stabilimento, classe pilota, impianto pilota.</p>

<p>ponte</p>	<p>A s. m.</p> <p>1 Manufatto tramite il quale una via di comunicazione può superare un corso d'acqua, una vallata, una via preesistente</p> <p>2 Qualunque struttura di collegamento.</p> <p>3 (mar.) Ciascuno dei pavimenti di legno o di lamiera di ferro che dividono orizzontalmente l'interno dello scafo di una nave</p> <p>4 Impalcatura provvisoria sulla quale salgono i muratori per continuare l'innalzamento della costruzione o per farvi restauri, o altri operai per lavori decorativi, pulizia e sim.</p> <p>5 (mecc.) Parte posteriore e talvolta anteriore di un autoveicolo che trasmette il moto delle ruote tramite il differenziale.</p> <p>6 Ponte a bilico, stadera a ponte.</p> <p>7 (med.) Apparecchio di protesi dentaria sorretto da denti naturali.</p> <p>8 (anat.) Ponte di Varolio, parte dell'encefalo situata in posizione anteriore rispetto al cervelletto.</p> <p>9 In ginnastica, posizione in arco dorsale in appoggio sui quattro arti.</p> <p>10 Nell'orologio, sostegno degli alberi delle ruote.</p> <p>11 (raro) Bridge: gioco del ponte; giocare a ponte.</p> <p>12 Periodo di vacanza costituito da due o più giorni festivi e dai giorni lavorativi intermedi goduti come ferie.</p> <p>13 (chim.) Atomo, o raggruppamento atomico, che ha funzione di collegamento fra due molecole o due parti di molecole.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <p>● (posposto a un sost.) Detto di ciò che, spec. nel campo politico o legislativo, ha funzione di collegamento provvisorio, di soluzione transitoria: governo ponte; soluzione ponte; legge ponte; finanziamento ponte.</p>
<p>premio</p>	<p>A s. m.</p> <p>1 Tangibile riconoscimento del valore o del merito di qlco. o di qlcu.</p> <p>2 Competizione in cui si premiano i vincitori: premio di atletica leggera, di motonautica; istituire un premio letterario, di pittura</p> <p>3 Vincita di lotterie, estrazioni a sorte e sim</p> <p>4 Nei contratti a termine di borsa, somma pagata da uno dei contraenti per riservarsi la facoltà di eseguire o risolvere il contratto.</p> <p>5 Indennità speciale concessa da un ente pubblico o privato ai propri dipendenti</p> <p>6 Nella loc. fare premio, fare aggio</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <p>● (posposto a un sost.) Detto di ciò che è concesso a titolo di premio: busta premio; viaggio, licenza premio; bolli premio.</p>
<p>principe</p>	<p>A s. m. (f. -éssa (V.))</p> <p>1 (gener.) Sovrano, colui che regna a titolo personale ed ereditario</p> <p>2 Sovrano di un principato</p> <p>3 Membro non regnante di una famiglia reale</p> <p>4 Persona insignita del grado di nobiltà superiore a quello di duca, il più alto nella gerarchia araldica</p> <p>5 (fig.) Chi eccelle fra tutti per i suoi meriti o le</p>	<p>B agg.</p> <p>1 Principale, primario: argomento principe.</p> <p>2 (edit.) Nella loc. edizione principe, la prima di un'opera letteraria, spec. classica o stampata nei secoli XV e XVI.</p>

	<p>sue qualità: il principe dei poeti</p> <p>6 (spec. al pl.) Ciascuno dei soldati che, nello schieramento della legione romana, combattevano originariamente in prima e, in seguito, in seconda fila.</p> <p>7 †Capo, guida.</p>	
regalo	<p>A s. m.</p> <p>1 Ciò che si regala SIN. Dono.</p> <p>2 (iperb.) Ciò che viene venduto a un prezzo molto conveniente: a questo prezzo un televisore è un vero regalo!</p> <p>3 Cosa gradita, che fa piacere</p> <p>4 †Gala, lusso, sfarzo.</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● (posposto a un sost.) Da regalo: confezione regalo.
ricordo	<p>A s. m.</p> <p>1 Il ricordare, il ricordarsi.</p> <p>2 Memoria di qlcu. o qlco. che permane impressa nella mente.</p> <p>3 Ciò che viene ricordato. SIN. Memoria.</p> <p>4 Ciò che serve a fare ricordare qlcu. o qlco. o a rinnovarne la memoria</p> <p>5 †Avviso, avvertimento, consiglio: differire ogni lite è buon ricordo (L. ARIOSTO).</p>	<p>B in funzione di agg. inv. (posposto a un sost.)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Si dice di ciò che serve a far ricordare qlcu. o qlco. o a rinnovarne la memoria: foto ricordo.
rifugio	<p>A s. m.</p> <p>1 Riparo, difesa, protezione</p> <p>2 Luogo che offre riparo, protezione</p> <p>3 (est.) Luogo di ritrovo abituale</p> <p>4 (fig.) Colui al quale (o Ciò a cui) si ricorre per aiuto, protezione e sim.</p>	<p>B in funzione di agg. inv. (posposto a un sost.)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● (econ.) Beni rifugio, quelli che conservano il loro potere d'acquisto nel tempo e che vengono acquistati per tutelarsi spec. in caso di inflazione (per es. immobili, gioielli, opere d'arte ecc.).
ritardo	<p>A s. m.</p> <p>1 Superamento del termine stabilito od opportuno; il periodo di tempo in cui tale termine viene superato.</p> <p>2 Indugio: datevi da fare senza ritardo.</p> <p>3 (mus.) Prolungazione dell'effetto di una nota nell'accordo successivo.</p> <p>4 (psicol.) Ritardo mentale, condizione di deficit intellettuale che può essere superato con un recupero più o meno lento fino alla normalità.</p>	<p>B in funzione di agg. inv. (posposto al sost.) (farm.)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Effetto ritardo, quello di un farmaco che viene assorbito lentamente esplicando la sua azione in modo graduale e prolungato.
satellite	<p>A s. m.</p> <p>1 †Guardia del corpo, accompagnatore di persona potente.</p> <p>2 (astron.) Corpo celeste che orbita intorno a un pianeta.</p> <p>3 (aeron.) Satellite artificiale, oggetto fabbricato dall'uomo e da questi messo in orbita mediante un razzo vettore intorno a un corpo celeste, gener. la Terra, a scopo di comunicazione, osservazione, ricerca e sim.</p> <p>4 (mecc.) Ruota dentata, montata su braccio mobile di un rotismo epicicloidale, che ingrana sul solare e sulla corona. SIN. Ruota planetaria</p>	<p>B in funzione di agg.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● (posposto a un sost.) Che ruota intorno, che è funzionale a qlco. o che dipende da qlco. Edificio, struttura satellite, o (ellitt.) satellite, autonomo, indipendente, ma collegato a un corpo centrale Stato, partito satellite, che dipende politicamente da un altro Città satellite, complesso di abitazioni autosufficienti nelle vicinanze di una città più importante.

	<p>5 (anat.) Struttura vascolare, nervosa o muscolare che si affianca ad altra struttura con funzione più importante</p> <p>6 (biol.) Parte di cromosoma collegata al corpo di questo da un filamento sottilissimo, più o meno lungo.</p> <p>7 (inform.) Calcolatore elettronico collegato a distanza con un altro più potente.</p> <p>8 (autom.) Comando a distanza posto in prossimità del volante che permette al conducente di azionare facilmente accessori o apparecchiature, come l'autoradio.</p>	
simbolo	<p>A s. m.</p> <p>1 Elemento materiale, oggetto, figura animale, persona e sim.</p> <p>2 Espressione grafica convenzionalmente assunta a rappresentare in modo sintetico un qualsiasi ente: 'm' è il simbolo della massa</p> <p>3 Abbreviazione convenzionale formata da una o due lettere, usata per designare un elemento chimico.</p> <p>4 Segno che rappresenta una religione o una particolare forma della vita e del pensiero religiosi</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <p>● (posposto a un sost.) Che è rappresentativo di qlco.: Betlemme è uno dei luoghi simbolo della cristianità.</p>
spettacolo	<p>A s. m.</p> <p>1 Rappresentazione teatrale, cinematografica, canora e gener. artistica, o manifestazione sportiva, che ha luogo di fronte a un pubblico.</p> <p>2 L'ambito del teatro, del cinema, della televisione, ecc.</p> <p>3 Vista che, per il suo carattere particolare o eccezionale, attira l'attenzione e gli sguardi.</p> <p>4 †Spettatori: ad una voce tutto lo spettacolo chiamò vincitore Partenopeo (I. SANNAZARO).</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <p>● (posposto a un sost.) Basato sull'esteriorità, sul sensazionalismo e sim.: informazione spettacolo; politica spettacolo Spettacolare: calcio spettacolo.</p>
tipo	<p>A s. m.</p> <p>1 Segno impresso, impronta, conio: il tipo di una moneta, di una medaglia.</p> <p>2 Modello, esemplare, campione (anche iron).</p> <p>3 Forma esemplare a cui, per avere caratteri comuni, si possono ricondurre i singoli con le loro varietà.</p> <p>4 Rappresentazione artistica convenzionale di un carattere o un personaggio.</p> <p>5 (f. -a) (est.) Persona originale, singolare o bizzarra.</p> <p>6 Suddivisione della sistematica zoologica e botanica che raggruppa classi fra loro affini.</p> <p>7 (raro) Simbolo, figura: l'agnello è tipo di Gesù.</p> <p>8 (spec. al pl.) Carattere tipografico</p>	<p>B in funzione di agg. inv.</p> <p>● (posposto a un sost.) Che può fungere da esemplare, da campione: una risposta tipo Tipico, medio: famiglia tipo; reddito tipo.</p>

video	<p>A s. m. inv.</p> <p>1 (tv) Tutto ciò che è relativo alla ripresa, alla trasmissione e alla ricezione delle immagini televisive L'immagine stessa.</p> <p>2 (inform.) Dispositivo di un televisore o di un computer, su cui appaiono le immagini</p> <p>3 Accorc. di videoclip.</p>	<p>B agg. inv.</p> <p>1 Relativo alla ripresa, alla trasmissione e alla ricezione delle immagini televisive Segnale video, videosegnale.</p> <p>2 (inform.) Relativo alla visualizzazione su schermo fluorescente dei risultati di un'elaborazione elettronica o dei dati contenuti nelle memorie di un elaboratore Terminale video, videoterminale.</p>
--------------	--	---